

GAZIANTEP UNIVERSITY

**INTERNATIONAL E- JOURNAL OF FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES IN ISLAHIYE (JFEASI)**

Vol.1 No.1 2014

ISSN:

GAZIANTEP UNIVERSITY

**INTERNATIONAL E- JOURNAL OF FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES IN ISLAHIYE (JFEASD)**

Vol.1 No.1 2014

ISSN

ISSN:

**GAZIANTEP UNIVERSITY, INTERNATIONAL E- JOURNAL OF
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES IN
ISLAHIYE (JFEASI)**

Aims and Scope: International E- Journal of Faculty of Economics And Administrative Sciences is a peer-reviewed and international academic journal which is published three times in a year. The language of the journal is English and Turkish. The language of Law articles could also be French.

The aim of Journal is to publish research articles on social sciences for contributing to the international social sciences literature. JSS publishes high quality studies in the fields of General Anthropology, Geography, History, Psychology, Archeology, Sociology, Economics, Business Administration, Linguistics International Affairs, Educational Sciences, Communications, Information Science, Law, Literature, and Philosophy. Although JSS has a preference for academic studies, it also welcomes studies that are written other researchers and practitioners. The goal of JSS is to constitute a qualified and continual platform for sharing studies of academicians, researchers and practitioners.

**GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ İSLAHIYE İİBF ULUSLARARASI E-
DERGİ**

Amaç ve Kapsam: Fakültemizin 2013 yılındaki başvurusu üzerine, Üniversite Senatamız tarafından onaylanan "G.Ü. İSLAHIYE İİBF ULUSLARARASI E- DERGİ (Gaziantep University, International E- Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye (JFEASI))" adıyla sosyal bilimler alanında yayın yapacak dergimiz, yılda 3 kez düzenli olarak yayınlanacaktır. Uluslararası statüye sahip, teorik ve/veya uygulamalı özgün makaleleri yayımlayan hakemli, bilimsel bir dergidir. Hakem değerlendirme süreci sonunda yayına kabul edilen makalelerin tüm yayın hakları İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası E-Dergisi'ne aittir.

İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası E-Dergisi'ne, Türkçe İngilizce veya Fransızca dillerinde çalışmalar gönderilebilir.

Kapsam olarak, iktisat, işletme, kamu yönetimi, siyaset bilimi, çalışma ekonomisi, çalışma ekonomisi, sağlık yönetimi, maliye, ekonometri ve uluslararası ilişkiler alanlarında

gönderilecek makalelere açıktır. Ayrıca yukarıdaki alanlarla ilgili disiplinler arası (felsefe, sosyoloji, hukuk vb.) yazılar da değerlendirme sürecine alınır.

İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası E-Dergisi, bilginin global değişimini artırarak insanlık için yararlı sonuçlar doğurması ilkesi doğrultusunda açık erişim sağlama politikasını benimsemiştir. İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası E-Dergisi içeriği tüm kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki makaleleri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstererek makalelere bağlantı verebilir.

Fakülte dergisinde Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca makaleler yayımlanabilmektedir. Dergimiz, Mayıs 2014 yılından itibaren önce EBSCO daha sonra ECONLIT uluslararası endeksleri tarafından taranmaya başlayacaktır.

Bilindiği üzere, Doçentlik için yayım kriterlerinin değişmesi ile makalenizin yayınlandığı derginin Science Citation Index (SCI) ya da Science Citation Index Expanded (SCI-E) 'da, Social Science Index listelenip listelenmemesi önem kazandı. SCI-E'de yaklaşık 7000 dergi var. 2016 yılından itibaren fakültemiz dergisinin Social Science Index'e girmesi planlanmaktadır. Yine TÜBİTAK dergi listesine girmeye hak kazandığımızda, şu an ki, TÜBİTAK A sınıfı dergilerde yayınlanan orijinal makaleler için 1200 TL, B sınıfı için 800 TL, C sınıfı için 400 TL teşvikleri akademisyenlerimiz alabilecektir.

Akademik kadrolara atanma (Profesör, Doçent, Yardımcı Doçent) ve görev süresi uzatımında fakülte dergimiz puantaja tabi dergi statüsündedir.

Doktora yapan akademisyenlerin, danışman öğretim üyesiyle yapmak ve yayınlamak zorunda olduğu makaleleri dergimizde yayınlaması mümkündür, dergimizin akreditasyonu mevcuttur.

Copyright/Yayın Hakkı © 2014 Gaziantep Üniversitesi İslahiye İİBF/ Gaziantep University Faculty of Economics and Administrative Sciences in İslahiye(JFEASİ).

Editorial Correspondence and Communication Address/Yazışma ve Haberleşme Adresi:
Gaziantep Üniversitesi İslahiye İİBF /Gaziantep University Faculty of Economics and Administrative Sciences in İslahiye. 27800/İSLAHİYE/GAZİANTEP TÜRKİYE

Tel: +90 342 862 13 00-01 Fax: +90 342 862 13 02

Email: islahiyeiibf@gantep.edu.tr

Editor In Chief Email/Editör E-Posta Adresi: hakanaltintas@gantep.edu.tr

Print/Baskı:

Cover Design/Tasarım ve Düzenleme:

Abstracted and Indexed in:

ULAKBİM national index

EBSCO Host database

Indexcopernius index

Akademia Sosyal Bilimler İndeksi

ERGO (Educational Research Global Observatory) NewJour

Türk Eğitim İndeks

G.Ü. İSLAHIYE İİBF ULUSLARARASI E- DERGİ

**Gaziantep University, International E- Journal of Faculty of Economics
and Administrative Sciences in Islahiye (JFEASI)**

Sahibi / Owner

Gaziantep Üniversitesi Rektörü/Gaziantep University

Rector Prof.Dr. M. Yavuz COŞKUN

Editör / Editor

Gaziantep Üniversitesi, İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Dekanı,
Gaziantep University Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Dean

Prof. Dr. Hakan ALTINTAŞ

Bölüm Editörleri/Section Editors

Professor Dr. Hakan ALTINTAS, Gaziantep University, Faculty of Economics
and Administrative Sciences in Islahiye, Turkey

Professor Dr. Salih SIMSEK, Sakarya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics

Professor Dr. Mustafa UCAR, Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics

Professor Dr. Ibrahim ORNEK, Kahramanmaraş Sutcu Imam University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Turkey

Professor Dr. Seyhan TAS, Kahramanmaraş Sutcu Imam University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Turkey

Professor Dr. Hulya BAYKAL, Marmara University, Faculty of Communication, Turkey

Yardımcı Editörler/ Assistant Editors

Öğr. Gör. Ali KÖLEMEN

Öğr. Gör. Ali GÖK

Zekeriye Şimşek

Teknik Asistan/Technical Assistant

Hasan Basri Simsek

Yayın Kurulu/Editorial Board

Professor Dr. Hakan ALTINTAS, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in İslahiye, Department of Public Administration, Turkey

Professor Dr. Salih SIMSEK, Sakarya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics

Professor Dr. Mehmet Tevfik Gülsoy, Gaziantep University Faculty of Law, Turkey.

Professor Dr. Harun ARIKAN, Cukurova University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Turkey

Professor Dr. Muhammed Hodri, University of Kansas, USA.

Associate Professor Dr. Tan BAYKAL, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Public Administration, Turkey

Asst. Prof. Dr. Senol DUMAN, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Public Administration, Turkey

Asst. Prof. Dr. Saeed Hassani, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Economics, Turkey

Asst. Prof. Dr. Bilal UÇAR, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Economics, Turkey

Asst. Prof. Dr. Çiğdem BOZ, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Economics, Turkey

Professor Dr. Salih SIMSEK, Sakarya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics

Professor Dr. Mustafa UCAR, Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics

Danışma Kurulu/Advisory Board

Andrejs Geske

(University of Latvia, Latvia)

Prof. Dr. Yavuz

Coşkun

(Gaziantep

University, Turkey)

B. N. Ghosh

(Eastern Med. Univ. North Cyprus)

Prof. Dr. Ali GÜL

(Gaziantep

University, Turkey)

Prof. Dr. Cahit BAĞCI

(Gaziantep University, Turkey)

Prof. Dr. Türkay

DERELİ

(Gaziantep

University, Turkey)

Erdiñ Didar

(American University, Bulgaria)

Şinasi Aksoy

(METU, Türkiye)

Richard Florida

(Carnegie Mellon University, USA)

Nalan Grel

(Marmara

University, Turkey)

Mümin ERTÜRK (Arel University,
Turkey)

Sacit ADALI

(Turgut Ozal

University, Turkey)

Hikmet Y. Celkan

(Gaziantep University, Turkey)

Uli Schamilogli

(University of

Wisconsin-

Hüseyin Bağcı
(METU, Türkiye)

Jean Crombois
(American University, Bulgaria)

Kemal Silay
(Indiana University, USA)

LelioLapadre
(University of L'Aquila, Italy)

Michael Goldman
(University of Minnesota, USA)

Madison, USA)

Çiğdem BOZ
(Maltepe
University, Turkey)

Harun ARIKAN
(Çukurova
University, Turkey)

Şenol Duman
(Gaziantep
University, Turkey)

Salih Şimşek
(Sakarya
University, Turkey)

İbrahim ÖRNEK
(Kahramanmaraş
Sutcu Imam
University)

ISSN:

GAZIANTEP UNIVERSITY

**INTERNATIONAL E- JOURNAL OF FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES IN ISLAHIYE (JFEASI)**

BU SAYININ HAKEMLERİ/REFEREES OF VOL. 1, NO. 1, 2014

Professor Dr. Hakan ALTINTAS, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Public Administration, Turkey

Asst. Prof. Dr. Senol DUMAN, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Public Administration, Turkey

Asst. Prof. Dr. Bilal UÇAR, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Economics, Turkey

Asst. Prof. Dr. Çiğdem BOZ, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Economics, Turkey

Professor Dr. Salih SIMSEK, Sakarya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics

Associate Professor Dr. Tan BAYKAL, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences in Islahiye, Department of Public Administration, Turkey

ISSN:

GAZIANTEP UNIVERSITY

INTERNATIONAL E- JOURNAL OF FACULTY OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES IN ISLAHIYE (JFEASI)

Vol.1 No.1 2014

İÇİNDEKİLER TABLOSU/
TABLE OF CONTENTS

	Sayfalar/ Pages
İslahiye İlçesi İçin Sürdürülebilir Bir Yerel Kalkınma Modeli Önerisi Hakan ALTINTAŞ	
İlçelerdeki Fakülteler: "Aşıl Tendonu" Mu ? Yerel Kalkınma Kutubu Mu? Hakan ALTINTAŞ	
Kalkınma Planları Sürecinde Sosyal Güvenlikte Gelişmeler İbrahim ÖRNEK, Mustafa BAYLAN	
Büyük Britanya'nın Yüksek Kültür ve Popüler Kültüründe Kadın Söylemi Z. Emine BOGENÇ DEMİREL, Orhun Burak SÖZEN	
Sosyal Güvenliğin Düşünsel Temelleri Mustafa BAYLAN	

İSLAHIYE İLÇESİ İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR YEREL KALKINMA MODELİ ÖNERİSİ

Hakan ALTINTAŞ*

Özet

Son çeyrek yüzyılda küreselleşme ile birlikte uluslararası ve uluslararası kurumların da etkisiyle kamu yönetimi kamu işletmeciliğine doğru evrilmiş, yönetim, stratejik planlama, toplam kalite yönetimi, yerelleşme, yerindenlik, performans yönetimi ve denetimi, açıklık, çok düzlemsellik gibi yeni kavramlar geliştirilerek bu ilke ve kavramlar doğrultusunda yeni kurumlar oluşturulmaya başlanmıştır. Yerel yönetimlerin genelde, belediyelerin özelde, sorumluluk üstlenmeye başladıkları göreceli yeni alanlardan birisi olarak yerel kalkınma ön plana çıkmaktadır.

Yerel Kalkınmaya yönelik tüm girişimlerin toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için yerelde planlanarak, yeniden düzenlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Türkiye'de kalkınmanın, bölgesel rekabet avantajlarını ön plana çıkaracak projeler ve bunları destekleyecek politikaların oluşturulması ile sağlanabileceği ülke deneyimleriyle ortaya konulmuştur. Ancak ülkemizde daha çok devletin görevi olarak algılanan kalkınma sürecinin yerelin yaşam kalitesini bir üst seviyeye çıkarma çabasının yerelde yaşayanlar tarafından gerçekleştirileceği konusunda henüz bir ortak anlayış oluşmamıştır.

2013 yılında verilerine göre İslahiye ilçesinin nüfusu 66.170 Bu nüfus, 33.646 erkek ve 32.524 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %50,85 erkek, %49,15 kadındır. Bu nüfusa sayıları 15'ini aşan (resmi – gayriresmi) Suriyeli sığınmacıları da dahil ettiğimizde ilçede sanayi yatırımlarının ivme kazanması ve Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması ile ilçeyi çekim merkezi haline getirmiş bu da nüfusta büyük artışa sebep olmuştur.

Çevre il, ilçe ve köylerden ilçe merkezine doğru gerçekleşen göç, ilçede mesken ihtiyacını arttırmış, buna bağlı olarak da inşaat sektörünü harekete geçirmiştir.

* Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi İslahiye İİBF Dekanı ve Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı

İslahiye'nin ekonomisi tarıma dayılı sanayidir. Yetiştirilen başlıca bitkiler, buğday, soğan, şeker pancarı, pamuk, arpa, biber, baklagiller, zeytin, sarımsak, soya fasulyesi, mısır, Antep fıstığı ve üzumdür. Su boylarında sebzeçilik ve meyvecilik yapılmaktadır. İlçenin dağlık kesimlerinde hayvancılık ve ormancılık ön plandadır. Sığır, koyun ve kıl keçisi yetiştirilir. İlçe topraklarında boksit ve dolomit yatakları vardır (Fiziksel ve kimyasal yapısına bağlı olarak dolomitin 30'dan fazla kullanım alanı vardır. Fiziksel nitelikleri itibariyle dolomit özellikle yol inşaatlarında (karayolu, demiryolu) ve beton yapımında kullanılmaktadır. Kimyasal niteliklerinden istifade söz konusu olduğunda ise çok daha geniş bir kullanım alanı ortaya çıkmaktadır. İçerdiği MgO'den dolayı dolomit ziraatta (gübre yapımında, toprak islahında), tuğla, çimento, Dolomitik sönmemiş kireç, cam, soda sanayinde kullanılmaktadır. Basta boya olmak üzere kimya sanayisinde de dolgu maddesi olarak önemli bir hammaddedir. Ayrıca filtrasyon işlemleri alkali ve ferrosilicon imali ve gene kimya sanayisinde beyazlatıcı olarak önemli bir kullanım alanı vardır. Fakat asil önemli tüketim alanı Demir-Çelik sanayidir).

Geçim kaynakları olarak; tarım ve hayvancılık dışında ilçede küçük sanayi sitesinde 200 dönümlük bir alanda 100'den fazla iş yeri faaliyet sürdürmektedir. İslahiye Ticaret Odasına kayıtlı bulunan 650 firma bulunmaktadır. Ticaret Odasına kayıtlı, 31 tane entegre biber fabrikası, 1 adet yem fabrikası, 1 adet un fabrikası, 2 adet salça fabrikası, 1 adet bitkisel yağ fabrikası (ayçiçeği yağı), 1 adet hazır beton santrali, 1 adet maden cevheri zenginleştirme tesisi, 1 adet kum ocağı işleme tesisi, 1 boksit madeni işleme tesisi, 2 adet tuğla fabrikası, 1 adet süt imalathanesi, 2 adet süt sığırcılığı ve besi hayvancılığı tesisi, sirke ve nar ekşisi üretim fabrikası, 1 adet meşrubat imalatı yapan firma bulunmaktadır.

Kalıcı yerel kalkınma için İslahiye'un fırsat ve tehditleriyle karşı karşıya olduğu durumun bütüncül olarak sorgulanması ve rekabetçi avantajlarının belirlenmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma için ölçülebilirlik, somut göstergelerle kıyas önemlidir. Kalkınmanın rasyonel altyapısını kurmak için İslahiye'un yerel kalkınmada başarılı olmuş kent örnekleriyle kıyaslanmalıdır. Yol haritaları, hedeflere ulaşım, ulaşılmadığına bakılarak yerelin cezası ve ödülü bu esasa göre yapılmalıdır. AB gelişmişlik göstergeleriyle kıyaslanması, somut hedeflerle ülke refahının sürdürülebilirliği ve yerelin performansını ölçebilmek ancak yenilikçi bir vizyonla sağlanabilir. Refah ve zenginlik yaratabilmek için tüm göstergeler önemsenerek, ilçenin ve bölgenin AB standartlarıyla kıyası geleceğin inşasını kolaylaştıracak ve gelir dağılımındaki farklılıkları azaltacaktır.

Ölçülemeyen, değerlendirilemeyen gelişme, güvenilir, kalıcı bir gelişme olamayacağı gibi hedef alınacak standardın da AB olması, değişimi ve performansı sürekli kılacaktır.

Bu çalışmamızda yerel kalkınmanın temel ilkeleri ve belediyelerin misyonu bu misyona ve temel amaçlara dönük olarak belediyelerin etkinlikleri incelenerek İslahiye yerel kalkınma modeli önerisini gerçekleştirerek temel organizasyon yapısı ortaya konularak sorunlar ve çözüm önerileri konularında açıklamalar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Kalkınma, Yerel Kalkınma Modeli, Sürdürülebilir Kalkınma, Yerel Farklılıklar

Giriş

Ekonominin küreselleşmesi ve yerelleşmesi aynı anda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ekonominin küreselleşmesi, bölgesel ve yerel kalkınma stratejilerine daha önemli roller yüklemektedir. Yeni bölgesel politikalarla birlikte yerel istihdamı artırıcı girişimler artmaktadır. Bu tür girişimler, yerel kaynak kapasitesini genişletici, kaynak kullanımını artırıcı, aynı zamanda girişimciliğin yoğunluğunu ve kalitesini artırıcı şekilde biçimlendirilmektedir. İşletmelerin kurulması ve geliştirilmesini amaçlayan politikaların şekillendirilmesi ve geliştirilmesi, yerel iş koşulları ve gereksinimleri hakkında bilgi sahibi yerel kurum ve kuruluşların katılımıyla daha etkin olmaktadır. Dahası, yerel kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen iş ağları (*networks*) genellikle başarılı girişimcilik için anahtar konuma sahiptir. Bununla birlikte, pek çok ciddi sosyal sorun genellikle mekânsal odaklanmalar halinde olmakta ve girişimciliğin desteklendiği yerel çabaları gerektirmektedir. Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına yönelik geleneksel politikalara ilave olarak, girişimciliğin geliştirilmesi yörelerin gelişimini hızlandırmaktadır.

Dünya, sanayi toplumundan bilgi toplumuna, Fordist üretimden esnek üretime, ulus devletler dünyasından küreselleşmiş dünyaya, modernizmden postmodernizme önemli bir değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Küreselleşen dünyada yerel'in yok olacağı düşünülmekteydi. Oysa küreselleşmenin yereli yok edici güçlü mekanizmalarına karşın, yerellikler yok olmamış, kendini yeniden üretme olanağı bulmuştur. Bilgi toplumunun kolaylaştırdığı esnek üretim biçimleri ve demokrasinin, farklılıkların korunması ve çeşitliliğin zenginlik olarak algılanması, yerel'in kendini yeniden üretmesine imkân sağlamıştır (İlhan Tekeli, 2001).

Girişimcilik aktivitelerinin doğası aynı ülke içindeki bölgelerarasında önemli ölçüde değişiklikler göstermektedir. Firmaların belirli yerlerde odaklanmaları (*clusters*), kümelenme ekonomilerinin oluşumunu hızlandırmakta ve bu tür ortamlar rekabetçi avantajların geliştirilmesinde etken olabilmektedir. Bölgesel gelişmede de önemli etkilere sahip (genellikle küçük ölçekli) işletmelerin yatay bağlantılarıyla oluşturdukları bu odaklanmaların, merkeziyetçi olmayan karakterinin dolayısıyla girişimcilik üzerine de olumlu etkileri vardır. Odakların bu yapısı, yeteneklerin, teknolojilerin ve sermayenin gruplaşmasını ve tekrar tekrar yeni gruplaşmalar dolayısıyla da çoklu teknik fırsatların değerlendirilmesini olası kılmaktadır. Ayrıca bu oluşumlar, bilgi akışını kolaylaştırmakta ve birlikte öğrenme sürecini hızlandırmaktadır.

Sanayinin gelişmesi için danışmanlık hizmetlerinin yerel olması da zorunlu görünmektedir. Özellikle küçük ve yeni şirketler, küçük ölçeklerinden dolayı bu yönelimlere yönelik firma içi birimler oluşturamamaktadır. Bu nedenle, bu tür hizmetlerin dışarıdan sağlanması gerekmektedir. Ancak, buradaki darboğaz bu tip hizmetlerin genellikle bölünemez nitelikte ve firma ölçeğine göre de büyük paketler halinde olmasıdır. Böylesi bir durum, piyasada belirli açılardan yetenek ve bilgi eksikliği sorunu ile yüzyüze olan küçük firmalar için gerekli hizmetlerin yetersiz arzı anlamına gelmektedir. Ayrıca, birçok firma rekabetçi avantajların edinimi için ne tip hizmetlere ihtiyaç duyduklarını doğru olarak tetkik edememektedir. Böylelikle, bu hizmetler için gerekli özel arzın oluşması yetersiz talepten dolayı sağlanamamaktadır. Ek olarak, bu servislerin bazıları da kamu malı (*public good*) karakteri taşıyabilmektedir.

Genel olarak, girişimciliğin ve bölgesel gelişmenin güçlü etkileşimi tüm OECD ülkelerinde tespit edilmiş ve girişimciliğin önemli ölçüde gözetildiği stratejiler ortaya konmaktadır. Son yıllarda, pek çok ülkede, az gelişmiş bölgeler de dahil olmak üzere, devletin istihdam yaratıcı aktivitelere desteği konusundaki yaklaşımlarda, değişim yaşanmaktadır. Doğrudan destek ve gelir transferinden ziyade, işletme kurulmasını özendirmeye, yerel ve bölgesel içsel kalkınmaya doğru bir yönelim yaşanmaktadır. Bu yönelim içinde, sivil toplumun iş yaratımı aktivitelerini başlatmaya teşvik edilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır.

Yerel kalkınmanın temel vurgu noktaları şöyle özetlenebilir (Göymen, 2005).

1. Kalkınma insan – odaklı olmalıdır. Salt büyüme amaçlayan; büyümenin bireylere ve topluma nasıl yansıdığını ihmal eden yaklaşımlar yeterli değildir.

2. Kalkınma, mümkün olduğu kadar eşitlikçi ve kapsayıcı olmalı; belediyeler kalkınmanın öncülüğünü üstlenirken; sonuçların toplumun değişik katmanlarını nasıl etkilediğini izlemeli ve gerektiğinde kalkınma sürecinden eşit pay alamayan kesimleri gözetici, pozitif ayırıcı politikalar uygulamalıdır.

3. Kalkınma, çok – boyutlu (ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel) bir süreçtir ve bu boyutlar arasında bir “tamamlayıcılık etkisi” yaratılması gözetilmelidir.

Göymen tarafından temel ilkelerini bu şekilde özetlenen yerel kalkınma alanında belediyelerin misyonunun, en azından, dört önemli boyutu vardır.

1. Ekonomik gelişme: Bir yörenin tüm kaynaklarının (doğal kaynaklar, insan, sermaye, teknoloji) akılcı bir şekilde ve belirli önceliklere göre, bölge insanının refahını arttıracak şekilde harekete geçirilmesi.

2. Sosyal paylaşım ve kapsayıcılık: Toplumda eşitlik, paylaşım, dayanışma, gönüllülük, toplum hizmeti, ortak gelecek, ortak sorumluluk gibi değer ve kavramları yerleştirmek, geliştirmek, sosyalizasyon sürecinin bir parçası yapmak. Bunları yaparken tüm sosyal kesimleri kapsamak.

3. Siyasal katılım: Tüm yurttaşların, siyaset ve karara alma mekanizmaları konusunda ilgilenmelerini ve bilgilendirilmelerini sağlayarak demokratik, katılımcı, saydam, hesap verebilir siyasal yapılar ve süreçler oluşturmak. Temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişi sağlamak.

4. Kültürel çoğulculuk: Yöredeki, ırk, dil, din, kültürel farklılıkların insanları / grupları ayırıcı / uzaklaştırıcı değil; yakınlaştırıcı, birleştirici, sosyal ilişkileri ve toplumu zenginleştirici olmasını sağlayacak politikalar uygulamak.

Yerelin farklı yaşam kültürü, kimliği, üretilen yerel bilgi ve deneyim, yerele üstünlük sağlamakta, onun yarışabilirliğini korumaktadır. Bu durum, üreten ve öğrenen yereli sosyal olgu olarak öne çıkarmaktadır. Bir toplulukta yaşayanların birlikte bir işi gerçekleştirme, yüz yüze ilişki içinde olma, yetersiz kalan klasik (hiyerarşik) tek aktörlü yönetim tarzından, çok aktörlü birlikte yönetmeyi (yönetişimi) başarmaları, yerele önemli üstünlükler sağlamaktadır. Yerel düzeyde kentlerin ve yerel toplulukların, merkezi yönetimin desteği yanında, kendi kaynaklarını, yerel bilgi ve deneyimlerini kullanarak, kalkınmaları/gelişmeleri için

yapacakları çok şey olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda yeniden kalkındırma politikalarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilir Gelişme Ve Sürdürülebilir Kentleşme

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır. Buna göre insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir (Yazar, 2006:3-4 akt Karakurt, 2009).

Sürdürülebilir kentleşmenin temelini, sürdürülebilir gelişme yaklaşımı oluşturmaktadır. Sürdürülebilir gelişme kavramı ise uluslararası düzlemde ilk defa 1972 Stockholm BM İnsan ve Çevresi Konferansı'nda atılmıştır. Stockholm Bildirgesi'nin 15 ve 16. maddeleri sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması ile ilgilidir. Buna göre, bildirgenin 15. maddesi, "çevreye olan olumsuz etkileri önlemek, maksimum sosyal, ekonomik ve çevre faydaları sağlamak için yerleşmelere ve kentlere planlama uygulanmalıdır" ifadesinde bulunurken 16. maddede ise "temel insan haklarına ön yargısız olarak, ilgili hükümetlerce uygun bulunan demografi politikaları; çevre ve kalkınma üzerinde olumsuz etkileri olan nüfus artış hızı veya aşırı nüfus yığılmaları ile düşük nüfus yoğunluğunun insan çevresinin gelişmesini veya kalkınmayı engelleyebileceği bölgelerde uygulanmalıdır" şeklindedir. Böylece Stockholm Konferansı'nda sağlıklı, planlı yaşanabilir kentlere vurgu yapılarak sürdürülebilir kentleşmenin temel ilkeleri ortaya konmuştur (Karakurt, 2009).

Sürdürülebilir kentleşme yaklaşımının temel olarak biçimlendirildiği en önemli organizasyon BM tarafından 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı (Kent Zirvesi)'dir. Habitat II'nin temel amacı, herkese yeterli konut ve kentleşen dünyada sürdürülebilir yerleşmeyi gerçekleştirmektir. Habitat II buluşmasında sürdürülebilir yerleşme önemli bir hedef olarak ortaya konmuş ve dışlanma, dışlama, toplumsal uyum, özel sektör / kamu ortaklığı, yığılma, kirlilik, doğayla ilişki, yönetim, kimlik, kültürel değişimler gibi kentsel sorunların evrenselliği ilan edilmiştir. Bu çerçevede Habitat II'de;

- Kentler ölçeğinde sürdürülebilir gelişme kavramının yeniden değerlendirilmesi gündeme gelmiştir
- Kentsel demokrasi ve yurttaşın kentteki yerinin belirlenmesi istenmiştir.

- Kamu ve özel sektör işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.
- Kentlerin yönetimi ve kentlilerin rolü üzerinde tartışmalar başlatılmıştır (Çubuk, 2000:4'den aktaran Karakurt, 2009).

Avrupa Çevre Ajansı da, kentsel sürdürülebilirliği sağlamak için ulaşılması gereken amaçları şu şekilde tarif etmektedir: (European Environment Agency 1995, http://www1.wspgroup.fi/lt/propolis/PROPOLIS_Final_100204.pdf içinde, Erişim tarihi: Kasım 2007'den aktaran Karakurt, 2009):

- Mekânın ve doğal kaynakların tüketimini en aza indirmek
- Kentsel akışları etkin biçimde yönetmek
- Kentsel nüfusun sağlığını korumak
- Kaynaklara ve hizmetlere eşit erişimi sağlamak
- Kültürel ve sosyal çeşitliliği sürdürmek

Sürdürülebilir kentleşme yaklaşımı, kentsel gelişmenin etkilediği ve kentsel gelişmeyi etkileyen tüm çevresel (yapılı çevre/doğal çevre), sosyal, ekonomik unsurları birbiriyle ilişkili biçimde içermekte; ekonomik ve sosyal gelişimin çevre koruma ve iyileştirme amacı ile birleştirilmesini ön görmekte; gelişimin biçiminin katılımlı süreçlerle kararlaştırılmasını gerektirmektedir.

Yeniden Kalkındırma Politikaları Üzerine Genel Değerlendirmeler

Yeniden kalkındırma politikaları, mahallelerin ve toplulukların toplumsal koşullarını geliştirerek bunların ticari, finansal ve endüstriyel kurumlar tarafından yapılmaya uygun ve çekici duruma getirilmesine yönelik olan, coğrafi olarak belli bir alanı hedefleyebilen ya da tüm kenti içine alabilen programlardır. Diğer bir deyişle, kentsel yeniden kalkındırma, ekonomik kalkınma kadar fiziksel (çevrenin iyileştirilmesi gibi) ya da toplumsal kalkınmayı içerir.

Yoksul bölgelerdeki konutların iyileştirilmesi, ticari kalkındırma programları, kent merkezlerinin ekonomisini yeniden canlandırma programları, serbest bölge programları, yatırımları yeniden canlandırma projeleri, iş gücüne yatırım ve eğitim programları, kentsel büyümenin sınırlandırılmasına yönelik politikalar, kentsel yeniden kalkındırma programlarının ve politikalarının örnekleri olarak verilebilir. Bu programlarda yalnızca bir tanesi tek başına uygulanabileceği gibi birkaç programı içine alan daha geniş bir yeniden kalkındırma politikası da tercih edilebilir.

Başarılı Yeniden Kalkındırma Çabalarının Özellikleri

Önceki girişimlerin ışığında, yeniden kalkındırma çabalarına katkıda bulunan etkenlerden bazıları şunlardır:

- Güçlü kamu kesimi liderliği,
- Kamu ve özel sektör arasındaki iş birliğinin güçlülüğü,
- Çok iyi hazırlanmış yeniden kalkındırma planlarının varlığı ve amaçların açıklığı,
- Krizlere cevap verme ve böyle durumlarda kazançlı çıkma becerisi,
- Toplulukların ekonomik, eğitimsel, örgütsel ve liderlik özellikleri,
- Eşgüdümlü ve iyi yürütülen hükümetler ve yönetimler arası ilişkiler,
- Yeterli merkezi hükümet yardımı,
- Kent yönetiminin biçimi,
- Yüksek düzeyde vatandaş katılımı.

Bütün bu özelliklerin arasında, güçlü kamu kesimi liderliği, kamu ve özel sektör arasındaki işbirliği, yeniden kalkındırma politikalarının başarıya ulaşmasında en önemli etkenler olarak öne çıkarlar. Bunun yanında açık ve net olarak ifade edilmiş amaçları olan ve iyi hazırlanmış yeniden kalkındırma planları ile yeterli merkezi hükümet yardımı da bu programların başarısında rol oynayan önemli öğeler arasında yer alır.

Yeniden Kalkındırmayı Olumsuz Etkileyen Etkenler

Bazı etkenler, seçilmiş ya da atanmış kent görevlilerini, halk liderlerini ve örgütlerini, yoksul bölge sakinlerini ve iş sahiplerini, yeniden kalkındırma programlarını başarılı bir şekilde uygulamaktan alıkoyabilmektedir. Bu engeller şöyle sıralanabilir:

- Merkezi hükümetin eyalet yönetimlerine ve yerel hükümetlere yaptığı yardımlardaki kesintiler,
- Kentsel alanlardaki yönetsel bölünmüşlük, yerel ve bölgesel planlamanın yetersizliği,
- Yoksullara yönelik harcamalara, tatmin olmuş mutlu gruplardan artarak gelen karşı çıkışlar,
- Yerleşim yerlerinin konut, toplumsal sınıflar, yaş, ırksal ve etnik gruplar açısından çeşitlik göstermesi,
- Ayrımcılık,
- Yoksul bölgelerdeki umutsuzluk ve kuralsızlık.

Tüm bunlara ek olarak, bir bölgede yaşanan genel ekonomik ve toplumsal kötüye gidişin olumsuz sonuçları olan zayıflayan bir vergilenebilir ekonomik taban, kamu ve özel sektörün ürettiği mal ve hizmetlere azalan talep, gittikçe kötüleşen fiziksel çevre gibi etkenlerde yeniden kalkındırma çabalarını olumsuz etkileyebilmektedir.

Yeniden Kalkındırma Çabalarına Tepkiler

Yeniden kalkındırma genellikle bir kentin ekonomik ve toplumsal hayatı için iyi olarak görülmekte ve kamu yararını arttırdığı düşünülmektedir. Geçmişe bakıldığında, federal hükümetin sağladığı fonlarla kent merkezlerinin sorunlu bölgelerinin temizlenmesinden kazanılacak toprakların özel yapı yatırımcılarına tekrar satılarak bu bölgeleri kalkındırmayı amaçlamış olan 1960 ve 1970'lerin kentsel yenileme projelerine, bu projelerin hedef aldığı bölge sakinleri karşı çıkmışlardır. Karşı çıkanların amacı mahallelerinin değişime uğramasını engellemektir. Ancak, 1970 ve 1980'lerde kent yoksullarının ve azınlıkların yeniden kalkındırma projelerine olan tepkilerinin daha karmaşık bir duruma geldiğini görüyoruz. Bu gruplar, içinde yaşadıkları olumsuz koşulları iyileştirme yönünde kent politikası üretilmesini sağlamak amacıyla, kent yönetimlerinin ve yerel seçim sistemlerinin yeniden yapılandırılması için uğraş verdiler. Örneğin, azınlıkların ve yoksulların yerel karar verme organlarına daha fazla temsilci gönderebilmelerini sağlamak için, azınlık ve insan hakları savunucuları seçim bölgelerine dayalı yerel seçim sistemlerini savundular. Bu amaçlarına da birçok kentte ulaşıldı. Bu savaşım, kalkınma çabaları ile siyasal sistemin birbirine olan yakın ilişkisine de güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Bazı yazarlar, yeniden kalkındırma çabalarının kentin tümünün çıkarlarına hizmet eden bir girişim olduğu görüşüne katılmamaktadırlar. Yeniden kalkındırma programlarının olumsuz etkilerinin bedelinin genel olarak düşük gelirli ve azınlık gruplardan olan kişilerce, küçük çaplı iş yerlerince, aileler tarafından işletilen iş yerlerince ödendiğini belirtmektedirler. Çünkü bu gruplar yeniden kalkındırma projelerinin yerlerinden ettiği grupların başında gelmektedir. Bundan dolayı, yeniden kalkındırma projelerinin yerel seçkin grupları kayırma eğiliminde oldukları savunulmaktadır.

Benzer olarak bazı araştırmacılar da bu tür programların olası faydalarının düşük gelirli, yeterli eğitim almamış ve belirli bir yeteneği olmayan kişiler için çok önem taşıdığına işaret ederler. Bunun da en önemli nedeni, yeniden kalkındırmanın yaratacağı iş olanaklarının bu gruplara yönelik olabilmesidir. Castells eğitim olanaklarındaki eşitsizlikler ve yerleşim örüntülerindeki sınıf ve ırka dayalı ayrımcılık tarafından belirlenen yeteneklerin yanlış eşleşmesi sebebiyle kutuplaşmış ikili bir işgücü piyasasının doğduğunu belirtmektedir. Bu

yapı içinde yüksek teknoloji ve bilgi yoğun hizmet sektörü işlerine doğru devam eden mesleki değişiklikler, yoksullar tarafından doldurulabilecek iyi iş olanakları yaratmamaktadır. Düşük gelirli insanların girebileceği işler daha çok yükselme olanağının olmadığı, iş değiştirmenin çok yüksek olduğu otellerde ve lokantalarda çeşitli işler, ev ve temizlik işleri, çocuk bakıcılığı, tezgahçılık ve garsonluk gibi işlerdir. Dolayısıyla, Castells düşük gelirli bölgelerinin sorunlarını çözmek için piyasa mekanizmasına çok daha köklü müdahalelerin yapılması gerektiğini savunur.

Yeniden kalkındırma programları bazen beklenmeyen ve arzu edilmeyen sonuçlar doğursa bile bu tür yoksullukla savaş projeleri genel olarak değişik toplumsal, ırksal ve etnik grupların onayını almayı da başarmıştır.

İslahiye İlçesi İçin Sürdürülebilir Bir Yerel Kalkınma Modeli Önerisi

“Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili zor seçimler yapabilmek, geniş ölçekli desteğe, bilgilendirilmiş halkın, sivil toplum örgütlerinin, bilim toplumunun ve sanayi kuruluşlarının varlığına bağlıdır. Bu kesimlerin hakları, rolleri ve planlama, karar alma ve proje uygulamaya katılımları genişletilmelidir.” (Street 1997)

Ülkemizde genel olarak ve özelde de İslahiye kenti'nin yerel problemleri arasında en önemlilerinden birisi de kentte yaşayanların kentlerine sahip çıkmamalarıdır. Bu olumsuz dışsallığın genel ve siyasal kültür, sosyo-ekonomik nedenleri vardır. Yaşadığı kentte insanca yaşama imkanına ulaşamayan, kent imkanlarının kendisine refah sunmadığı yerlerde, insanların kentlere sahip çıkmalarını beklemek gerçekçi değildir. Kent sahiplerinin kent yönetimine katılma imkanlarının çok kısıtlı oluşunda (paydaşların yönetime aktif ve pasif katılımının sınırlı olması) hemşehrilerin ilgisizliğine yol açtığı söylenebilir. Yaşadığı kentte insanca yaşama imkanına ulaşamayan, kent imkanlarının kendisine refah sunmadığı yerlerde, insanların kentlere sahip çıkmalarını beklemek gerçekçi değildir (Göymen, 2005).

“Türkiye’de kentlerde yaşayan kitlelerde batı ülkelerinde olduğu gibi bir yaşam felsefesi oluşmuş mudur ya da oluşmakta mıdır? Başka bir deyişle, bireylerimizin kent yaşamına ilişkin davranış biçimlerinden kentlerimize özgü uygar bir ortak yaşam felsefesi çıkartabilir miyiz? Bu sorulara olumlu yanıt vermek kuşkusuz çok güç. Toplumsal yaşamımızda kentin batılı anlamda bir yaşam felsefesinin bireylerimize kazandırılması açısından yeterince etkili ve dönüştürücü olduğu söylenemez. İlhan Tekeli, “Modernite

Aşılırken Kent Planlaması (2001)” adlı yapıtında bu olguyu “kentli yurttaşın oluşamayışı” ifadesiyle belirtiyor” (Şevki, 2007).

Sürdürülebilir bir kentleşmenin ve dolayısıyla yerel mekanizmanın amaçlarına ulaşmasının şartlarından birisi de kentlerin ekonomik gelişimini destekleyen bir sürecin varlığı olmazsa olmaz önem taşımaktadır. Bu sürecin yetersiz olduğu kentlerde yerel problemler çözüme kavuşturulamayacaktır. Bu sebeple, gerek merkezi yönetimin taşra birimleri gerekse belediyeler, fiziksel ve sosyal – ekonomik ve kültürel alanlara önem vermelerinin yanı sıra kentin sürdürülebilir ekonomik gelişimi ile de ilgilenmek zorundadırlar. Günümüzde başarılı bir sürdürülebilir kentleşmenin sağlanabilmesi için yönetim perspektifine sahip etkin ve kapsayıcı katılım, temsil ve liderlik yapısı içinde meselelere aktif ve kapsayıcı katkı yapan bir işbirliğinin güven olgusunu tesis edilmesi gerekmektedir. Güçlü bir yerel kültür ve diğer ortak topluluk etkinlikleriyle ortaya çıkan eşitlik, hoşgörü ve bağlılık’da ön plana çıkmalıdır. İnsanları işlerine, okullarına, sağlık hizmetleri ve diğer hizmetlere bağlayacak iyi ulaşım hizmetleri ve kamusal ve bireysel ihtiyaçlara uygun ve herkes tarafından erişilebilecek kamusal, özel, topluluğa ilişkin ve gönüllü hizmetlerin sunulması da sürdürülebilir kentleşmeyi destekleyecektir. İnsanların yaşaması için, çevreye saygılı olarak gerçekleştirilen mekanların varlığı, büyüyen, çeşitli ve yenilikçi yerel ekonomi, kaliteli kentsel mekanların oluşması için geliştirilecek kamu politikaları doğal çevreye, bugün ve gelecekteki tüm toplulukları içeren bir anlayışla yaklaşmalıdır. Bu da fiziksel, sosyal ve kültürel alanlarda olduğu gibi ekonomik alanda da “birlikte yönetim” anlayışını gerektirmektedir.

*İSLAHIYE İLÇESİ İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR YEREL KALKINMA MODELİ ÖNERİSİ**

A- AMAÇ

İSLAHIYE’DE EKONOMİK HAYATIN GELİŞTİRİLMESİ YOLUYLA;

- a- İstihdamın artırılması
- b- İlçenin ekonomik seviyesinin yükseltilmesi ve bireyin gönencinin arttırılması
- c- Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi
- d- Ekonomik, sosyal güçsüzlerin desteklenmesi yoluyla toplumsal barışın güçlendirilmesi

B- YAPILANMA

- a- İSLAHIYEREL KALKINMA MECLİSİ (oluşumu)

- Bölge milletvekilleri
- Belediye temsilcileri
- Merkezi idare temsilcileri
- Üniversite temsilcileri
- Mesleki kuruluşlar temsilcileri (Gaziantep ve İslahiye Ticaret Odası, KOBİ, Esnaf Odaları)
- Sanayicilerin temsilcileri
- Ticaret kesimi temsilcileri
- Sivil toplum kuruluşları temsilcileri

b- YÜRÜTME KURULU

- Belediye Başkanı
- Belediye temsilcisi
- Üniversite temsilcisi
- Ticaret kesimi temsilcisi
- Esnaf temsilcisi
- Milletvekili

c- KOMİSYONLAR

- Eğitim Komisyonu
- Kurumlararası Koordinasyon Komisyonu
- Dış Ticaret Komisyonu
- AB Komisyonu
- Esnaf Komisyonu
- KOBİ'ler Komisyonu
- Sanayi ve Ticaret Komisyonu

d- SEKRETERYA

İslahiye Belediyesi

C- ÇALIŞMA ALANLARI

a- MEVCUT DURUM SAPTANMASI

- İlçenin temel demografik, sosyo – ekonomik verileri
- İlçe kurumlarının özellikleri, yönetim kapasiteleri

- Hizmet sunma düzeyi ve standartları
- Temel sorun - alanları

b- İSLAHIYE İLÇESİNİN VİZYONUNU BELİRLEME

- Kent kimliği
- Hedefler, öncelikler

c- İSLAHIYE İLÇESİ STRATEJİK PLANININ HAZIRLANMASI

Stratejik plan; belirli stratejik konulara odaklanan; çevre konusunda, fırsatlar ve tehditler açısından güçlü ve zayıf yönleri dikkate alan; dış trendleri, güçleri ve olası kaynakları irdeleyen; önemli kamu ve özel sektör aktörlerini belirleyen ve bir araya getiren; geniş kapsamlı ve değişik kademelerdeki kamu kuruluşlarını, ekonomik ve sivil toplum kuruluşlarını planlama sürecine katan; değişik kademelerdeki güç yapılarını dikkate alarak, uzun erimli vizyon ve stratejileri geliştiren; yeni yaklaşımları ve onları geleceğe taşıyan süreçleri ortaya koyan; kısa ve uzun dönemde, kararlara, eylemlere, sonuçlara ve uygulamalara odaklanan; kontrol, geri besleme ve revizyon süreçlerini içeren bir plandır. Stratejik planlar, yerelliğin geleceğini etkileyen temel kararları, temel altyapı türlerini ve eksenlerini, örgütlenme biçimlerini ve uygulama kararlarının verilme süreçlerini içerecektir.

Yerel veya bölgesel düzeyde kurumsal muhatabı olan bir stratejik planlama, yerel kaynakları harekete geçirici, ülke kalkınmasına katkıda bulunucu ve bölgeler-arası gelişmişlik farklılıklarını azaltıcı bir rol oynayacaktır. Planı uygulamak durumunda olan yerel yönetimin halka yakın ve ihtiyaçlara cevap verici olması nedenleri ile planın hazırlanması ve uygulanması aşamalarında, halkın, özel sektör temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı, projelerin uygulanabilirliği ve maliyetlerin düşürülmesi sağlanacaktır. Nitekim, yerel yönetim reformları çerçevesinde yeniden hazırlanan Belediye, Büyükşehir Belediyesi ve İl Özel İdarelerinin temel yasaları, nüfusu 50 binin üstünde olan yerel yönetimlere, `Stratejik Plan` hazırlama görevini vermiştir.

Yerel yönetimlerce hazırlanacak Stratejik Planlar, kalkınma plan ve programları ile, varsa bölge planlarına uygun olacak, üniversitelerin, meslek odalarının ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile hazırlanacaktır. Belediye Yasası ayrıca, kurulmasını istediği `Kent Konseyleri` ve belediye hizmetlerine gönüllü katılım düzenlemeleri ile, yönetime ve yerel hizmetlere halkın katılımını teşvik etmiş; sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, katılım ve yerinden yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesine referansta bulunmuştur.

İslahiye Kenti İçin Hazırlanacak Stratejik Planın Unsurları

1. Öncelikli alanların belirlenmesi

- Büyümenin denetlenmesi ve arazi kullanım planlaması
- Kentsel tasarım
- Konut
- Ulaşım
- Çevre koruma ve restorasyon
- Enerji ve malzeme kullanımı
- Yeşil mimarlık ve yapılaşma
- Eşitlik ve çevresel adalet
- Ekonomik gelişme
- Nüfus
- Alan tasarrufu sağlayıcı gelişmeler uygulanmalıdır.
- Doğal habitat korunmalıdır.
- Kentleşme planlı olmalıdır.
- Geniş yeşil alan sağlanmalıdır.
- Su kaynakları korunmalıdır.
- Motorlu araç kullanımını teşvik edilmemelidir.
- Geri dönüşüm programları başlatılmalıdır.

2. Bu alanlara ilişkin hedeflerin belirlenmesi

- Yaşam kalitesinin geliştirilmesi
- Gelişmede seçeneklerin bulunması
- Yoksulluğa karşı koyma
- İstihdam ve beslenme sorunlarının çözümü
- Sağlıkla ilgili temel gereksinimlerin karşılanması
- Biyolojik çeşitliğin korunması ve geliştirilmesi

- Teknolojide yeniden yapılanma
- Nüfus artışının denetim altına alınması
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve temiz, güvenilir su bulma
- Risklerin ortadan kaldırılması.

3. Hedeflerin projelere dönüştürülmesi

4. Kapasite artırım çalışması

5. Proje destekleme çalışmaları (Proje Merkezi)

6. Bilgi – teknoloji destek çalışmaları (Ar-Ge Merkezi)

d- HEDEF KİTLELERİN EĞİTİMİ

- Finans Yönetimi
- Pazarlama
- Yönetişim
- Genel Mevzuat
- Dış Ticaret
- İş Planlama
- Proje Yönetimi
- Yeni beceriler kazandırılması
- Yurttaşlık ve paydaşlık eğitimi

e- PAYDAŞLAR ARASI İLETİŞİM

- Sorunlarla ilgili merkezi ve yerel yönetimlerle iletişim
- Ortak çalışmaların eşgüdümlemesi ve yatay iletişim

f- STRATEJİK PLAN TANITIM ÇALIŞMALARI

- Paydaşlara ve kurumlara planın tanıtımı
- Kamu kuruluşlarına planın tanıtımı
- Kamuoyunun ve medyanın bilgilendirilmesi

D- İLÇEDEN BÖLGEYE GELİŞİM

İslahiye'de pilot uygulaması yapılacak çalışmanın tüm Güneydoğu Anadolu bölgesini kapsayacak biçimde yaygınlaştırılması.

E- FİNANS BOYUTU

- Meclis üyelerinin aidatı
- Paydaşların katkısı
- Sponsorlar
- Ulusal ve uluslararası kuruluşlardan proje desteği

F- GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ, İSLAHIYE İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ İLE İŞBİRLİĞİ

İslahiye Belediyesi, bu pilot projenin hazırlanıp uygulanmasında bölgedeki Gaziantep Üniversitesi ve İslahiye İİBF ile işbirliği yapmalıdır. İşbirliği alanları ve biçimi aşağıda belirtilmiştir. Yeni yasada büyükşehir belediyelerine kanunla verilen görevlerle sınırlı olarak, yurtiçi ve yurtdışında kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum örgütleriyle birlikte ortak hizmetler ve projelerle ilgili harcama yapma imkanı sağlanmıştır.

- a- Modelin oluşturulmasında danışmanlık yapmak.
- b- Yerel Kalkınma Meclisi üyelerine “genel nosyon” eğitimi sağlamak.
- c- Meclisi oluşturacak paydaş gruplara “duyarlılık” eğitimi vermek.
- d- Yürütme Kurulu’na bir üniversite temsilcisinin sürekli katılması ve danışmanlık yapması.
- e- İslahiye vizyonu belirlenmesi çalışmalarına danışmanlık yapmak.
- f- Üniversite bünyesinde bir “proje ofisi” çekirdeği oluşturmak suretiyle “stratejik planın” hazırlanmasına teknik destek vermek.
- g- Çekirdek proje ofisi bünyesinde, İslahiye Belediyesi ve stratejik plan için genel ve AB kökenli finansman / kredi / bağış aramak.
- h- İslahiye Belediyesinin, AB 7.çerçeve programı çerçevesindeki projelere katılabilmesi için izleme ve projelendirme çalışmaları yapmak.
- i- İslahiye Belediyesi ve Yerel Kalkınma Platformu’nun “dışa açılabilmesi” için gereken hazırlık izleme, yönlendirme çalışmaları gerçekleştirmek.
- j- Oluşturulacak komisyonların çalışmalarına destek vermek.
- k- Paydaşlara ve özel hedef gruplarına teknik destek sağlamak; özel amaçlı eğitim ve kişisel – kurumsal kapasite artırma eğitimleri vermek.

1- “ Sürdürülebilir Yerel Kalkınma Modeli ve İslahiye” konulu bir uluslararası toplantının tüm boyutlarıyla düzenlenmesi ve bildirilerden oluşacak bir kitabın baskıya hazırlanması

Sonuç Ve Genel Değerlendirmeler

İslahiye kenti için yerel düzeyde ortaya konacak kalkınma/gelişme modelleri, özellikle, yerel ölçekte ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin sağlanmasını, doğal kaynakların ve kültür değerlerinin korunması ve geliştirilmesini amaçlayacaktır. Bu yaklaşımda yönlendirici, sadece mekansal düzenlemeyi amaçlayan klasik imar planlaması değil, kaynakların sürdürülebilir kullanımını gerçekleştirecek olan stratejik plan olacaktır. İslahiye kent yönetimlerinin uygulamaya koyacağı stratejik plan, kentin ve yerel topluluğun sosyal, ekonomik ve fiziksel gelişimini sürdürülebilir kılmayı amaçlayacaktır. İslahiye için sürdürülebilir kentleşmenin gerçekleştirilmesi sürecinde, kenti ilgilendiren politikaların hazırlanması, karar verme ve uygulama aşamalarında, kentte yer alan, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve yerel halkın eşgüdüm içinde hareket etmeleri ve karar alma sürecinde aktif rol oynamaları gereklidir. Böylece kentte alınan kararlar tüm kesimler tarafından daha kolay bir şekilde benimsenir ve bu politika ve kararların uygulanma şansı daha da yükselir. İslahiye kentinin sürdürülebilir kent ekonomik, çevresel ve sosyo-ekonomik ilerlemeyi etkin yurttaş katılımı ile birlikte dengelemeyi başarması için tüm aktörlerin uyum içinde çalışması gereklidir. Model önerisindeki yaklaşımlar ışığında geliştirilecek bir yerel kalkınma modelinde; yerel kalkınma programlarının uygulanacağı yerel düzeyde yetkili olan yerel yönetim (Belediye, İl Özel İdaresi, Köy, Yerel Yönetim Birliği) ana aktör olacak, yasal ve kurumsal sorumluluğu üstlenecektir. İlgili yerel yönetim, kaynakların sürdürülebilir kullanımını amaçlayan ve diğer aktörlerin katılımı ile hazırlanmış olan stratejik planının hedeflerini gerçekleştirmek amacı ve yönetim anlayışı ile, diğer yerel aktörlerin katılımını sağlayacaktır. Ana aktör olan yerel yönetim kuruluşu, diğer aktörler olarak; yerel düzeyde görev yapan merkezi idare kuruluşlarını, özel sektör temsilcilerini, plan ve projelerden doğrudan etkilenecek olan çıkar gruplarını sivil toplum kuruluşlarını, ilgili yurttaşları, planlama, projelendirme ve uygulama süreçlerine katacaktır. Diğer yerel aktörlerin katılımını sağlamak için, ilgili yerel yönetim, yasal olarak yetkili olduğu, kent konseyi oluşturma, gönüllü kuruluşların hizmetlere katılımını sağlama, 'katılımcı planlama' gibi mekanizmalardan yararlanacaktır. Yerel kaynakların harekete geçirilmesi, yerel düzeyde ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması; yerel yönetimin/yönetimlerin koordinasyonunda, tüm aktörlerin mutabakatına dayanan aşağıdan yukarı bir kalkınma/gelişme anlayışı ile mümkün olabilecektir.

Kaynaklar

ÇUBUK, Mehmet, “21. Yüzyılda Beşerileşmiş Ve Sürdürülebilir Şehircilik İçin Düşünceler”, Kentsel Çevre ve Sürdürülebilirlik Paneli, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Kentsel Araştırma ve Geliştirme Merkezi, 2000.

*GÖYMEN, Korel, “Yerel kalkınma önderi ve paydaşı olarak belediyeler”, <http://ipc.sabanciuniv.edu/tr/ArastirmaAlanlari/documents/KorelGoymen.pdf> model alınmıştır

ŞEVKİ, Abdullah, “Kentlerimizdeki Yaşam Biçiminin Düşünsel ve Toplumsal Temelleri Üzerine”

http://www.mevsimsiz.net/Yazilar/Mevsimsiz_Deneme/Kentlerimizdeki_Yasam_Biciminin_Dusunsel_ve_Toplumsal_Temelleri_Uzerine-3144/

KARAKURT TOSUN, Elif, “Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri”, PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, (e-dergi), <http://www.paradoks.org>, ISSN 1305-7979, Yıl:5 Sayı:2 (Temmuz-2009),

http://www.paradoks.org/makale/yil5_sayi2/ekarakurt52.pdf.

TEKELİ, İlhan Demokratik Geleceğin Demokratik Planlaması, “Geleceği Planlamak Dünya Şehircilik Günü 24. Kolokiyumu”, (2001), s.27-32.

Gaziantep University International E- Journal Of Faculty Of Economics And Administrative Sciences in Islahiye (İf Ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Eğitim Fakültesi, İşletme Fakültesi, Sanat Ve Tasarım Fakültesi,

İLÇELERDEKİ FAKÜLTELER: "AŞIL TENDONU" MU ? YEREL KALKINMA KUTUBU MU?

Hakan ALTINTAŞ*

ABD'deki üniversite sayısının 4 bin 182, Türkiye ile aşağı yukarı aynı nüfusa sahip olan İngiltere'deki üniversite sayısının 114, ülkemizde ise henüz öğrenci alacak durumda olmayan yeni üniversiteler ile bu sayı 170'e yükselmiştir. Yine, bugün Türk Yükseköğretim Sisteminde sayısı 60'ı aşkın fakülteler ilçelerde kurulmuştur. Bu fakülte türlerini incelediğimizde şu alanlara yönelik olduğunu görürüz: Mühendislik Fakültesi, Mühendislik Ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Eğitim Fakültesi, İşletme Fakültesi, Sanat Ve Tasarım Fakültesi,

* Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi Islahiye İİBF Dekanı ve Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı

Turizm Fakültesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Ziraat Fakültesi, İşletme Fakültesi, Denizcilik Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İletişim Fakültesi, Su Ürünleri Fakültesi, Su Ürünleri Fakültesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Havacılık Ve Uzay Bilimleri Fakültesi. Bu fakültelerin 4’de birini İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri oluşturmaktadır.

Taşra üniversiteleri ve ilçelerdeki fakülteler AK Parti Hükümetlerinin en önemli icraatları olarak nitelendirilmektedir. AK Parti döneminde çok sayıda yeni üniversite açıldı. Başbakan Erdoğan’ın görüşü şudur:“Bugün artık her ilde bir üniversitenin kurumsal bazda henüz oluşmamış olsa bile yasal olarak kurulmuş vaziyette olduğunu ve şu anda da süratle kurumsal hale getirildiğini belirtmektedir. Bunu eleştirenler olduğunu ifade ederek, “Üniversite sayısı çok dediler, altyapı yok, öğretim elemanı yok dediler. Haklı olabilirler fakat bizim süratle mesafe almaya ihtiyacımız var” demiştir.

Diğer yandan, Tarihçi Prof. Dr. İlber ORTAYLI’ya göre ise “Eğitim kurumlarımıza dikkat edelim. Kötü olan YÖK değildir. YÖK’ün kötü idare edilmesidir. Bütün mesele bu. Üniversite tabii ki açacaksın, ama Hakkari’nin dağına değil, Kastamonu’nun dağına değil. İcabında Ankara’ya 20 üniversite kurarsın. Doğudan gelen çocuklar o şehrin kültürünü görür. Her yere gidip üniversite kurulur mu ya? Bu bir ahlaksızlıktır. Bunu anlattık. Evvela bakkal çakkal çocukları kandırıyor. Ondan sonra oradaki ev sahipleri kazıklıyor çocukları. Ondan sonra her şehirde vardır onlardan bir sürü pis herifler genç kızları kovalıyor. Bunu söylediğim zaman bizde olmaz öyle şeyler diyor. Yok ya dedim. Üniversite okuyan adam kültür görecektir. Dağın başına çocuk yolların mı üniversite okutuyorum diye. Bir sürü barlar açılmış Çanakkale’de. Böyle bir kepezelik tasavvur edemiyorum. Bunun hizmetle filan alakası yok. Bu aşağı yukarı 40 yıldan beri bütün Türkiye hükümetlerinin ortak kusurudur. Bizim en kıymetli varlıklarımız olan genç beyinlerimizi bu şekilde telef etmeye kimsenin hakkı yoktur.” demiştir.

Taşra üniversitelerin kalitesine yönelik çok sayıda itiraz olmasına rağmen, üniversite eğitimine ilgi duymayan, yaşadıkları zamanı değerlendirmek için bilimsel imkânları geliştirmemiş ve o bilimsel imkânlarla göre de çeşitli yorumlar yapmamış kentlerin varlıklarını sürdürmesi mümkün değildir. Özellikle Aydınlanma kökenli ideolojilerin ve fikirlerin dayandığı kavramların (özgürlük, refah, insan hakları, egemenlik, temsil ve demokrasi gibi) etkin olduğu alan kentlerde kendisini göstermektedir. Bu sayede, toplumları ve toplulukları bir arada tutan kökensel ve mekânsal yakınlıklar ortaya çıkmaktadır. Yeni kurulan Cumhuriyette memleketin çeşitli illeri Osmanlı döneminde çok önemli iken zamanla önemini

yitirmiş, bazı vilayetler ise bu dönemde önem kazanmıştır. Kırıkkale bu illerden biridir. Osmanlı döneminde Erzurum, Van büyük vilayetler konumunda iken (Çevrelerindeki iller Van ve Erzurum'a bağlı idi) bugün eski değerlerini koruyamamışlardır. Bu bir süreçtir. Kastamonu da geçmişte devlet adamı yetiştiren bir vilayet iken bugün bu önemini kendisine bağlı bir kasaba durumunda olan Ankara'ya bırakmıştır. Yine İslahiye ilçesi, 19. yüzyıl sonlarında Adana vilayetinin Cebelibereket (Osmaniye) sancağına bağlı bir kaza merkezi iken, 1933'te Cebelibereket kaldırılmış, İslahiye de Gaziantep'e ilçe olarak bağlanmıştır.

Üniversite yerel ekonominin bir sosyal kurumu olup, bu kurum akademik ve idari personel, öğrenciler ve tüzel kişiliği ile bulunduğu şehrin ekonomisini etkilediği gibi şehrin sosyal, kültürel, siyasal, bilimsel ve fiziki çevresiyle devamlı etkileşim halindedir. Eğer üniversitelerin sosyal birlikteliğe, ekonomik büyümeye katkıda bulunmaları isteniyorsa, üniversitelere daha fazla özerklik verilmeli, kaliteye ilişkin değerlendirmeler birleştirilmeli ve rekabet ortamı yaratılmalıdır.

Yükseköğretim kurumları (özellikle taşrada kurulan üniversiteler) hem yerel ekonomi hem de ülke ekonomisi için en önemli tetikleyici unsurlardandır. Üniversiteler hem gelir/harcama akımları hem de istihdamla önemli bir ekonomik birimdir.

Ülkemizde, Yükseköğretim sistematığının kent merkezlerinde ve ilçelerdeki işleyişindeki kırtasiyecilik, prosedürlerin çokluğunun yarattığı zaman kaybı ve masraf, işlerin yavaş yapıldığı görülmektedir. Aşıl tendonu gibi sistemin en zayıf halkası olarak görülen İlçelerde kurulan fakültelerin yönetsel, mali ve kadro sorunları konusuna önemle el atılmaması, klasik, 24 derslikli, gri binalardan oluşan okullar, eğitimin okulda verilen bilgilerin hele yükseköğretim çağında yeterince kullanılamaması, etkileşimli akıllı sınıflar kurulamaması, idari ve akademik kadrolarda psikolojik ve çaresizlik ikileminde yaşanan sıkıntılar nedeniyle öğrencilerin sorunlarına gereken önemi verilememesi: Öğrenciler bu üniversitelere ilk birkaç tercihleri içinde girmiyor. Taşra üniversiteleri, "Hiç olmamasından ya da hiç yoktan iyidir" şeklinde düşünülerek tercih listesinin son sıralarına yazılıyor. Bu nedenle öğrenciler daha başlarda bu üniversitelere kötü bir moralle başlıyor, motivasyonları düşüyor. Öğrenciler genelde istemedikleri bir yerde okudukları için ilk amaçları en kısa zamanda bu okullardan kurtulmak oluyor. Bunun için yatay geçişle başka bir üniversiteye geçmeye çalışıyorlar ya da birbiri ardına üniversite sınavlarına girerek başka bir yeri tutturmaya çalışıyorlar. Bunların hiçbirini yapamayanlar da girdikleri bölümden pek bir şey kazanmadan yalnızca mezun olmaya çalışıyor.

İlçelerdeki fakülte yönetimlerine etki eden bu dış ve iç unsurlar, bir sistem özelliği gösteren ilçelerdeki fakülte yönetiminin değişerek yeniden yapılanmasını gerekli kılacaktır.

YÖK'unun ilçelerdeki fakültelerin sorununu ciddi olarak ele alınamaması (halbuki bu sorun çözülsün şikayet, dava ve idari soruşturmaların büyük bir çoğunluğunu teşkil eden sorunlar için zaman ve emek harcanmaz), nitelikli akademik ve idari personel için geliştirme ödeneklerinin kalkınmışlık endeksine göre yeniden yapılandırılmasının önceliği, ilçelere tahsis edilen akademik ve idari kadroların alması istenen hizmet içi eğitim uygulamasının gerçekleştirilmesine dair şikayetler her zaman dile getiriliyor olsa da demokratikleşme ve özgürlüklerin artmasıyla bu yakınlıklar daha çok dikkate alınır olmuştur. Bununla birlikte ilçelerdeki fakültelerinin örgüt içi kurallar, personel, bütçe, fiziki ve maddi olanaklar açısından da yetersizlikleri vardır. İlçelerdeki fakülte yönetimlerine akademik personel ve orta düzey yöneticilere karar verme yetkisi tanınmamaktadır. Gerçekte, çalışanların da böyle bir sorumluluk almada istekli olmadıkları gözlenmektedir. Bütçe yönetiminin her alanı kesin ve ayrıntılı kurallarla belirlenmiştir. Bir işi kurallara bağlı kalarak yapmak, daha verimli, etkili ve tutumlu yapmaktan önemli ve geçerlidir. Kuralların ayrıntıları düzenlemesi, kuralların bürokrasi tarafından bir amaç olarak benimsenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bütçe ödeneklerinin yetersizliği, tahsisinden harcanmasına kadar zaman alan ve çok sayıda işlem içeren süreç, finansal yapıyla ilgili karşılaşılan sorunlardır. Yine, personelin işe alımında liyakata dikkat edilmemesi, norm kadroların belli olmaması, personel dağılımının hizmet gereklerinden sapmalarla belirlenmesi, hizmet içi eğitim yetersizliği, yeniliklere kapalılık, teşvik ve ödüllendirme sisteminin yetersizlikleri de yürütülen hizmetlerin niteliğini ve kalitesini etkilemektedir.

Kısa Çözüm Önerileri

1. Performansı kötü, bozgunculuk yapan, derslere girmeyen, öncelikli işi eğitim olmayan, öğrencilere analitik düşünmeyi öğretemeyen, ders boyunca öğrencilere sırtı dönük olarak konu anlatıp tahtaya yazan, kitabı veya sunumları tepegözden alıp okuyan, sınavlarını baştan savma hazırlayan, değerlendirmeyi keyfi yapan (hep aynı kalıpla not veren), öğrencilerin sınavlarda yorum yapmasını kısıtlayan, öğrencilere yeterli danışmanlık hizmeti sunamayan, öğrencilerine güzel, kaliteli sorular üretmeyen, güncel gelişmeleri izlemeyen ve bunları öğrencilere yansıtmayan, ideolojik düşüncesini yayarak öğrenciler arasında sağ-sol ve etnik ayrımları körükleyen akademik personeli taşradaki üniversitelerde istihdam etmemek, istihdam edilenleri başka birimlere göndermek gerekir. Yine herhangi bir bilgi ve beceriye sahip olmayan idari personelde istihdam edilmemelidir. Bu durum bir ikilem olarak da

görülebilmektedir. Öğrenci alımı için hukuki olarak olması gereken üniversitede kadrolar nasıl doldurulacak? Doldurulduğunu düşünsek bile yeni kadroların (akademik ve idari) eskilerden farklı olup olmayacağını (çaresiz ve psikolojik problemleri, önemsenme duygusunu) nasıl garanti edebiliriz? Kanaatimce üniversitelerin içsel olarak getireceği teşvik sistemi, ikinci öğretim ve uzaktan eğitim programlarının açılması, Bakanlar Kurulu'nun geliştirme ödeneklerinde ve temel maaşlarda yapacağı iyileştirmeler olmazsa olmaz öneme sahiptir.

2. Öğretim elemanlarına seçimlik rotasyon uygulaması yapılmalıdır. Yeni kurulan üniversiteleri bu yöntemle cazip hale getirerek öğretim üyelerini gönüllü olarak çalıştırmak mümkündür. Örneğin emeklilik yaş sınırı artırılabilir, emeklilik maaşından kesinti yapılmaması, 2547 sayılı YÖK yasının 34 maddesinde yabancı öğretim elemanlarına sağlanan imkanlarda olduğu gibi, temel maaşın 2-5 arası katları ödenebilir, zorunlu ders yükü düşürülebilir, kısmi yabancı dilde eğitime geçilmesi, İngilizce, Rusça, Çince, Arapça dillerinin öğretilmesine yönelik bir eğitim kadrosunun görevlendirilmesi, Bilimsel Araştırma Projeleri, TÜBİTAK, Bölgesel Kalkınma, AB Projelerine başvuruda avantajlı kılacak bir prosedür uygulanabilir. Yine öğrencilerin tercihlerinde cazibe merkezi olması için burs ve ilgili teşvikleri uygulayabilecek bütçe imkânları tanınmalıdır.

Taşra Üniversitesi kaygısının giderilmesi yoluyla her birey, fakülte sistemi için daha etkili çalışabilir. İnsanları özgürce konuşabilmeye cesaretlendirilecek bir ortamı kurarak öğrenci haklarını korumak ve geliştirmek için yeni düzenlemeler yapılabilir. Şikâyet mekanizmasının işler hale getirilmesi, sınav kâğıtlarının nesnel değerlendirilmesinin sağlanmalıdır.

3. Öğrencilerin, akademisyenlerin ve idari personelin, yönetimin ve fakülte personelinin çalışan bireyler olarak yaptıkları işten zevk alma ve haz duyma haklarını engelleyen faktörlerin yok edilmesi. Herkes için güçlü bir eğitim ve kişisel gelişim programı oluşturulması gereklidir.

4. Yeni eğitim felsefesinin benimsenmesi. İlçelerdeki fakülte yönetimleri, güçlülere karşı uyanık olmak zorundadır, sorumluluklarını öğrenmek ve değişim için gerekli liderliği başarmak zorundadır. Öğrencilerin ve sunulan hizmetin geliştirilmesine yönelik tutarlı bir amacın oluşturulması. Amaç, her türlü sürecin gelişiminde yetenekli ve toplumda önemli pozisyonlara gelebilen en iyi kalitede öğrencinin yetiştirilmesidir. Örneğin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde bu yeni eğitim felsefesinin temeli şu amaçlara yönelik olmalıdır. Bilişsel Hedefleri: • Analitik düşünebilmek, • Eleştirel bir bakış açısıyla problem tanımlayabilmek, • Problemlere yaratıcı çözümler üretebilmek, • Başta, Kamu Yönetimi, İşletme, Maliye, Uluslararası İlişkiler, İktisat, Ekonometri, Lojistik, Kent, Bölge, Politika,

Tasarım ve Kuram bilgisi olmak üzere, alanıyla ilgili bilgi donanımına sahip olmak, • Kaynak kullanımını fiziksel-sosyal-ekonomik çevreye uygun yönlendirebilmek, • Planlamayla ilgili hukuki bilgilere sahip olmak ve bunları kullanabilmek, Duyuşsal Hedefleri: • Kamu Yönetimi, İşletme, Maliye, Uluslararası İlişkiler, İktisat, Ekonometri, Lojistik Mesleğini sevdirmek, sosyal bilim bilgi düzeyini yaşamın güncel her alanına yansıtabilmek, sorumluluk ve inisiyatif sahibi olmak, girişimci olmak, • Çok yönlü, özgüvenli, dürüst, etik, toplumla ve kendisiyle barışık, kendini eleştiren, tarafsız, özgür olmak, • Hayat boyu sürekli eğitime önem vermek. Devinsel Hedefleri: • Sentez yapabilme becerisine sahip olmak, • Mesleki bilgi ve becerisini aktarabilmek, • Disiplin içi ve disiplinlerarası takım çalışması yapabilmek, örgütlülüğü benimsemek, • Sahip olduğu bilgi ve becerileri uygulamak.

5. Genelde tüm fakültelere özelde ise taşrada kurulan fakültelere tüzel kişilik tanınmalıdır. Üst yönetimin yetkileri ve bütçe imkânları güçlendirilmelidir. Kamu gücü ayrıcalıkları; Tek yanlı işlem yapma yetkisi, Resen icra yetkisi, özerk bütçe yetkisi ve Hukuka uygunluk karinesi gibi imtiyazlar tanınmalıdır.

6. Akademik personelin performansı (fakülte bazında ve beş temel alanda tanımlanan esaslara göre değerlendirilmeli ve şu yöntem izlenmelidir. Bunlar: eğitim-öğretim, araştırma-uygulama, hizmet, proje ve genel değerlendirmedir) her bir öğretim yılı (1 Eylül-31 Ağustos) dikkate alınarak hesaplanmalıdır. Değerlendirmeye tabi öğretim elemanları bireysel performans değerlendirme formlarını ve ilintili belgeleri her yıl en geç 15 Eylül tarihinde bağlı oldukları bölüm başkanlıklarına teslim etmeli. Bölüm başkanlarının en geç 1 hafta içerisinde dekanlık/müdürlüklere teslim edecekleri formlar, her yıl en geç 30 Eylül tarihinde rektörlüğe iletmelidir. Bölüm Başkanları ile Dekan/Müdürler değerlendirmelerini yaparken ilgili öğretim elemanları ile bire bir görüşerek, kendileri hakkındaki yorum ve değerlendirmeler konusunda öğretim elemanlarının görüşlerini de forma eklemelidir. Her bir öğretim elemanı için hazırlanacak kısa (1 yıl), orta (2 yıl) ve uzun (3 yıl ve üzeri) dönemli performans planlamaları da forma eklenir. Bu plan öğretim elemanlarından beklenen araştırma ve yayın performansı, ders verme, ders geliştirme, üniversite hizmetlerine katılım ve sair görev ve beklentileri içerecektir. Performans değerlendirme dilimleri sözleşme yenilenmesinde, performansa dayalı yıllık ücret artışının belirlenmesinde, teşvik ve ödüllerin dağıtımında, üniversite araştırma fonundan yararlanmada, bireysel araştırma fonunun belirlenmesinde, akademik yükseltmelerde, akademik ve idari görevlendirmelerde dikkate alınmalıdır.

7. Elimizdeki üniversitelerden en iyi sonucu alabilmek için yukarıda kısa bir özetini verdiğim benzer çözümler üretmemiz olmazsa olmaz öneme sahiptir. Üniversiteleri lise benzeri kurumlar olmaktan çıkarıp öğrenciye ve ülkeye değer katan kurumlara dönüştürerek yerel kalkınmanın motoru yapmak önceliğimiz olmalıdır.

KALKINMA PLANLARI SÜRECİNDE SOSYAL GÜVENLİKTE GELİŞMELER¹

DEVELOPMENTS IN SOCIAL SECURITY IN THE PROCESS OF DEVELOPMENT PLANS

İbrahim ÖRNEK*

Mustafa BAYLAN**

Özet

Sosyal güvenlik temel amacı, sosyal risklerden dolayı geliri kesilenlere gelir temin etmektir. Türk sosyal güvenlik sistemi gelişmiş batı ülkelerine göre geç kurumsallaşmış ve kişisel ve maddi kapsamını genişletme çabaları devam etmiş ve etmektedir. Bu çabalar kalkınma planlarında da önemli yer tutmuştur. Türkiye iktisadi planlama ile 1930'lu yıllarda tanışmış ancak planlı kalkınma çabaları 1960'lı yıllarla başlamıştır. 1963'den günümüze on tane kalkınma planı hazırlanmış ve uygulanmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan beri hazırlanan bütün kalkınma planlarında sosyal güvenlik sistemi hep önemini korumuş ve genel anlamda, gelir dağılım aracı olarak görülmüştür.

Abstract

The main purpose of social security is to protect individuals from financial hardships. Turkish social security system has been institutionalized late with respect to developed western countries. Also scope of the Turkish social security system has been extended. The

¹ Bu çalışma KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yapılan doktora tezinden türetilmiştir.

* Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, email: iornek@ksu.edu.tr

** Öğr. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Pazarcık MYO, email: m_baylan@ksu.edu.tr

extension of social security has an important place in all the national development planning. Although Turkey met planning in 1930's, Turkey's development strategy with planning started in 1960's. Until now, Turkey has prepared and applied ten development plans. In all the plans social security has been indicated as a tool of income distribution.

Giriş

Sosyal güvenlik insanlık tarihinin her döneminde var olmuştur. Sosyal risklere karşı sosyal güvenlik, önceleri geleneksel yöntemlerle sağlanmış, sanayi devrimi ile birlikte kurumsallaşmıştır. Sosyal güvenlik sistemleri, sosyal güvenlik yasalarında özetlenen kültürel geçmiş, gelişmişlik düzeyi, kurumsal alt yapı ve uygulanan ekonomi politikalarına göre şekillenmiştir. Geleneksel sosyal güvenlik sistemlerinin güçlü olduğu Türkiye'de, modern sosyal güvenlik sisteminin temelleri 1946 yılında İşçi Sigortaları Kurumunun kurulmasıyla başlamıştır. 1950'de Emekli Sandığının ve 1972'de Bağ-Kur'un kurulmasıyla Tür sosyal güvenlik sistemi meslek farklılığına göre inşa edilmiştir. Yine Türkiye'de planlı ekonomi girişimleri 1930'lı yıllarda başlamış ve Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1934'de, İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1938'de uygulamaya konulmuştur. Bu planların ortak özellikleri her ikisi de kalkınma planı olarak değil, entegre yatırım projeleri demeti halinde şekillendirilmiş ve sosyal hizmet sektörleri projeler listesine alınmamıştır. Ancak 1960 sonrasındaki planlarda sosyo-ekonomik sorunlar ele alınmış ve planlama hem iktisadi hem sosyal sorunları içerecek şekilde yapılmıştır. Böylece daha iyi bir sosyal güvenlik sistemine sahip olma isteği ve çabaları 1963'ten beri bütün kalkınma planlarında yer almıştır.

Çalışmada, Türk sosyal güvenlik sisteminde meydana gelen gelişmeler kalkınma planları çerçevesinde incelenmiştir. Bunun için öncelikle sosyal güvenliğin tanımı ve sosyal güvenliğe konu olan riskler üzerinde durulduktan sonra Türkiye'de planlamanın kısa tarihçesi verilmiştir.

Sosyal Güvenliğin Tanımı, Amacı ve Sosyal Güvenliğe Konu Olan Riskler

Sosyal Güvenliğin Tanımı ve Amacı

Sosyal güvenlik, (a) hastalık, sakatlık, analık, iş kazası, işsizlik, yaşlılıktan veya ailenin bir üyesinin ölümünden dolayı gelir eksikliği (veya yetersiz gelir miktarı), (b) sağlık güvencesine erişim eksikliği veya imkânsızlığı, (c) özellikle çocuklar ve bağımlı yetişkinler için yetersiz aile desteği, (d) genel yoksulluk ve sosyal dışlanmadan kaynaklanan zararların giderilmesi için nakdî veya aynı fayda sağlama çabalarının tümüdür (ILO, 2010a: 13).

Sosyal güvenliğin amacı, fakir ve dükünleri korumak ve onlara kabul edilebilir yaşam standartları sunmaktır. Sosyal güvenlik ayrıca yaşam boyunca düzenli ve istikrarlı tüketim ve gelir düzeyinin temin edilmesidir (Ahmad, 1991: 105). Sosyal güvenlik, toplumun her üyesini kaçınılması imkânsız sosyal risklerin zararlarından koruyup, muhtaçlığın pençesinden kurtarma ve yarının endişesinden uzak tutma gayesi güder (TUSİAD,1997: 27).

Sosyal Güvenliğe Konu Olan Riskler

Risk, dilimizde "tehlike" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Her tehlike sosyal güvenlik açısından bir risk sayılmaz (Arıcı ve Alper, 2013: 33). Herhangi bir riskin sosyal güvenliğin konusu içerisinde yer alması için sosyal nitelikte olması gerekir. Sosyal risk, ne zaman gerçekleşeceği bilinmemekle beraber ileride gerçekleşmesi muhtemel veya muhakkak olan ve buna maruz kalan kişinin mal varlığında eksilmeye neden olan tehlikelerdir (Gerek vd, 2013: 266). Bir başka deyişle sosyal risk, sosyal politika geleneğinin sosyal sorun olarak tanımlama eğiliminde olduğu konuyu oluşturmaktadır (Gladstone, 2011: 38). Bir tehlikenin sosyal güvenliğin konusu olabilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler ise şöyle sıralanabilir (Arıcı ve Alper, 2013: 35):

a) Tehlikelerin hedefi insan olmalıdır: Tehlikenin insanın ya çalışma gücünde azalmaya ya da beden gücünü yok etmeye yönelik olması gerekir. Örneğin, hastalık, yaşlılık ve sakatlık gibi.

b) Tehlikelere bağlı olarak gelirden azalma veya kesilme gibi zararların meydana gelmesi gerekir: Tehlike bireyin gelir gider dengesinde negatif etkiler yaratması gerekir. Örneğin, hastalanan biri tam etkin olarak çalışmadığından dolayı gelirinde bir azalma meydana gelir. Buna ek olarak, iyileşme çabasıyla tedavi, ilaç ve bakım giderleri arttığından bireyin giderleri normal seyrinin üzerine çıkar. Ancak, doğum gibi gider artırıcı tehlikeler ebeveyni üzmez bilakis sevindir.

c) Tehlikeler mutlak ve/veya muhtemel nitelikte olmalıdır: Herkesin kaçınılmaz olarak karşılaşacağı tehlikeler mutlak nitelikte olanlardır (ölüm gibi). Herkesin farklı olasılıkla karşılaşacağı tehlikeler ise muhtemel nitelikte olanlardır (hastalık gibi).

d) Tehlikenin gerçekleşme zamanında belirsizlik olmalıdır: Zaman belirsizliği, bireyi daima tehlikelere karşı temkinli olmaya zorlar. Tehlikenin yeri ve zamanı bilinseydi sadece o ana ve yere göre tedbirler alınır ve süreklilik olmazdı.

Sosyal güvenliğin konusu olan riskleri iktisatçılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Örneğin, Yazgan, fizyolojik riskleri ve sosyoekonomik riskleri

“niteliklerine göre riskler” altında; gelir azalmasına yol açan riskleri, gelir kesilmesine yol açan riskleri ve gider artışına yol açan tehlikeleri de “sonuçlarına göre riskler” altında toplayarak sosyal güvenliğin konusu olan riskleri iki ana grupta kategorize etmiştir (Yazgan, 2011: 50). Gladstone ise tarihçi Paul Johnson’dan esinlenerek söz konusu riskleri dört grupta incelemiştir. Bu gruplardan ilki “sağlıkla ilgili riskler”, ikincisi “yaşam döngüsüne ait riskler”, üçüncüsü “ekonomik ve mesleki riskler” ve son olarak da dördüncüsü ise “çevresel riskler”dir. Talas ise söz konusu riskleri “mesleki riskler”, “fizyolojik riskler” ve “sosyoekonomik riskler” olmak üzere üç ana grupta toplamıştır (Talas, 1976: 550).

Bu çalışmada ise sosyal güvenliğin konusu olan riskler söz konusu çalışmalardan yola çıkarak dört ana kategoride toplanmış ve incelenmiştir.

Mesleki Riskler

Meslek riskleri, sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özürllülük hâlleridir (SGK, 4.2.2013, www.sgk.gov.tr). Mesleki riskler, iş kazaları ve meslek hastalıklarını kapsar. İş kazası, çalışanın iş yerinde bulunduğu sırada işveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle, birey kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle veya işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen özre uğratan olaydır (5510/13 md.). Kazanın sonucuna bağılı olarak işçinin muayene, tedavi ilaç, protez vb. masraflarının karşılanması yanında kaybettiği çalışma kabiliyetini tekrardan kazanmak üzere rehabilitasyon masraflarının da karşılanması esastır. Kaza sonunda işçi, geçici veya sürekli olarak çalışma kabiliyetini yitirebilir. Bu durumda çalışanın ve ailesinin mağdur edilmemesi ve geçimlerinin temin edilmesi gerekir (Talas, 1976: 555). Dünya genelinde çalışan nüfusun yaklaşık %30’u zorunlu sigortaya sahiptir. Kuzey Amerika’da bu oran %60 ile en yüksek düzeye ulaşmışken, Sahra-Altı Afrika ise yaklaşık %18 ile en düşük düzeye sahiptir (ILO, 2011: 69).

Meslek hastalıkları, sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğine göre değişen kısa veya uzun süreli hastalık hâlidir. Hastalık hâlinde geçici sürede tam iş görmezlik meydana gelir ve çalışanın yeni iş aramasına gerek kalmaz. İdeal sosyal güvenlik sistemleri herkese en geniş anlamıyla sürekli olarak bütün sağlık yardımlarının yapılması imkânı sağlamak ve aileyi tüm olarak ele alıp günlük ve aylık gelirin miktarını hesaplamak mecburiyetindedir (Talas, 1976: 661). Meslek hastalıkları sigortası genel anlamda iş kazası sigortasından sonra gelişmiştir. Bunun nedeni ise iş kazalarının daha sık vuku bulmasıdır (ILO, 2011: 70). 2006-

2007 döneminde Türkiye’de, istihdam edilenlerden % 3,7’si çalıştığı işe bağlı bir rahatsızlık geçirmiştir. Bu oran erkeklerde % 3,9 iken, kadınlarda % 3’tür. Çalışanlardan işe bağlı bir sağlık sorununa maruz kaldığını belirtenlerin % 63’ü 35 ve üzeri yaştadır. 15-24 yaş grubundaki fertlerde işe bağlı bir sağlık sorunu yaşayanların oranı % 1,6 iken, 35-54 yaş grubunda bu oran % 4,7, 55 ve üzeri yaştakilerde ise % 4,5’tir (TÜİK, 8.12.2013, www.tuik.gov.tr).

Fizyolojik Riskler

Fizyolojik riskler, sadece canlı varlıklara mahsus bir tehlike çeşididir. Bir canlı olarak bireyin karşılaşacağı fizyolojik riskler, beden ve ruh hâlinde bozulma yaratan, çalışma ve kazanma gücünü geçici ya da sürekli olarak kaybetmesine yol açan tehlikeleri içermektedir. Fizyolojik riskler gelir azalması ve/veya kesilmesi yaratabildiği gibi gider artışları da yaratabilir. Hastalanmadan ya da sakatlanmadan ömür süren insanlar olabildiği gibi, yaşlanmadan ömrünü tamamlayan kimseler de olabilir. Fizyolojik riskleri hastalık, sakatlık, yaşlılık ve doğum olarak sıralamak mümkündür (Arıcı ve Alper, 2013: 36).

Türkiye’de aktif sigortalılardan sürekli iş göremezlik durumunda olanların kümülatif olarak tüm iş göremezlik derecelerinde 2010 yılı itibariyle 56.985 erkek ve 1.511 kadın çalışan sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanmıştır. 2011 yılında bu rakamlar 57.410 erkek ve 1.556 kadın olarak değişmiştir. Tablo 2.1’de vurgulan nokta, yukarıda belirtilen sayı kadar sakatlanan kişinin geçim endişesinin sigorta tarafından giderilmiş olmasıdır.

Tablo 2.1. 5510 Sayılı Kanununun 4-1/a Maddesi Kapsamındaki Aktif Sigortalılardan Sürekli İş Göremezlik Durumunda Olanların İş Göremezlik Derecelerine Göre Birikimli Dağılımı, 2010-2011

İŞ GÖREMEZLİK DERECELERİ	2010			2011		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
%10' DAN AZ (*)	17	0	17	15	0	15
% 10-19	20.985	584	21.569	20.957	602	21.559
% 20-29	12.185	335	12.520	12.166	340	12.506
% 30-39	9.861	239	10.100	10.021	250	10.271

% 40-49	6.306	172	6.478	6.478	180	6.658
% 50-100	7.631	181	7.812	7.773	184	7.957
TOPLAM	56.985	1.511	58.496	57.410	1.556	58.966

Kaynak: SGK, 06.09.2013, www.sgk.gov.tr .

(*) Meslekte kazanıma gücünün en az %10 azaldığı Kurumca tespit edilen sigortalı, sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanır (5510/19 md.).

Yaşlılık, 65 yaşını (gelişmemiş ülkeler için ise 50-55) tamamlama, sosyal statüde değişme ve fiziki yeteneklerinde kayıplar meydana gelme hâlidir (WHO, 22.12.2013, www.who.int). Tanımdan da anlaşılacağı üzere yaşlılığı üç ana unsur belirlemektedir. Ancak, Birleşmiş Milletler yaşlı nüfus popülasyonu için genelde 60 yaş ve üstüne bakar. Lindert, sosyal harcama limiti belirleyicilerini ortaya koyduğu çalışmasında 65 yaş ve üstü olanlara yaşlı demektedir (Lindert, 1996: 14). Yaşlanma süreci içerisinde kaçınılmaz olan bedenî ve ruhi kayıplar kişinin büyük ölçüde ücretli istihdama erişimine engel olmaktadır. Çalışma gücündeki zayıflık aynı zamanda kazanma gücünde de azalmalara neden olmaktadır. Yaşlanma süreci, kişinin sadece gelirini azaltmaz aynı zamanda kişisel giderlerini de arttırır. Bunun nedeni ise yaşlanan kişinin kendi başına karşılayamaz hâle gelmesidir (Arıcı ve Alper, 2013: 35). Önceleri, Türkiye’de olduğu gibi, İngiltere’de dâhil olmak üzere Hindistan, Afrika ve Çin’de yaşlıların en büyük dayanağı aileleriydi (Ahmad, 1991: 111). Ancak günümüzde ailenin küçülmesi, erkek evlat sahibi olamama veya evladın ebeveynlerine bakmayı ret etmesi yaşlıların sosyal güvenliği için büyük bir sorun olmaktadır. Bundan dolayıda OECD ülkelerinde olduğu gibi tüm yaşlıların sağlık ve emeklilik güvencelerine sahip olması gerekir.

Dünyada yaşlıların çoğu, özellikle düşük gelirli ülkelerde, bir emekli planına kayıtlı olmadıklarından ya da emekli maaşları çok düşük olduğundan genelde informel sektörde çalışmaya devam etme zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca düşük gelirli ülkelerde sosyal yardımlardan veya üniversal emeklilikten faydalanamadıklarından yoksulluktan da kurtulamamaktadırlar. Sadece çok az bir kısmı yaşlıların formel sosyal güvenlik sistemlerine erişebilmektedirler. Dünya genelinde çalışan nüfusun %40’ı emekli maaşına sahiptir. Kuzey Afrika da ve Avrupa da çalışan nüfusun %75, kapsam dâhilindeyken bu oran Afrika’da %30’a düşmektedir. Eski komünist ülkeler Orta Asya ülkeleri de dâhil kendilerine miras kalan kapsamlı bir emeklilik planına sahip olduklarından bu oran %60’ları bulmaktadır (ILO, 2011: 51-59).

Doğum öncesi ve doğum sonrası gelir desteği aynı öneme sahiptir. Yasal analık koruma provizyonları yüksek gelirli ülkelerinin %90'ında, orta gelirli ülkelerin %80'inde ve düşük gelirli ülkelerin %50'sinde mevcuttur. Fakat provizyondan faydalanan kadınlar sadece formel sektörde çalışanlardır. Analık ödenekleri genç annelerin istihdamı önünde engelleri de kaldırmaktadır (ILO, 2011: 72).

Sosyo-Ekonomik Riskler

Toplumsal ve iktisadi nitelik taşıyan tüm riskler bu çatı altında toplanabilir. Sosyo-ekonomik riskler insanoğlunun sosyal bir varlık olarak yaratılmış olması ve toplum içinde yaşama ihtiyacından kaynaklanır. Sosyo-ekonomik riskler zaman içinde ekonomik ve sosyal gelişmelere bağlı olarak çeşitlenebilir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte bu riskler değişmiştir. Tarım toplumunda bu riskler daha çok olumsuz iklim şartlarına bağlı olarak meydana gelirken, sanayi toplumlarında ekonomik krizlerden kaynaklanan işsizlik ve aile gelirinin yetersizliği nedeniyle ortaya çıkarmaktadır. Sosyoekonomik gelişmeler dinamik olduğundan bugün bilinmeyen bazı riskler doğabilir veya risk sayılmayan bazı unsurlar sosyal güvenlik riski hâline gelebilir (Yazgan, 2011: 62; Arıcı ve Alper, 2013: 39).

İstihdam, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini yitirmeyen iktisadi bir olgu olmaya devam etmektedir. Eksik istihdam dar anlamda işsizlik, cari çalışma şartlarında ve ücret düzeylerinde çalışmak isteyip de iş bulamama hâlidir. İşsizlik, toplumların ekonomik ve sosyal yapılarını bozacak ağır sorunlar doğurabilmektedir. İşsizliğin yarattığı olumsuzlukları gidermede kullanılan araçlardan biri işsizlik sigortasıdır. İşsizlik sigortası birkaç yönden sosyo-ekonomik risk giderme açısından mükemmel bir araçtır. Birincisi, işsizlik sigortası ekonomik etkinliği artırmaktadır. Anti-yoksulluk ve gelir temin aracı olan sigorta, işçilere riskten kaçınma ve işçiler arasında değişime direnç sağladığından friksiyonel işsizliği sigortalının hayatında tehlike olmaktan çıkarmaktadır. İkinci olarak, ailede ekme kazananın sigortalı olması hâlinde, işsizlik sigortasının gelir temin etme fonksiyonu ile yoksulluğu azaltma fonksiyonu tam örtüşmektedir. Başka bir deyişle bu bir sosyal etkinliktir (socially efficient). Üçüncü olarak, sistem kendi desteğini oluşturmuştur. İşsizlik ödenekleri çalışma süresince kazanılır ve mevcut kazancın bir şumulüdür. Sistemin herhangi dayanağa ihtiyacı yoktur. İnsanların kendi çıkarlarını düşünmesi ve sistemin iyi anlaşılması sisteme katılmada en önemli motivasyondur (Marx, 2007: 125).

Tablo 2.2. Bölgelere Göre İşsizlik Sigortası Kapsamında Bulunan Aktif Nüfus, 2010

Bölge	Aktif Nüfusun Yüzdesi Olarak Yasal İşsizlik Kapsamı			
	Zorunlu Katkı Kapsamı	Katkısız Kapsamı	Gönüllü Katkı Kapsamı	Katkılı ve Katkısız Kapsamı
Batı Avrupa	79,4	39	1,0	85,0
Kuzey Amerika	81,4	00	00	81,4
Orta ve Doğu Avrupa	75,5	1,0	4,6	81,0
Orta Doğu	17,3	00	00	17,3
Sahra Altı Afrika	1,9	2,2	00	4,1
Toplam	25,7	3,8	0,9	30,6

Kaynak: ILO, 03.05.2012, www.ilo.org.

Tablo 2.2.'de görüldüğü gibi bölgeler arasında işsizlik sigortası düzeyi ülkeler farklılık göstermektedir. Kapsama alınan çalışan sayısındaki artış benzerlik göstermektedir. Küresel olarak, 2009 yılında aktif çalışanların %30'undan az kısmı kanuni gelir desteğine sahip iken bu rakam 2010 yılında %30'u geçmiştir. Yasal (zorunlu) kapsama oranı 2009 ve 2010 yılları için Batı Avrupa, Kuzey Amerika ülkelerinde %80 ve daha yüksektir. Aynı yıllarda, Orta ve Doğu Avrupa'da ise bu oran %70'den %75'in üstüne çıkmıştır. Küresel olarak rakamlarda iyileşme olmasına rağmen küçük bir azınlığın (%25-30) hâlen yasal koruma altında olduğunu söylenebilir (ILO, 2011: 62; ILO, 2010:47).

Çevresel Riskler

Fiziksel olarak tehlikeli bir dünyada yaşamının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden de bu kategori, her tür kazadan sanayi kirliliğine ve daha büyük ölçekteki çevresel tehlikelere, örneğin iklim değişiminin ortaya çıkardığı tehlikeye kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. İşyerindeki tehlikelere en açık olanların sosyal ölçeğin en altına yakın kesimler olduğuna dair bir gözlem var ki bu gözlem, 19. yy'ın tarihsel bulgularına bütünüyle

uymaktadır. Örneğin 1869 ve 1919 yılları arasında kömür madenlerinde yapılan bir inceleme, her altı saatte bir madencinin öldüğünü, her iki saatte bir madencinin ciddi bir biçimde yaralandığını ve her iki ya da üç dakikada kötü bir şekilde yaralandığını göstermektedir. (Gladstone, 2011: 39)

Türkiye’de Kalkınma Planlarında Sosyal Güvenlik

İktisat literatüründe ilk olarak 1917 Sovyet Devrimi ile birlikte kullanılmaya başlanılan iktisadi planlamanın ortak bir tanımı yoktur. En geniş tanımıyla iktisadi planlama, belirli bir dönemde belirli sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak ifade edilebilen hedeflere ulaşabilmek için, bu işle görevlendirilmiş organlar tarafından ve daha önceden belirlenen araçları kullanarak belirli bir bölgede yürütülen faaliyetlerin tümü olarak ifade edilmektedir (Öney, 1980: 20). Bu bölümde Türkiye’de iktisadi planlamanın kısa tarihçesi verildikten sonra kalkınma planlarında sosyal güvenlik

İktisadi Planlamanın Kısa Tarihçesi

1929 yılında meydana gelen büyük buhran ve bundan çıkış arayışları diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de planlama özentsini artırmıştır. Hatta Türkiye, Sovyetler’den sonra planlama uygulayan ilk ülkedir. 1930’lu yıllar Türkiye için ilk planlama girişimlerinin yaşandığı yıllar olmuştur. 1934 yılında Birinci Bes Yıllık Sanayi Planı ile sanayide planlı yıllar başlamıştır. 1938’de yeni bir dört yıllık plan kabul edilmiş ancak ikinci Dünya Savaşı nedeniyle tam olarak uygulanamamıştır. Her iki planda nihai hedef sanayileşmek olduğundan bu planların sosyal yönü eksik idi. 1940’lı yıllarda hazırlanan planların hiçbirisi uygulanma imkanı bulamamıştır (Ekiz ve Somel, 2005: 174).

Demokrat Partinin özel girişime önem veren, devletçiliği ret eden ve planlamaya sıcak bakmayan bir iktisadi anlayışı sahip olması Türkiye’nin 1950-60 arasında plansız yıllar olarak geçmesine neden olmuştur (Soyak, 2003: 173). Türkiye’de planlama girişimleri 1930’lu yıllarda başlamış olsa da gerçek anlamda planlama, kalkınma planlarının ve DPT’nin 1961 Anayasasında yer almasıyla başlamıştır. Planlama görevini temel haklar ve ödevler bölümünde düzenleyen 1961 Anayasası bu yine görevi devlete yüklemiştir (Ekiz ve Somel, 2005: 16). Türkiye’de 1963’den beri on adet kalkınma planı hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Liberal ekonomi anlayışının egemen olduğu günümüz dünyasında ve Türkiye’de planlı ekonomi anlayışı önemini yitirmiş olsa da hâlâ, kamu kesimi için emredici, özel sektör için yol gösterici karakteri ile planlı kalkınma anlayışı varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye’de 1960-80 döneminde dört adet kalkınma planı hazırlamıştır. Bu planlar, sosyo-

ekonomik yapıyı tüm yönleri ile kapsayan bütüncül planlar idi (Gönel, 2010: 223). Bütüncül plan şöyle tanımlanabilir: Ulusal kaynakları bir bütün olarak ele alıp, siyasal olarak önceden belirlenen sosyo-ekonomik hedeflere erişmek için mevcut kaynakları akılcı bir biçimde yönetmeyi esas alan ve teknik tutarlılık hesapları da bu çerçevede yapılarak hazırlanan plandır. Bütüncül planlama anlayışında planlar geleceği biçimlendirmektedir. Genel olarak 1960'larda "sosyal planlama" önem kazanırken, 1970'lerde "iktisadi büyüme" daha öncelikli bir hedef olarak tespit edilmiştir (Soyak, 2003: 172).

1980 sonrasında kalkınma planlamasında bir dönüşüm yaşanmıştır. Planları kalkınma misyonunu yüklenen değil, dünya ile mevcut sistemin öngördüğü nitelikleriyle bir entegrasyonu hedefleyen planlara dönüştürülmüştür. Dönüşümün ilk adımı 24 Ocak ekonomik kararlarıyla atılmış ve 1982 Anayasası'ndan kalkınma planlamasının devletin temel görevlerinin arasından çıkarılmasıyla da hukuksal temele oturtulmuştur. Bu dönüşümle kalkınma planları, serbest piyasa kurallarının hakim olduğu ekonomi politikaları içermiştir. Böylece planlar daha çok yol gösterici planlar olmuştur. 1980 sonrasında ilk iki planı olan 5. ve 6. Kalkınma Planları liberal iktisat politikalarının hakim olduğu planlar olması nedeniyle Türk iktisat tarihinde önemli bir yere sahiptirler. Son dört planın 5. ve 6. planlardan ayıran en belirgin özellikleri ise bu planların stratejik planlama doğrultusunda hukuki ve kurumsal değişimleri öngören yapısal değişim projelerini içeren planlar olmasıdır. Stratejik planlama anlayışı ile kalkınma planları artık geleceği şekillendiren değil geleceğe göre planlar olma özelliği kazanmıştır (Ekiz ve Somel, 2005: 180).

Kalkınma Planlarında Sosyal Güvenlik

Osmanlı'nın sanayileşmede geri kalması ve işçi sınıfının doğuşunun Batı toplumlarına nazaran geç olması bunlara bağlı sınıf çatışmasının olmaması modern anlamda Türk sosyal güvenlik sisteminin ortaya çıkmasını geciktirmiştir. Osmanlı'da sosyal güvenliğin temeli yardımlaşmaydı. Aile içi yardımlaşma, meslek teşekkülleri ve dinsel hayır kurumları Osmanlı sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısını oluşturmaktaydı. Modern sosyal güvenlik sisteminin bu kurumsal yapıdan etkilenmediğini söylemek, kurumsal yapıların tesir ve devamlılık prensipleri açısından imkânsızdır. Bu bölümde, önce Türkiye'de planlı dönem öncesinde sosyal güvenlik sisteminde meydana gelen gelişmeler ele alındıktan sonra kalkınma planlarında sosyal güvenliğin alanında

Planlı Dönem Öncesinde Sosyal Güvenlik

1800-1920 Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu içinde devletçe yürütülen sosyal yardımlara ilişkin mevzuat önlemleri dışında sosyal güvenliğe dair geniş kapsamlı ve düzenli önlemler yapılmamıştır. Yalnız memur ve subaylarla kamu kesiminde çalışanların özellikle yaşlılık ve hastalık durumlarında korunmalarını öngören bazı sandıklar kurulmuştur. Bu sandıklar, Osmanlı döneminde sosyal güvenliğe ilk adımlar olarak kabul edilmektedir. 1806'da kurulan Askeri Tekaüt Sandığı bu sandıklardan ilki idi. Tanzimat sonrası, işçilerle ilgili sosyal güvenlik düzenlemesinden biri de 1865 yılındaki Dilaver Paşa Nizamnamesi'dir. Kömür madeni işçileriyle sınırlı olan bu nizamname iş kazalarına karşı önlemlerden bahsetmekteydi. Ancak denetim mekanizmasının yokluğundan işçi lehine olan hükümleri tam olarak işletilememiştir. 1869 yılına gelindiğinde çalışanlar lehine nizamnamede iyileştirilmeler yapılmış ve yürürlüğe giren Maaddin Nizamnamesi ile iş kazalarına karşı gerekli önlemlerin alınması, madenlerde bir doktor ve acil durumlar için ilaç bulundurulması zorunluluğu getirilmiştir (Talas, 1992: 40). Nizamname, iş kazalarından dolayı gelir kesintisine uğrayan işçiye mahkemelerin belirlediği bir miktarda ödeme yapılması kararıyla işçiler için iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası sağlaması ve iş kazasında madencinin kusuruna göre işçinin cezalandırılması kuralıyla işçiye iş güvenliğinde sorumluluk yüklemesi açısından önem arz etmektedir. 1881 yılına gelindiğinde sivil memurlar için Tekaüt Sandığı kurulmuş ve 1890'da Seyr-i Sefain Tekaüt Sandığı ile 1909'da Askeri ve Mülki Sandığı hayata geçirilmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012:76). Memurların sadece emeklilik hakları ile ilgili düzenlemelerin hayata geçirilmesi, o dönemde en önemli sosyal riskin emeklilik olduğunu göstermektedir. 1909 yılında Tersane-i Amire'nin işçi ve memurlar için emeklilik ve malullük sandığı, 1910'da Hicaz Demiryolu memur ve müstahdemlerinin hastalık ve kazaları için bir yardım sandığı ve 1917'de Şirket-i Hayriye Tekaüt Sandığı kurulmuştur (Talas, 1992:185). Bütün bu önlemlerin ortak özellikleri sınırlı, dar alanlı ve dağınık bir yapıda olmaları ve finansmanına çalışanların prim ödeyerek katılmasıdır.

Osmanlı Devleti son dönemlerinde bile yeni kurumlar oluşturarak korunmaya muhtaç kesimlere hizmet sunmuştur. 1869 yılında savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek arzusuyla Kızılay kurulmuş, 1892 yılında Darü'l Aceze açılmıştır. 1915 yılında yetim ve öksüzler için Darü'l Eytam ve kapalı çarşı çıraklarını eğitmek için Darü's Şafaka oluşturulmuştur (Alper, 2011a: 177). Bu kurumlar Osmanlı'nın primsiz sosyal güvenlik hizmetleri sunan son kurumları olmuştur.

1920-1950 Dönemi

Milli savaşlar, yeni bir devletin kurulması, önceleri piyasa ekonomisi kurma girişimleri, sonraları ise devletçi planlı kalkınma çabaları bu dönemin en karakteristik yönlerini oluşturmaktadır. Bu dönemde Zonguldak ve Ereğli havzası kömür madeni işçilerinin hukukuna ilişkin yürürlüğe konan 1921 yılındaki 114 ve 151 sayılı yasalar yeni devletin çalışanlara karşı hakça ve dostça yaklaşımının ilk belgeleri ve belirli bir çalışan gruba yönelik ilk sosyal güvenlik düzenlemeleri olmalarıdır (Alper, 2011a: 178). 18 yaşından küçüklerin ocaklarda çalıştırılmaması ve zorla çalıştırılmanın önüne geçilmesi bu yasanın sosyal güvenlik açısından önemli bir yönüydü. İşverenlerin iş kazalarına karşı gerekli tedbirleri almalarını zorunlu tutması ve kaza geçiren işçilere gerekli maddi yardımların yapılmasını karara bağlaması yasanın diğer önemli yönleridir. Yasa dördüncü maddesi ile yardımlaşma sandıklarının ve altıncı maddesi ile de sağlık yardımlarını zorunlu tutmuştur. Yasaya göre işveren madenciler, kendi özel tüzüğüne göre işçiler tarafından kurulacak ihtiyat ve yardımlaşma sandıklarına her ay içinde çalıştıracakları işçilerin ücretlerinin toplamının %1'inden az olmamak üzere parasal yardımla bulunmak zorundaydı. Böylece sandıklar kendi üyelerine yaşlılık, hastalık, iş göremezlik durumlarında yardımda bulunacaklardı. Bundan dolayı bu yasa maden işçileri için sosyal sigortaya giden ilk adım olarak kabul edilmektedir. Yine yasaya göre maden işverenlerine hastalanan ve kazaya uğrayan işçileri için ücretsiz tedavi sunma zorunluluğu getirilmiştir. Diğer bir zorunluluk ise kaza ve kaza sonrası ölümden dolayı geriye kalanlara işverenlerin tazminat ödemesidir. (Güzel vd., 2012: 30). Kısaca 1921 yasası Türkiye'nin ilk sosyal politika yasası olması nedeniyle Türk sosyal güvenlik sisteminin gelişmesi sürecinde önemli bir yere sahiptir.

Bu döneminin bir diğer önemli gelişmesi de Şubat 1923'de İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'dir. İzmir İktisat Kongresi'nin sosyal politikalar ile ilgili kararları içerisinde sosyal güvenlik konusu önemli bir yere sahiptir. Bu önem öncelikle çalışanlara gelir garantisi düşüncesinin ilk ortaya atıldığı yer olmasından kaynaklanmaktadır. Kongrenin oy birliği ile kabul edilmiş olan 19.maddesine göre "Daimî büyük sanat müesseselerinde, gümrüklerde, şömendöfer, elektrik ve tramvay gibi şirketlerde, maden ocaklarında çalıştırılan işçilerin kaza ve ihtiyarlık dahil olduğu halde hayat sigortasına rabıtları ve sigorta ücretinin müessese sahipleriyle işçiler tarafından yarı yarıya verilmesi. Ve derneklerin koyacağı tekaüdiye hakkının müesseselerce tanınması" kabul edilmiştir (Koç, 2009: 6). Kısaca, söz konusu maddede iş kazası, meslek hastalıkları, yaşlılık ve ölüm sigortalarının kurulmasına yönelik tavsiye kararları alınmıştır. Ancak bu maddede dile getirilen talep, 1945 yılından itibaren

kademeli olarak kapsama alınarak hayata geçirilmiştir. Ne yazık ki kararların çoğunun yasallaşıp uygulamaya konulması için yaklaşık yirmi yıl beklenilmiştir (Talas, 1992: 95).

Bu dönem, 1936'da Türkiye'nin birinci İş Yasası'nın yasallaşmasından dolayı önem arz etmektedir. Bu yasa sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeler sadece yedi madde ile sosyal yardımlar kısmında ele alınmıştır. Devlet, yasanın 100. maddesi gereğince iş hayatında iş kazaları ile meslek hastalıkları, analık, yaşlılık, hastalık ve ölüm risklerine karşı yapılacak sosyal yardımların düzenlenmesi ve idare edilmesinde sorumluluğunu yüklenmiştir. Bu sorumluluğu yerine getirebilmesi için de İşçi Sigorta İdaresi'nin kurulması öngörülmüştür. İşçi Sigortası İdaresi'ne de öncelikle "iş kazası ile meslek hastalıkları" ve "analık" sigortalarını kurma sorumluluğunu vermiştir. Ancak yasa işsizlik ve aile yardımlarını karşılanması gereken sosyal riskler arasında görülmemiştir. Takip eden madde de işçiler için sigortalı olmayı bir hak olarak düzenlemiş ve zorunlu kılmıştır. Ancak sigortaların finansman şeklinin nasıl olacağı üzerinde durulmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın patlaması öngörülen sistemin hayata geçişini engellemiştir. Sosyal sigorta kolları ile ilgili ilk kanun, 27.06.1945 tarihli ve 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu'dur. Bu kanunun yürürlüğe girmesi ile İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası uygulanmaya başlamıştır. 16.07.1945 tarihinde 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu çıkarılmış ve kanunun yürürlüğe girmesiyle İşçi Sigortaları Kurumu kurularak 1945 yılına kadar kurulan çok sayıdaki sandığın da birleştirilmesi sağlanmıştır (SGK, 01.04.2013, www.sgk.gov.tr). Kamu görevlileri haricindeki emekçilerin sosyal güvenliğinin temininden İşçi Sigortaları Kurumu sorumlu tutulmuştur. Kurum, Cumhuriyet döneminin işçilerle ilgili olarak ilk sosyal güvenlik kuruluşudur. Türkiye'de işçi sigortalarından sosyal sigortalara giden yolun 1936 yılındaki İş Yasası ile başladığı kabul edilir ancak 1964'teki Sosyal Sigortalar Kanunu bu süreci hızlandırmıştır. İşçi Sigortaları Kurumu bu yasa ile "Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK)" adını almıştır (Talas, 1992:126).

Görevi iş hayatı ile ilgili hususları düzenleme, yürütme ve denetleme, çalışanların hayat standartlarını yükseltme, işçi ve işveren ilişkisini uyumlaştırma, verimlilik artışını sağlama ve son olarak da sosyal güvenlik temin etme olan Çalışma Bakanlığı 1945 yılında bu dönemde kurulmuştur. Bakanlığın 1946 yılındaki kuruluş yasının birinci maddesinde görevleri arasında sosyal güvenlik de yer almıştır. Mevzuatımıza sosyal güvenlik kavramı ilk kez bu yasa ile girmiştir (Talas, 1992: 124). 1945 yılında iş kazaları, meslek hastalıkları ve analık sigortası kurulmuştur. 1949 yılında da yaşlılık sigortası kurulmuştur (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 78).

Bu dönemi önemli kılan diğer bir gelişme ise 1949 yılında Emekli Sandığı'nın kurulmasıdır. Böylece kamu çalışanları için hak ve uygulamada farklılıklar ortadan kaldırılmıştır. Kamu kesiminde daimi kadroda çalışan tüm devlet memur ve hizmetlilerinin sosyal güvenlik hakları T.C. Emekli Sandığı'na devredilmiştir. Emekli Sandığı'nın kurulması, kamu çalışanlarının sosyal güvenliği içinde bir reform niteliği taşımıştır. 1950 yılında yürürlüğe giren yasa zaman içerisinde değişikliğe uğramış ve genel anlamda emekli, dul ve yetim aylıklarında farklılığı azaltmıştır (Tuncay ve Elmekçi, 2012: 78). Emekli aylığı, sakatlık aylığı, dul ve yetim aylığı, ölüm yardımı ve sağlık yardımı gibi sosyal güvenlik uygulamaları Emekli Sandığı'nın giderlerini oluşturmaktaydı. Sandığın finansmanı ise kamu çalışanları ile kamu tarafından sağlanmaktaydı. Kamu işveren olarak prim ödemekteydi. Devletin devlet katkısı olarak bir katkı payı yoktu.

1950-1960 Dönemi

1950'de Türkiye'de ilk kez demokratik yoldan ve halkın özgür iradesiyle seçimi kazanmış olan Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi bu dönemi Türk tarihinde özel kılmaktadır. Parti her ne kadar iş hayatını, işçi işveren ilişkilerini sosyal adalet ilkelerine bağli kalarak düzenlemek ve sosyal refahı ve güveni temin etmek amacıyla yola çıkmış olsa da bunu tam olarak başarabildiği söylenemez. Bu dönemde 1950'de İhtiyarlık Sigortası Kanunu, 1951'de Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu ve 1957'de Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu ile ihtiyarlık sigortası, malullük ve ölüm sigortaları birleştirilmiştir (SGK,01.04.2013, www.sgk.gov.tr). Sigorta finansmanı ise işçi ve işveren primlerinden oluşmaktaydı. Devletin bir katkısı yoktu. (Talas: 1992: 137). Hastalık sigortasının kurulması Türk sosyal güvenlik tarihi içinde sosyal sigortalara giden önemli bir adım olmuştur. 1936 yılında çıkarılan İş Yasası basın mensuplarını kapsam dışında tutuyordu. Bu eksiklik 1952 yılında çıkarılan ve 1961 yılında değiştirilen yasa ile giderildi. Böylece basın mensupları da iş kazaları, meslek hastalıkları, analık, hastalık, ölüm, sakatlık ve yaşlılık sigortası kapsamına alınarak sosyal güvenliğe kavuşturulmuş oldular (Güzel vd., 2012: 35).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

Bu dönemi özel kılan gelişme 27 Mayıs 1960 ihtilali ve onun eseri olan 1961 Anayasası'nın hüküm sürmüş olmasıdır. 1961 Anayasası modern, demokratik sistemlerin anayasalarına girmiş olan sosyal adalet ilkesini benimsemiş ve bu ilkenin gereklerini yerine getirmiştir. Anayasa'nın sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler bölümündeki 48. maddesinde herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Yasa, bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmaktan devleti sorumlu

tutmuştur. Böylelikle sosyal güvenlik hakkı anayasal bir nitelik kazanmıştır (Güzel vd., 2012: 36). Oysa Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni 1949'da 7217 sayılı resmi gazetede yayınlamaya sosyal güvenliğin temel bir hak olduğunu kabul etmişti.

1961 Anayasası ile Türkiye'de planlı bir ekonomik kalkınma dönemi başlamıştır. Planlı ekonomik kalkınma modeli, liberal ekonomik politikalara karşı bir tepki olarak uygulamaya konmuştur. 1963-1967 yıllarını kapsayan birinci plana göre sosyal güvenlik, dengeli kalkınma ve sosyal adaletin sağlanmasındaki ana unsurlardan biridir. Dönemin sosyal güvenlik sisteminin çekirdeğini sosyal sigortalar oluşturduğundan, sosyal sigortalar, bu gelir dağılımının mekanizması olarak görülmüştür. Bundan dolayı da sosyal güvenlik faaliyetlerinin ülke ihtiyacını karşılayacak şekilde ve günün imkânlarına göre iktisadi kalkınmaya paralel olarak geliştirilmesi planın amaçlarından biri olarak belirlenmiştir. Plan, geniş kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminin kurulmasını ve işletilmesini sosyal devletin en önemli sorumluluğu olarak gördüğünden sosyal güvenlik alanında on beş yıl içinde;

- a. Herkes için ihtiyarlık ve sağlık sigortalarını kapsayan genel bir sosyal güvenlik sistemi kurulması,
- b. Bütün sosyal güvenlik hizmetlerinin bir elden yürütülmesi,
- c. Sigorta priminin tamamını ödeyecek olan serbest meslek erbabı, esnaf ve sanatkârların sosyal güvenlik düzeni içine alınması,
- d. Sürekli işçi niteliği taşıyanlar için işsizlik sigortası kurulması,
- e. Sigorta fonlarının, iktisadi kalkınma hedeflerine, sigortacılığın niteliğine uygun bir şekilde ve bu fonlarla karşılanacak risklerin sürekli ve emin olarak yerine getirecek biçimde işletilmesi (DPT, 1963: 110) hedefler arasına konmuştur.

Günümüzde sosyal güvenlikte reform olarak nitelendirilen herkese sosyal güvenlik ve sosyal güvenlikte tek çatı uygulamasının temelleri bu planda atılmıştır. Hedeflere ulaşmak için plan döneminde sosyal güvenlik kapsamındaki işçi sayısının artırılması, işçi sigortalarının diğer yardım kurum ve sandıklarıyla birleştirilmesi, tarım sektöründe çalışanların sosyal güvenlik kapsamına alınması ve dağılmış olan sosyal güvenlik sisteminden tek bir sosyal güvenlik düzenine geçilmesi öngörülmüştür (DPT, 1963: 112). Ancak belirlenen tarihler arasında bu hedeflere iktisadi ve siyasi nedenlerden dolayı ulaşılamamıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, bir ekonomik ve siyasal bunalım dönemi sonrasında hazırlandığından planda benimsenmiş bulunan ve sosyal adalete dayalı kalkınma arzusu,

sosyal güvenliğe ilişkin sosyal politikalarda da kendisini açıkça göstermiştir. Planda sosyal güvenlik, sosyal devletin en önemli sorumluluğu olarak değerlendirilmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

Karma ekonomi düzeni içinde, kamunun bütün imkânlarını harekete geçirerek istikrarlı, devamlı, hızlı ve dengeli bir kalkınmayı amaçlayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1967-1972 yılları arasında uygulanmak üzere hazırlanmıştır. İkinci planda, tarım kesiminde çalışanlar da dâhil olmak üzere sosyal güvenliğin tüm toplum kesimlerine yaygınlaştırılması öngörülmüştür. Yine planda, ayrı ayrı örgütlenen sosyal sigorta kurumlarının tek bir sosyal güvenlik düzeni içinde birleştirilerek ve bunlar arasındaki eşgüdümü ve ortak politikaların ilkelerini hazırlayacak bir Sosyal Güvenlik Kurulu'nun kurulması gibi temel yapısal önlemler yer almıştır (DPT, 1967: 209-235).

Yine birinci planda olduğu gibi ikinci planda da sosyal güvenlik sistemine, çeşitli gelir grupları arasında var olan gelir dağıtımını adaletsizliğini giderici ve dengeli gelir dağılımı sağlayan bir araç olarak önem verilmiştir. Ayrıca sosyal risk ve sigortalı kişi sayısı bakımından sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesinden kaynaklanan finansman ihtiyacına devletin üçüncü taraf olarak katılması öngörülmüştür. Dolayısıyla hem birinci hem ikinci planda, öngörülen hedeflerin sosyal koruma sistemine yaklaştırdığı ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

1965'ten sonra sosyal politikaya ilişkin yeni ve önemli bir iyileştirme yaşanmamıştır. Üçüncü Kalkınma Planı uygulamasından hemen önce 12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi önemli bir anayasa değişikliği yapmış ve sıkıyönetimli yıllar yaşanmıştır. Çok kısa ömürlü hükümetler, koalisyonlar ve karışık bir dönem olmuştur. İşçi ve işverenler, özgürce örgütlenme haklarını sosyal güvenlik haklarında iyileştirmede kullanmak yerine kısır ve anlamsız çekişmelerle geçirmişlerdir (Talas, 1992: 223).

Serbest meslek erbabı, esnaf ve sanatkârların sosyal güvenliğe kavuşturulması Birinci Kalkınma Planı'nda öngörülmüştür. 1971 yılında "Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Yasası" ile bağımsız çalışanların sosyal güvenliğe kavuşturulmasında önemli bir gelişme yaşanmıştır. Serbest meslek erbabı mevcut Sosyal Sigorta Kurumu kapsamına alınmamış, onlar için ayrı bir sosyal sigorta kurumu "Bağ-Kur" oluşturulmuştur (Alper, 2011b: 180). Ancak işçi, memur ve esnafın ayrı ayrı sosyal kurum kapsamında olmasıyla Sosyal Güvenlik Sistemi'nin tek çatı altında toplanması gerekliliği gerçeğinden uzaklaşmıştır. Sosyal güvenlik çalışmalarının tek elden yürütülmesinde

toplumun tüm katmanları arasında dayanışma ve eşitliğin temin edilmesi, riskin daha geniş kitlelere paylaştırılması, idari giderlerin minimize edilmesinde uzun ve orta vadeli kararlılığın sağlanması gibi çok sayıda avantaj vardır. Sosyal Sigortalar Kurumu'na olduğu gibi Bağ-Kur'a giriş de zorunluluk kuralına tabidir. Esnaf ve sanatkârlar sigortalı olmak mecburiyetindedir ve bundan vazgeçemezlerdi. Sigortalının beyan ettiği gelir basamağına göre alınan prim, Bağ-Kur'un ana gelirini oluşturmaktaydı. 1983 yılında çiftçilere Bağ-Kur'lu olma hakkı tanınmasıyla Bağ-Kur'un kapsamı genişletilmiştir (Talas, 1992: 200-2; Güzel vd., 2012: 37.)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977 yılları arasında geçerli olmuştur. Planda, önceki sosyal güvenlik uygulamalarının analizini ve eleştirisini yaptıktan sonra sosyal güvenliğin uzun dönem gelişme yönünü ortaya koymuştur. Plan, Türkiye'nin sanayileşmesini tamamlayamamış olmasını sosyal güvenliğin üniversal yapıya kavuşmasının önünde en büyük engel olarak görmüştür. Yine planda, uluslararası karşılaştırmalara dayanarak Türkiye'de sosyal güvenlik harcamalarının çok düşük olduğunun altı çizilmiştir. Planda, devletin taraf olarak sosyal sigorta programlarının finansmanına katılmasının, sosyal sigorta kurumlarının ana faaliyetleri dışında kalan faaliyetlerinin ilgili kurumlara devredilmesinin ve fonların verimli kullanılmasının aktüeryal dengenin sağlanmasında önemli rol oynayacağı ileri sürülmüştür (DPT, 1973: 805). Plana göre sosyal yardım ve refah hizmetlerini tek elde toplayarak mali, idari, personel ve hizmet standardı yönünden bütünleşmeyi sağlayacak olan yasal düzenlemeler ve kurumsal düzenlemeler yapılamamış olması; yardım ve hizmetlerde koordinasyonsuzluğa, karışıklığa, boşluğa ve uyumsuzluğa neden olmaktadır. Bu sorunların çözümünü Sosyal Hizmetler Kurumu'nun kurulmasında görmüştür. Plan, sosyal yardım ve refah hizmetlerinin Sosyal Hizmetler Kurumu içinde programlı ve koordine bir şekilde ele alınmasını hizmet, tasarruf, personel, istihdam ve sosyal güvenlik politikalarının bütünlüğü bakımından zorunluluk olarak belirtmiştir (DPT, 1973. 807).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

1980'lı yıllarda siyasi ve ekonomik nedenlere dayandırılan 12 Eylül darbesi, darbe anayasası ve 24 Ocak ekonomik kararlarının yarattığı sosyal politikalar hüküm sürmüştür. Yeni Anayasa'nın 55. maddesinde ücretlerde adalet konu edilmiş ve çalışanların sosyal yardımlardan mahrum kalmamaları için devlete sorumluluk yüklenmiştir. Yine Anayasa'nın 57. maddesinde "konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler" denilmek suretiyle devlete konut hususunda çok net bir sorumluluk ve görev yüklemiştir (Talas, 1992: 242-3). Anayasa'nın 60 ve 61. maddeleri sosyal güvenlik hakkıyla

ilgilidir. 1982 Anayasası'nın 60. maddesiyle 1961 Anayasası'nın 48. maddesi sosyal güvenliğe aynı önemi vermiştir. Maddelere göre, "herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir." Bu hakkın kullanılmasında devlete düşen görev ise gerekli tedbirleri alıp gerekli teşkilatları kurmaktır.

82 Anayasası'nda "sosyal yardım" ve "sosyal hizmetler" özel ve geniş yer tutmuştur. Anayasa'nın 61. maddesinde "devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır. Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır" denilerek sosyal güvenlik açısından özel olarak korunması gereken toplum kesimleri daha net olarak belirlenmiştir (Güzel vd., 2012: 38). 62.maddesinde ise yurt dışında çalışan vatandaşların sosyal güvenliğinden de devlet sorumlu tutulmuştur.

Bir yıl gecikmeyle uygulamaya konulmak üzere hazırlanan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)'nda hızlı bir sanayileşme ve buna kaynak sağlayacak kurumsal düzenlemeler öngörülmüştür. Öyle ki plan sonunda Türkiye'nin kendi ihtiyaçlarını kendi imkânlarıyla üretebilecek ve hatta üretim fazlasını ihraç edebilecek konuma geleceği ifade edilmiştir. Diğer bir ifadeyle karma ekonomik model ile büyüme hedeflenmiştir. Planın bu özelliği, planı önceki planlardan ayıran en önemli farkı olmuştur. Planda kavram değişikliğine başvurulmuş ve "sosyal güvenlik" yerine "toplumsal güvenlik" kavramı kullanılmıştır. Planın hedefler ve politikalar kısmında, sosyal güvenlik politikalarının temel hedefinin, kalkınmanın külfet ve nimetinin gelir grupları arasında adilane paylaşılması olduğu vurgulanmıştır. Dördüncü planda sosyal güvenlik politikalarıyla temelde, kalkınmada nimet ve külfetin sosyal adalet ilkelerine sadık kalınarak gelir grupları arasında adilane paylaşılacağı hedeflenmiştir. Planın diğer hedefleri şunlardır:

- a) Tarım sektörü çalışanlarını kooperatifleşme ile birlikte sosyal güvenliğe kavuşturmak,
- b) Sosyal güvenlik kurumlarında norm ve standart birliği sağlamak,
- c) Sosyal güvenlik kurumlarının daha etkin ve yaygın bir hizmet sunabilmesi için ana iştirakçilerin kurumların kararlarına katılmalarını sağlamak,
- d) Sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesi ve yaşlı, engelli, kimsesiz, korunmaya muhtaçların ihtiyaçlarını karşılamak üzere huzur evi, kreş ve rehabilitasyon tesislerinin açılmasında kamu ve özel kesimi özendirmek.

Planda toplumsal amaçlara yönelik araçlar içinde sosyal güvenliğe önem verilmiştir. Kişisel gelir dağılımında adaleti sağlamak amacıyla sosyal güvenliğin gelir dağılım aracı olarak kullanılacağı belirtilmiştir (DPT, 1979).

1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile sosyal hizmetlerin yürütülmesinin ve muhtaç çocuk, yaşlı ve sakatların korunmasının sorumluluğu ilgili kuruma verilmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2012: 80). Aynı yıl içerisinde kabul edilen kanunlarla tarım kesiminde çalışanlar da sosyal güvenliğe kavuşturulmuştur. 1985 yılına gelindiğinde Bağ-Kur'lular sağlık sigortasına dâhil edilerek büyük bir eksiklik giderilmiştir. 1986 yılında kabul edilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu ile muhtaçlara yardım yapılması amaçlanmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

1985-1989 yılları arasında uygulanmak üzere hazırlanan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1984 yılında onaylanmıştır. Dışa dönük büyüme ile birlikte gelir dağılımını düşük gelirler lehine değiştirmek beşinci planın temel amaçları arasında yer almıştır. Planda sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması temel ilke olarak kabul edilmiştir. Erken emeklilik uygulamasının sosyal güvenlikte aktüeryal dengeyi bozacağı ileri sürülmüştür. Planın sosyal güvenlik ilke ve politikaları, sosyal devlet ilkelerinden oldukça uzak ve liberal serbest piyasa ilkelerinin egemen olduğu bir ekonomik düşünce ile belirlenmiştir. İlke ve politikalar arasında ilk olarak sosyal güvenlik kuruluşlarının aktüeryal dengelerini sağlamak amacıyla sosyal transfer harcamalarına son verilmesine karar verilmiştir. Sosyal güvenlik hizmetlerinden faydalanmak için prim ödemenin esas olduğu üzerinde durulmuştur. Emekli aylıklarının, insan onuruna yakışır bir yaşam standardı sağlayan bir miktar olarak değil, sosyal güvenlik kuruluşlarının kendi imkânlarına göre tayin edilmesi esas getirilmiştir. Sosyal sigorta kuruluşlarına kamu desteğinin kaldırılması ilkesi benimsenmiştir. Sosyal sigorta normlarında eşitlik sağlamak amacıyla hem SSK'lılara hem de Bağ-Kur'lulara kademeli prim sisteminin getirilmesinin gerekli olduğu üzerinde durulmuştur. Diğer yandan sosyal hizmetler ve yardımlar hususunda kamunun yükünü azaltmak için halkın gönüllü katılımı ilkesi benimsenmiştir. Sosyal hizmet programlarının uygulanmasında korunmaya muhtaç çocuk, muhtaç engelli ve muhtaç yaşlıya öncelik verilmiştir. Kısaca beşinci plan sosyal sigortalarda kamu desteğinde azalma, sosyal hizmet ve yardımlarda ise halkın gönüllü katılımında artış öngörmüştür (DPT, 1984:153-6).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

1990'lı yıllar bütün ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerinin kamu maliyesi üzerindeki yükünün arttığı, sosyal haklara dokunmadan sosyal güvenlik hizmetlerinde etkinlik ve sosyal yarar arasında dengenin yeniden oluşturma çalışmalarının yoğunlaştığı yıllar olmuştur. Diğer bir ifadeyle, bu yıllar sosyal güvenlik sisteminin finansman sorunlarının ortaya çıkmaya başladığı yıllar olmuştur. 1991 yılında sosyal güvenlik konularının finansman açıkları GSMH'ya oranı %0.2 iken; 1994 yılında %0,9'a yükselmiştir (DPT, 1995:3). Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi sosyal güvenlik açığının bütçe açığına oranı 93-98 yılları arasında 2 kattan daha fazla artmıştır. 1993 yılında sosyal güvenlik açığının bütçe açığına oranı %17 iken; 1998'de bu oran %35'e çıkmıştır. Sosyal sigortaların finansman açıklarını kapatmak amacıyla yapılan hazine yardımları bütçe açıklarının en önemli kalemlerinden olunca o dönemde art arda yaşanan krizlerin nedenleri arasında görülmüştür.

90'lı yıllarda sektör ve statü farkı gözetmeksizin tüm çalışanları sosyal güvenlik kapsamına alınması çabaları sürmüştür. Sosyal güvenlik açısından bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri ödeme gücü olmayan vatandaşların tedavi giderlerinin yeşil kart verilerek devlet tarafından karşılanması uygulamasının başlamasıdır. Bir diğeri ise erken emeklilik uygulamasıdır.

Tablo 3.1. Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinin Bütçe Türlerine Göre Dağılımı (Cari Fiyatlarla)

YILLAR	Bütçe Açığı (Milyon TL)	Sosyal Güvenlik Açığı (Milyon TL)	Sosyal Güvenlik Açığının Bütçe Açığına Oranı (%)
1993	134	23	17
1994	152	30	20
1995	316	113	36
1996	1238	326	26
1997	2180	740	34
1998	3393	1400	35

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 05.12.2012, www.kalkinma.gov.tr.

1990 ile 1994 yılları arasında uygulanmak üzere hazırlanan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın temel amacı, toplumun refah seviyesini açık toplum ve serbest ekonomik düzen içerisinde arttırmak ve istikrarlı kalkınma süreci içinde adil gelir dağılımını oluşturmak olarak vurgulanmıştır.

Sosyal güvenlik kapsamının nüfusun %75'ini kapsayacak kadar genişletilmesi, tarımda çalışanların sosyal sigorta kapsamına alınması, sigorta primlerinin arttırılması ve sosyal sigorta kuruluşlarında sigortalılar ile ilgili işlemler otomasyonla sağlanması, bu planın hedefleri arasında yerini almıştır. Belirtilen hedeflere ulaşmak gayesiyle sigortasız işçi çalıştırılmasını engellemek, sosyal sigorta kuruluşlarınca uygulanan değişik norm ve standartlarda birlik ve bütünlük sağlamak üzere rasyonel bir yapılanmaya gitmek, devletin sosyal sigorta sisteminin finansmanına katkıda bulunmasını sağlamak, karşılıksız sigorta hizmetlerini engellemek, sosyal transfer ödemelerinin aile yardımı ve sosyal sigorta programı esaslarına bağlı kalınarak düzenlemek ve işsizlik sigortası uygulamasına başlamak planın ilke ve politikaları olarak belirtilmiştir.

Planın sosyal hizmet ve yardımlarda ilke ve politikalar kısmında, toplumsal yapıya ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak değişmesi öngörülen sosyal hizmet yardımlarının ulaştırılmasında kişi değil, aile birimi esas alınacağı vurgulanmıştır. Yardıma muhtaç ailelerin ihtiyaçlarının karşılanmasına, toplum hayatına intibaklarına, istihdamlarına, yaşlıların korunmasına ve korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılmasına yönelik politikaların uygulanacağı belirtilmiştir. Böylece bir önceki planda olduğu gibi ailenin önemi bir kez daha vurgulanmıştır. Planda bakıma muhtaç insanların bakımının aile içinde yapılması gerekliliği üzerinde durularak bireyi aileden koparmadan sağlıklı bir nesil ve toplum oluşturma politikalarına önem verilmiştir. Kreş, bakımevi, çocuk bakım ve yetiştirme yurtları ve huzur evi gibi tesislerin inşasında vakıf ve özel kesim girişimleri teşvik edilerek kamunun bu konudaki yükünü hafifletmek ve sosyal sorumluluğu geniş kitlelere yaymak izlenecek politikalar arasında belirtilmiştir (DPT, 1989:304-6).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

1996-2000 dönemini kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, dünyadaki hızlı yapısal değişimler ve bunların ortaya çıkardığı rekabet ve uluslararası bağımlılık sürecinde Türkiye'nin çağı yakalamak için köklü yapısal değişim ve toplumsal dönüşümlere zorlandığı bir ortamda hazırlanmıştır.

Sosyal güvenlik kurumlarının temel hizmet alanları dışında hizmet üretmeleri, aktif sigortalı sayısındaki yetersizlik, prim tahsilat oranındaki düşüklük, 1992'de emeklilikte yaş sınırının kaldırılması ve kurumsal organizasyon eksikliği sosyal güvenlik sisteminin ana sorunları arasında zikredilmiştir. Kurumların aktif/pasif oranlarını yükseltmek amacıyla emekliliğe yönelik asgari prim ödeme süresinin arttırılacağı, işsizlik sigortasının oluşturacağı, aile yardım programlarının başlatılacağı, sosyal güvenlik kurumlarının sağlık hizmeti üretimine son verilmesine ve bunun yerine satın alma yoluyla temin edilmesi, özel sigortacılığın mevcut sosyal sigorta sistemine ilave ve isteğe bağlı bir sistem olarak destekleneceği ve bu kapsamda özel sağlık ve özel emeklilik sigortasının teşvik edileceği gibi reform niteliği taşıyan hedefler planın sosyal güvenlik ile ilgili amaçlar ilkeler ve sosyal politikalar bölümünde ele alınmıştır. Planda finansal çıkmaz içinde bulunan sosyal güvenlik kurumlarının kendi finansman imkânlarıyla kaliteyi düşürmeden hizmet üretebilmeleri için reform şart görülmüştür. Bundan dolayı da plan, sosyal güvenliğin ekonomide etkinliğin arttırılmasına yönelik yapısal değişim projeleri kapsamında sosyal güvenlik reformu başlığı altında ele alınmıştır. Gerçekleştirilecek reformlarla sosyal güvenlik sisteminin yaygınlaştırmasına ve etkinleştirmesine ayrıca sistemin piyasa sinyallerine ve özel sektörün katılımına da etkili bir şekilde açarak, ekonomik açıdan yaşayabilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır (DPT, 1995:111).

Bu dönemin önemli gelişmelerinden biride, 1999 yılında sosyal sigorta sistemini aktüeryal olarak sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak gayesiyle emeklilik yaşı, asgari prim ödeme süresi, emekli aylığı bağlama oranı gibi temel hususlarda düzenleme yapılmış olmasıdır. Aynı yasa işsizlik sigortası kurulmuştur ancak işsizlik sigortasına ilişkin hükümler 2000 yılında yürürlüğe girmiştir. Böylece, Türk sosyal güvenlik sistemi bir sosyal riski daha kapsamına almıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

2000 ve sonrası Türkiye için 2001 krizi gibi en büyük ve en ciddi iktisadi krizini yaşadığı ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı gibi en sıkı iktisat politikalarının uygulandığı bir dönem olmuştur. Diğer yandan özellikle iç borç faiz ödemelerinin büyük boyutlara ulaşması kamunun gelir dağılımında adaleti sağlayıp toplumsal refahı arttırıp yaygınlaştırmasını engellemiştir. Yine yıllar koalisyonların olmadığı ve seçimi yüksek oyla kazanan tek partili iktidarın yönettiği dönem olmuştur.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001-2005 yıllarını kapsamaktadır. Sekizinci planın sosyal sigorta sistemleri ile ilgili amaçlar, ilkeler ve politikalar bölümünde ve sosyal

sigorta programlarının sosyal riskleri asgari düzeyde ancak tüm nüfusu kapsayacak şekilde genişletileceği, aktif sigortalı nüfusa oranının %50 den %65'e çıkarılacağı, aktüeryal dengeyi sağlayarak ve hatta finansal açıdan sosyal güvenlik sistemini daha iyi konuma getirecek daha önceki planlarda öngörülen politikalar bu planda bir kez daha vurgulanmıştır. Bu plan daha önceki planlardan farklı olarak bireysel emeklilik sigorta programlarının, uzun vadeli sosyal güvenlik politikası kapsamında, gönüllülük esasına dayanan, devletin denetiminde, özerk, mali sektör içinde örgütlenen teşvik sistemleri ile donatılan, kayıt dışı çalışmayı önleyici zorunlu sigorta sistemini destekleyen ve tamamlayan bir fonksiyonu olacak şekilde uygulanacağı belirtilmiştir. Sekizinci planda, sosyal güvenlik bir bütün olarak ele alındığında, sosyal güvenlik sisteminin problemleri için sunulan çözüm yollarından birisinin özelleştirme olduğu ancak yasa koyucunun bireysel emeklilik sisteminin birinci ayağın ikamesi olarak değil tamamlayıcı olarak düşündüğü görülmektedir. Sosyal güvenlik sisteminde hukuki ve kurumsal düzenlemelerle ilgili olarak daha önceki planlarda zikredilenlerin aynısını dile getirilmiştir. Planın sosyal yardım ve hizmetlere yönelik amaçlar, ilkeler ve politikaları kısmında ise yoksulluğun azaltılacağı ve muhtaç durumda bulunan kişi ve gruplara etkin sosyal koruma sağlanacağı, sosyal hizmetlerin muhtaçlara yaygın, etkili ve daimi olarak götürüleceği, sosyal koruma bilgi sistemi oluşturulacağı ve aile yardımlarının bir sosyal yardım programı olarak düzenleneceği belirtilmiştir (DPT, 2000: 104-12).

Bu dönemde sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılanması ile ilgili çalışmalar hız kesmeden devam etmiştir. 15 Ocak 2003'e gelindiğinde 58. hükümet yeni Sosyal Güvenlik sisteminin esaslarını Acil Eylem Planı'nda Sosyal Politikalar başlığında "Herkese Sosyal Güvenlik" alt başlığında ortaya koymuştur. Söz konusu planda sistemin yeniden yapılandırılması için yapılacak faaliyetler şöyle sıralanmıştır (AEP, 2003: 102):

- Sosyal Güvenlik kuruluşlarında norm ve standart birliği sağlamak,
- Bütünleştirilmiş bir sosyal güvenlik ağı kurmak,
- Uzun vadeli ve kısa vadeli sigorta programını birbirinden ayırmak
- Prim karşılığı olmayan ödemeleri kaldırmak
- Bütünleştirilmiş bir sosyal hizmet ve yardım ağı ve kurumsal yapı oluşturmak.

Sosyal güvenlikte reform, bu dönemin en önemli konusunu oluşturmuştur. Başlangıçtan günümüze kadar geçen süreçte sosyal güvenlikte reform hiç kolay olmamıştır. 2004. yılında Sosyal Güvenlikte Reform amacıyla Hükümet tarafından 4 yasa taslağı hazırlanmıştır: 1. Sosyal Güvenlik Kurumu Kanun Tasarısı, 2. Emeklilik Sigortalıları Kanun

Tasarı Taslağı, 3. Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı, 4. Primsiz Ödemeler Kanunu Tasarısı. (Okur ve Laçiner, 2006: 66). Kurumlar arasında koordinasyonun ve uygulama birliğinin temini bakımından yararlı olacağı beklentisiyle kurumsal yapılanmaya yönelik 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu 16.5.2006 tarihinde kabul edilerek 20.05.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 5502 sayılı Yasa üç temel sosyal güvenlik kurumunun (SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı) hukuksal varlığına son vererek, farklı kesimde çalışanları kapsamak üzere devasa tek bir kurumun oluşumunu düzenlemiştir (Makas, 2006: 60). Böylece, sosyal güvenlik reformun birinci ayağı olan kurumsal yapıda tek çatı esaslı olan Sosyal Güvenlik Kurumu Kanununun yürürlüğe girmesiyle tamamlanmıştır.

Emeklilik Sigortaları Kanun Tasarı Taslağı ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı ile birleştirilerek 5489 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” olarak 19.04.2006’da TBMM’nde kabul edilmiştir. Kanunun birçok maddesi veto edilmesiyle “5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” olarak 31.05.2006 yasalaşmış ve 1.1.2007’de yürürlüğe girmiştir (Okur ve Laçiner, 2006: 66). Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle reformun ikinci ayağı olan sosyal sigorta hakları açısından tek yasa esaslı tamamlanmıştır. Bu yeni düzenleme ile uygulamadaki eşitsizliklerin ve aksaklıkların giderilmesi amaçlanmıştır.

Sosyal yardım ve hizmetler ile ilgili yasal düzenleme hâlen tamamlanmamış ancak 2011 yılında “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı” kurulmuş ve sosyal yardım ve hizmet faaliyetleri bu bakanlığın sorumluluğuna bırakılmıştır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılmış ve kurumun görev ve yetkileri ve de teşkilatı bakanlığa bağlanmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumu bünyesinde olan primsiz ödemeler genel müdürlüğü kaldırılmıştır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlanmasından yaklaşık bir yıl sonra ilan edilen güçlü ekonomiye geçiş programında sosyal güvenlik kurumlarının sağlık harcamalarının kontrol altına alınacağı vurgulanmıştır.

Dokuz Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

İki yıl gecikmeyle ve 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı hızlı değişim, yoğun rekabet ve küreselleşmenin her alanda yaşandığı döneme denk gelmiştir. Plan, “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır. Plana göre, sosyal sigorta kurumlarının en önemli sorunu aktüeryal dengesizliktir. Sosyal sigortalara bütçeden yapılan transferler yaklaşık iki kat artmıştır. Hâlen kapsam dışında kalanların varlığı, kuruluşlarca

sağlanan hak ve yükümlülüklerin farklı olması, bilgi-işlem alt yapı eksikliği ve yeterli denetimin sağlanamaması diğer sorunlar olarak planda zikredilmiştir. Yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun'undan sosyal güvenlikte istikrar anlamında büyük beklentiler oluşmuştur.

Planda sosyal güvenlik sisteminin etkinliğinin artırılmasına yönelik politikalar şöyle sıralanmıştır (DPT, 2006a: 90):

- a) Sürdürülebilir, kaliteli hizmet sunan ve nüfusun tümünü kapsayan bir yapı oluşturmak,
- b) Sosyal güvenlik programlarının verimli ve uyumlu yürütülmesi için kuruluşlar arası iletişim ve işbirliği sağlamak,
- c) Sosyal yardım ve hizmet sisteminde eşitlik, sosyal adalet, etkinlik ve verimlilik ilkeleri esas almak ve
- d) Sistemden faydalanabilecekler için ortak veri tabanı oluşturmak ve objektif ölçütler belirlemek.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında Sosyal Güvenlik

Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018 yılları arasında uygulanmak üzere hazırlanmış son plandır. Planın temel amaçları ve ilkeleri arasında sosyal güvenlikle ilgili düzenlemelerde nesiller arası hakkaniyet ve sürdürülebilirliğin esas alınması öne çıkmaktadır. Plan uygulanmaya başlanmadan reform çalışmaları çerçevesinde Genel Sağlık Sigortası sistemi oluşturulmuş ve nüfusun yüzde yüzüne yakını kapsam için alınmıştır. Gerçekleştirilen düzenlemelerin etkisiyle 2006 yılında yüzde 77,9 olan sigortalı nüfus oranı 2012 yılı sonu itibarıyla yüzde 82,8'e ulaşmış, yüzde 47 olan kayıt dışı istihdam oranı ise 2012 yılında yüzde 39'a gerilemiştir. Bireysel emeklilik sisteminde devlet katkısı uygulamasına geçilmiştir. Bu planda sosyal güvenlikle ilgili amaç ve hedefler sadece bir maddede ve öz hâlde kaleme alınmıştır. Nüfusun tamamını kapsayan adil, kaliteli ve mali açıdan sürdürülebilir bir sosyal güvenlik yapısı oluşturmak için plan ;

- a) Kayıt dışılık başta olmak üzere prim kayıplarının nedenleri ortadan kaldırmayı,
- b) Sosyal güvenlik mevzuatı sadeleştirmeyi,
- c) Kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin hak ve yükümlülüklerinden haberdar olmalarını, iş ve işlemlerini yürütürken kullanacakları erişim kanallarını tanımalarını ve bu kanalların erişilebilirliklerini artırmayı,

- d) Tamamlayıcı sağlık sigortasını teŖvik etmeyi,
- e) Aktif-pasif oranını ve aktüeryal dengeyi iyileŖtirmek amacıyla emekli aylığı hesaplarında kullanılan parametreler, kişilerin daha geç emekli olmalarını teŖvik edecek Ŗekilde düzenlemeyi amaç edinmiŖtir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 52-3).

Türk sosyal güvenlik sisteminin mevcut kurumsal yapısı, iki ayaklı bir sosyal güvenlik sistemi özelliği göstermektedir. Sistemin birinci ayağını zorunlu sosyal güvenlik sistemi oluŖturmaktadır. Zorunlu sosyal güvenlik sistemi, primli rejim ve primsiz rejim üzerine inŖa edilmiŖtir. Primli rejimin yani sosyal sigortaların kurumsal yapısını Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve Türkiye İş Bulma Kurumu (İŖKUR) oluŖturmaktadır. Sistemin primsiz rejiminin kurumsal yapısını ise 2011 yılında oluŖturulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve bünyesinde yer alan kuruluşlar oluŖturmaktadır.

Daha öncede belirtildiği gibi Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Emekli Sandığı ve Bağ-Kur'un yanı sıra bankalar ve sigorta Ŗirketlerinin vakıf statüsündeki sandıklarını bünyesinde birleŖtiren "tek çatı kurumu" olarak kurulmuŖtur. SGK işlevi ve finansal yapısı anlamında özerk bir kamu kuruluşu olarak hizmet vermektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı ve bugün sosyal sigortaların, genel sağlık sigortalarının ve (bazı) primsiz ödemelerin yönetimiyle yetkilendirilmiş bir kurumdur. Sosyal sigortacılık prensiplerine bağlı, etkin, adil, kolay eriŖilebilir, aktüeryal ve malî açıdan sürdürülebilir, çağdaş standartlarda sosyal güvenlik hizmetleri sunmak kurumun temel amacını oluŖturmaktadır.

Türk sosyal güvenlik sisteminin primsiz rejiminin kurumsal yapısını Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) oluŖturmaktadır. Daha önce çeŖitli bakanlıklara bağlı olarak faaliyet gösteren sosyal yardım ve hizmet kuruluşları ASPB'nin bünyesinde toplanmıŖtır. Bakanlık, sosyal yardım ve hizmetleri Aile ve Toplum Hizmetleri, Çocuk Hizmetleri, Kadının Statüsü, Engelli ve YaŖlı Hizmetleri, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlükleri ve Ŗehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı hizmet birimleriyle yürütmektedir. Türkiye'de zorunlu kamu sosyal güvenlik rejimlerinin yanı sıra tamamlayıcı sosyal güvenlik rejimleri de mevcuttur. Tamamlayıcı sosyal güvenlik rejimleri sistemin ikinci ayağını oluŖturmaktadır. Ordu YardımlaŖma Kurumu (OYAK) ve bireysel emeklilik sistemi ikinci ayakta önemli yere sahiptirler. OYAK, tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumlarının en başarılı örneğidir. OYAK, elli yıldan fazla süredir Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları ile bazı memur ve ücretlilere ilave sosyal güvenlik hizmeti vermektedir. OYAK, Milli Savunma Bakanlığına bağlı olan ancak mali ve idari özerkliği bulunan tüzel kişiliktir. OYAK'ın hizmetleri iki ana gruba

ayrılmaktadır. Üyelerine yapılan emeklilik, ölüm ve maluliyet yardımları ile emekli maaşı ödemeleri zorunlu yardım hizmetlerini oluşturmaktadır. Daimi üyelerin çeşitli ihtiyaçlarını gidermek amacıyla 205 sayılı yasa kapsamında sunulan hizmetlerde sosyal hizmetleri oluşturmaktadır (OYAK, 05.09.2013, www.oyak.com.tr).

Diğer tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumu ise bireysel emekliliktir. Kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması amacıyla 2001 yılında bireysel emeklilik sistemi oluşturulmuştur. Sistem, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına dayanmaktadır. Sistemin cazibesini ve başarısını artırmak için katılımcıların hesaplarına ödedikleri katkı payının %25 oranında ve yıllık asgari brüt ücretin %25'ine kadar "devlet katkısı" ödenmektedir. 2012 yılı sonu itibariyle sistem, 3128130 katılımcı sayısına ve 20,346 milyar TL'ye ulaşmıştır (TSB, 01.04.2014, www.tsb.org.tr).

Sonuç

Sosyal-refah devletleri, gelir dağılımını düzenlemek için sosyal politika araçlarını kullanırlar. Bu araçların başında da sosyal güvenlik sistemi gelmektedir. Sosyal güvenlik, insanların karşılaşmış oldukları sosyal riskler sonucunda yaşadıkları gelir kaybı veya kesintisi nedeniyle hayat standartlarının telafi edilmesini, ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasını, bireysel ve toplumsal refahın artırılmasını ve yaygınlaştırılmasını sağlayan bir sosyal politika aracıdır. Sosyal güvenliği Türk toplumu, diğer milletler gibi, önce geleneksel yöntemle sonrada modern yöntemle sağlamıştır. Örneğin, Osmanlı'da sosyal güvenliğin temeli geleneksel yöntem olan yardımlaşmaydı. Aile içi yardımlaşma, meslek teşekkülleri ve dinsel hayır kurumları Osmanlı sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısını oluşturmaktaydı. Sosyal güvenlikte modern yöntemle Cumhuriyetle geçilmiştir. 1946 yılında İşçi Sigortaları Kurumunun kurulması bunun ilk adımı olmuştur. Sonradan Emekli Sandığı'nın ve Bağ-Kur'un kurulması Türk sosyal güvenlik sisteminin sosyal devlet anlayışı içinde sigortacılık esaslarına göre işleyen bir sistem olmasını sağlamıştır. Ancak bu durum çok kanunlu ve çok kurumlu olmasını da sağlamıştır. Türk sosyal güvenlik sistemi daima yenilenme ve iyileşme çabası içinde olmuştur. Bu çabalar kalkınma planları içinde net olarak görülmektedir. Türkiye, 1930'lu yıllarda iktisadi planlamaya sanayi plancılığı ile başlamış, 1963'den sonrada kalkınma plancılığı ile devam etmiştir. 1996'dan sonra kalkınma plancılığına stratejik planlama ile devam etmiştir. Stratejik planlama anlayışı çerçevesinde kalkınma planları

geleceği şekillendiren plan olma özelliğini kaybetmiş, geleceğe göre şekillenen planlar olma özelliği kazanmıştır.

1963'den günümüze dokuz plan uygulanmış ve onuncusu uygulanmaktadır. Hemen hemen bütün planlarda sosyal güvenliğe gelir dağıtım aracı olma görevi verilmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin daha iyi hizmet verebilmesi için çok başlılığın giderilmesi ve norm ve standart birliğinin sağlanması yine bütün planlarda öne çıkmıştır. 5502 ve 5510 sayılı kanunlarla Türk sosyal güvenlik sistemi tek çatı ve norm ve standart birliğine kavuşmuştur.

Ancak yapılan çalışmalarda Türk sosyal güvenlik sisteminin gelir dağılımını iyileştirmediği görülmüştür. Bu durumun temel nedeni 1980'li yıllarla başlayan liberal politikalaradır. Özellikle, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla ilave sosyal güvenlik hizmetlerinin özel sigortalara bırakılması sistemin liberalleşmesine ve de sosyal yönünün zayıflamasına neden olmuştur. Türk sosyal güvenlik sisteminin gelir dağılımını iyileştirmesi için sosyal güvenlik modelinde değişiklik yapmak, sistemin kapsamını genişletmek, işgücü piyasasında kayıt dışılığı azaltmak, sistemde suiistimalleri azaltacak denetim mekanizması güçlendirmek ve kamu gelirleri yapısında değişiklikler yapmak gerekebilir.

Kaynakça

Aep (Acil Eylem Planı) (2003). T.C. 58. Hükümet Acil Eylem Planı.

Ahmad, E. (1991). "Social Security and the Poor Choices for Developing Countries", The World Bank Research Observer, 6(1),ss. 105-127.

Alper, Y. (2011a). "Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler", SGD Sosyal Güvenlik Dergisi, ISSN: 2146 – 4839, 1(1), ss. 7-47.

Alper, Y. (2011b). "Sosyal Güvenlik", Sosyal Politika, Ed.: TOKOL, A. ve ALPER Y., Dora Yayıncılık, Bursa. ss.161-194.

Arıcı, K. ve Alper, Y. (2013). Sosyal Güvenlik, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, s.258.

Devlet Planlama Teşkilatı (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) Ankara, 535s,

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (1967). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) Ankara, 665s.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx> , Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (1973). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) Ankara, 1077s.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx> , Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (1979). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) Ankara, 699s.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx> , Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (1984). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) Ankara, 221s.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx> , Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) Ankara, 375s.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx> , Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (1995). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) Ankara, 319s.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx> , Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) Ankara, 254s.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx> , Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Ankara, 109s.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, Erişim Tarihi: 20.08.2013.

Devlet Planlama Teşkilatı (2006a). Dokuzuncu Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, s109.

Ekiz, C. ve Somel, A. (2005). "Türkiye'de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi", A.Ü. SBF-GETA Tartışma Metinleri, No.81, ss. 1-36.

Gerek,N., Karaca,N.G., Baybora, D. ve Kocabaş,F. (2013). İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, s.268.

- Gladstone, D. (2011). "Tarih ve Sosyal Politika", Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar, Ed.: Pete Alcock, Margaret May ve Karen Rowlingson, Siyasal Kitapevi, ss. 35-43.
- Gönel, F.D. (2010). Kalkınma Ekonomisi, 1. Basım, Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık, Ankara, 357s.
- Güzel, A. Okur, A.R. ve Caniklioğlun, N. (2012). Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1076s.
- Ilo (2010a). Extending Social Security To All: A Guide Through Challenges and Options, Social Security Department. Geneva, 141s.
- Ilo (2010). World Social Security Report 2010/11: Providing Coverage in Times of Crisis and Beyond, International Labour Office, Geneva, 280s.
- Ilo (2011). Social Security for Social Justice and A Fair Globalization, International Labour Office, Geneva, 184s.
- Ilo (2012). <http://www.ilo.org> , Erişim Tarihi: 03.05.2012.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara, 222s.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, Erişim Tarihi: 20.08.2013.
- Kalkınma Bakanlığı (2012). www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.12.2012.
- Koç, Y. (2009). "İzmir İktisat Kongresi (1923) ve İşçiler", Egiad Yarın Dergisi, 8(1), ss.1-8.
- Lindert, P.H. (1996). "What Limits Social Spending?", Explorations In Economic History, 33, ss.1-34.
- Makas, R. (2006). "Sosyal Güvenlikte Yeni Örgütlenme Modeli: Sosyal Güvenlik Kurumu", TES-İŞ Dergisi, ISSN:1301-4714 ,2006(3), ss.60-65.
- Marx, I. (2007). A New Social Question? On Minimum Income Protection in the Postindustrial Era, Amsterdam University Press, Amsterdam , 283s.
- Okur, A. ve Laçiner, H. (2006). "Reform Sonrasında Yaşlılık Aylığı Koşulları", TES-İŞ Dergisi, ISSN:1301-4714, 2006(3), ss.66-76.
- Oyak, www.oyak.com.tr.(05.09.2013).
- Öney, E. (1987). *İktisadi Planlama*, 5. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 308s.

Sosyal Güvenlik Kurumu, <http://www.sgk.gov.tr> , Erişim Tarihi: 04.02.2013.

Sosyal Güvenlik Kurumu (2013). <http://www.sgk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 01.04.2013.

Soyak, A. (2003). “Türkiye’de İktisadi Planlama : DPT’ye İhtiyaç Var Mı?”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 4 (2), ss.167-182.

Talas, C. (1976). Sosyal Ekonomi, İmge Kitabevi, Ankara, 727s.

Talas, C (1992). Türkiye’nin Açıklamalı, Sosyal Politika Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 730s.

Türkiye Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, <http://www.tsb.org.tr>,

Erişim Tarihi: 11.03.2014.

Türkiye İstatistik Kurumu (2013). Hane halkı İşgücü İstatistikleri Haber Bülteni, Haziran 2013 (13590), Ankara, 3s.

Tuncay,C. ve Ekmekçi, Ö.(2012). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 670s.

Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (1997). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, Sorunlar, Reform İhtiyacı, Arayışlar, Çözüm Önerileri*, İstanbul, 189s.

World Health Organization (2013). <http://www.who.int/entity/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en> (07.03.2013).

Yazgan, T. (2011). *İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, s.502.

**BÜYÜK BRİTANYA’NIN YÜKSEK KÜLTÜR VE POPÜLER
KÜLTÜRÜNDE KADIN SÖYLEMİ
WOMEN DISCOURSE IN THE HIGH AND POPULAR
CULTURE OF THE GREAT BRITAIN**

Z. Emine BOGENÇ DEMİREL*

Orhun Burak SÖZEN**

Özet

Batı kültürü iki yüzyıldır yüksek kültür ve popüler kültür dairelerine bölünmüştür. Woolf ve Weldon’ın incelenen romanları, Büyük Britanya’da söz konusu iki kültür katmanındaki kadın söylemini yansıtmaktadır. Metinlerdeki kadın söyleminin incelenmesi sonucu, bu alanda büyük farklılıklar olduğu bulgulanmıştır. Buna göre, tecimsel, kaba gerçekçi, pornografik ve alçaltıcı kadın söylemi popüler kültüre özgüdür; yüksek kültür kadın söylemini yüceltir, yükseltir, hatta idealize eder.

Anahtar Kelimeler: Yüksek kültür, popüler kültür, kadın söylemi, Büyük Britanya

Abstract

Western culture has almost consisted of two categories as high culture and popular culture for two centuries. The studied novels of Woolf and Weldon delineate the women discourse in the Great Britain in the two cultural divisions. They reveal and verify that women discourse in high culture and that in popular culture are distinctly different. Accordingly, popular culture exploits women discourse commercially, rudely realistically, pornographically and pejoratively, whereas high culture glorifies, dignifies, and even idealizes women discourse.

Key Words: High culture, popular culture, women discourse, Great Britain

* Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Diller ve Kültürlerarası Çevirimi Bilim Doktora Programı Öğretim Üyesi

** MA Yıldız Teknik Üniversitesi, Diller ve Kültürlerarası Çevirimi Bilim Doktora Programı Tez Öğrencisi

Giriş

Bu makale, Büyük Britanya ekseninde ve yüksek kültür-popüler kültür düzlemlerinde kadın söylemini incelemek, sorgulamak ve çözümlemek için yazılmıştır. Çalışma, Ann Game'in genelde kıta Avrupa'sı özelde Fransız felsefe ve düşüncesini Avustralya sosyolojisine ve feminizmine uyguladığı ve 1998'de Türkçe'de *Toplumsalın Sökümü Yapıbozucu Bir Sosyolojiye Doğru* (Dost Kitabevi Yayınları, Çeviren Mehmet Küçük) adıyla yayımlanan çalışmasından da esinlenerek çağdaş Fransız sosyolog ve kuramcılar Pierre Bourdieu ve Alain Touraine'in kadın söylemine ilişkin iki çalışmasını (*Masculine Domination* ve *Kadınların Dünyası*) kuramsal baz olarak kullanmaktadır. Kadın söylemi, kadının toplumsal ve kültürel yönüdür, kadınlık toplum ve kültürle kazanılır. Elbette ki, İngiliz kadın söylemi, Büyük Britanya'daki ve kısmen Amerika Birleşik Devletleri ve kıta Avrupa'sındaki kadın hareketlerinden ve Batı kültüründen etkilenmiştir. Bu nedenle, kadın hareketlerine ve Anglo-Amerikan (yüksek ve popüler) kültürüne alt başlıklar halinde değinilecektir. Büyük Britanyalı yazarlar Virginia Woolf ve Fay Weldon'ın *Mrs Dalloway* ve *Spa Decameron* romanları dönemlerindeki İngiliz toplumu ve kültürüne kadın söylemini de yansıtarak ışık tutmaktadır. Yüksek kültür-popüler kültür ayrımı modernizmin ve geç modernizmin ruhunu taşır, post-modern Anglo-Amerikan yaklaşımına uzaktır. Woolf'un romanı yüksek kültür çerçevesinde aristokrat (veya üst sınıf) İngiliz kadınlarının, Weldon'ınki ise popüler kültür çerçevesinde burjuva (veya orta sınıf) İngiliz kadınlarının söylemini yansıtmaktadır. Bourdieu ve Touraine'in kadın söylemine ilişkin kuramsal çerçevesinin iki romandaki izi sürülecektir, bu bağlamda söz konusu metinler yeniden okunmuştur. Romanların açılma ve yorumlanmasıyla Büyük Britanya'nın sınıflı hatta sınıf ayrımlı toplumsal yapısında yüksek kültür ve popüler kültürün ve bu iki kültür dairesinde kadın söyleminin ayrıştığı bulgulanmıştır. Fransız ekolünün, geç modern söylemin ve feminist söylemin geliştirilmesine, kuramsallaştırılmasına katkısı yadsınamaz. Bu bağlamda Anglo-Amerikan bakış açısı yerine Fransız perspektifi tercih edilmiştir. Karl Raimund Popper'ın *yanlışlanabilirlik ölçütünden* yöntemsel araç olarak yer yer yararlanılmıştır.

Kadın Hareketleri

Öznellik, herkesin özgürlük ve sorumluluğa sahip olmasıdır. Bu bağlamda birey kendi adına üretme arayışına girer. Batılı tarz ve düzeyde özgürleşme kadının özneliğinin tescilidir (Touraine, 2007, s.276).

Robin Lakoff, Dale Spender, Hélène Cixous ve Luce Irigaray'nin aralarında bulunduğu bazı akademisyenler, kadınların erkeklerden farklı konuştuğunu ve yazdığını

kanıtlamaya giriştiler. Buna göre cinsiyet tercihli kullanım veya cinsiyet dili (genderlect), erkekler ve kadınlar arasındaki güç farklılığınca belirleniyordu. Kadın konuşması, erkeğinkinden daha tereddütlü, daha az akıcı, daha az mantıksaldı ve kendini daha az ortaya koyuyordu. Onlara göre kadınlar, daha kibar, daha az zorlayıcı, otoriter olmayan, açık ve belirsiz bir konuşma biçimine sahipti (Parlog, Birizeu, 2007, s.34-35).

1960'dan itibaren başlayan ikinci dalga feminizm, birinci kuşak eşitlikçi feminizmin söyleminin ve hukuksal ve siyasal kazanımların kâğıt üzerinde kaldığını, kadının özgürleşemediğini, ataerkil iktidarın yıkılması gerektiğini savlar. *Özel* alanla toplumsal-siyasal alanın sınırlarını bulanıklaştırır ve özel alanı yeniden tanımlar (Cengiz, 2010, s.119-120). Denilebilir ki, Touraine'in *Kadınların Dünyası* kitabındaki araştırmalarına konu olan çağdaş Fransız kadınının zihniyeti de bu akıma koşuttur. 1968 öğrenci hareketi gibi Kuzey Avrupa ve Batı Avrupa'daki ikinci dalga feminist hareketi Marksist perspektifle ve materyalist değerlerle açıklamak zordur. Söz konusu hareketler, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, yaş grubu gibi kimlik aidiyetlerini, çoğulculuğu ve kültürel sembeleri esas alır ve dağınık, parçalı ve asimetrik örgütlenir. Bu hareketlerin üyeleri İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sosyal, ekonomik ve fiziksel güvenliğe sahiptir (Cengiz, 2010, s.116-117-118).

Kırca'ya göre (1997, s.46), post-feminizm bir söylem olarak kadın merkezli bireyciliği savunur ve kadınlar için eşit fırsatları tesis etmeye çalışır. Ataerkil kurallar karşısında kadınların başarılarını öne çıkarır ve kadınların özgürlüğü hareketinin kolektif doğasını değil, fakat bireysel hedefleri esas alır. Öte yandan (1997, s.41) Büyük Britanya'daki feminist hareket son on yıllarda popüler kültürde kadınlığın temsiline önemli etki yapmıştır. Dolayısıyla (krş. 1997, s.39), feminizm siyasal alanı konu edinen bir söylemken popüler kültür bir uygulama alanıdır.

Kadın hareketi, yönetsel ve hukuksal altyapının ötesinde toplumsal altyapıyı, hatta kolektif bilinçdışını değiştirmeyi, dönüştürmeyi hedefler. Bu hedefler, toplumların evrim geçirdiği, demokrasi, laiklik, insan hakları, cinsiyet, cinsel tercih hakları ve özgürlükler gibi Batılı değerlerin yüceltiildiği Avrupa Birliği, Kuzey Amerika, Avustralya gibi birlik, bölge ve ülkelerde tam olarak ulaşılabilir.

Yüksek Kültür-Popüler Kültür ve Kadın

Yüksek kültür diğer kişilere bireysel vizyonunu taşıyan veya yayan sanatçıya dayalı kültür dairesidir. Popüler kültürse sinema, mizah dergileri, televizyon, polisiye yazın veya kurgubilim gibi ciddi sanatçıların neredeyse hiç yer almadığı, gelişmiş yeni kitle iletişim

araçlarıyla teknisyenlerin piyasaya verdiği toptan ürünlerin ve imgelerin anonim imalatına dayalı kültür dairesidir (krş. Macdonald, 1994, s.29).

Perikles Atina'sı, Elizabeth İngiltere'si ve Rönesans gibi dönemlerde altın çağını yaşayan yüksek kültürü (Gans, 2005, s.85) sağlayanlar, eskiden kapitalist piyasa mekanizmasının dışında hareket ederdi, aile şirketleri vardı, düşük kârlı veya kârsız "centilmen" şirketler bulunuyordu (Gans, 2005, s.30-31). Yüksek kültür yaratıcıları hâlâ üniversitelerde veya kâr amacı gütmeyen kültür kurumlarında çalışıyor (Gans, 2005, s.32). Her şeye rağmen yüksek kültür canlılığını korumaktadır (krş. Gans, 2005, s.87). Müzeler geleneksel sergiler yerine kâr amaçlı gösterilere yönelmekte, satış mağazalarını genişletmekte; konser salonları klasik repertuarlar yerine yarı klasik müziğe, Broadway müzikallerine yer vermektedir; kamu televizyonları tiyatro ve belgeselden çok doğa ve popüler müzik programları sunmaktadır (Gans, 2005, s.90). Öte yandan, ABD'de aileler için sorunlu ergenlere veya ciddi hastalıkları olanlara yönelik hiçbir Hollywood filmi yoktur, olumsuz çalışma koşullarıyla, işini kaybetmekle nasıl başa çıkılacağını gösteren televizyon dizisi bulunmamaktadır (Gans, 2005, s.95).

Popüler kültürün duygusal zararları duygusal yıkıcılığından, cinsellik ve şiddet yüklü sahte hazlar sunmasından kaynaklanır. Zihinsel yıkıcılığı, şık ambalaj içinde, özenilen, düşsel içerik sunarak gerçeklikten uzaklaştırmasıdır. Kültürel olarak yüksek kültürün olanaklarını kısıtlar (Gans, 2005, s.53-54).

Yüksek kültür *ciddi* yazarlar ve sanatçılarca üretilir. Yüksek kültür kitlesi de azımsanamayacak kadar çok yaratıcılık taşır, iyi eğitilmiş, yüksek veya yüksek orta sınıf konumunda, meslek sahibi veya akademisyendir. Yüksek kültür yaratıcıyı, estetik ölçüler koymayı, bütün topluma uygun kültürü sağlamayı esas alır (Gans, 2005, s.104-114). Popüler kültür para için üretilen küresel afyondur. Mekaniktir. Dijital tahakkümü taşır ve yayar. Yüceltmeye dayanmaz. Entelektüel haz vermez. Sanatsallık, yazınsallık taşımaz. Kalıcılık, ölümsüzlük niteliği yoktur.

Pierre Bourdieu ve *Masculine Domination*

Toplumsal dünya, gövdeyi cinsel olarak tanımlanmış ve böyle şekillenmiş bir gerçeklik biçiminde anlar ve algılar. Erkek ve kadın gövdeleri arasındaki biyolojik fark, cinsel organlar arasındaki anatomik farka dayanır ve anatomi toplumsal cinsiyet arasındaki farkı, özellikle toplumsal iş bölümünü doğallılaştırır ve doğrular. *Erkek tahakkümü*, nesnel iş bölümü

gibi nesnel olarak ve bilişsel şemalar gibi öznel olarak nesnel toplumsal kategorilerin algılanışını belirler (krş. Bourdieu, 2001, s.5-12).

Bourdieu'ye göre (krş. 2001, s.33), erkekler kadınlara ufak tefek işleri, küçük prosedürleri uygun görme eğilimindedir, onları-sözde- yükten kurtarırlar, kadınları *yarım akıllı, kötü niyetli* olarak suçlama eğilimindedirler. Üstelik, kadınlara bırakmak istedikleri işler yolunda gitmezse kadınları suçlayabilirler de, yolunda giderse olumlu tepki vermeme eğilimindedirler. Bourdieu'ye göre (krş. 2001, s.32-33), kadına karşı oluşturulan, şeylerin düzenindeki ve kadının doğrulamaktan başka bir şey yapamadığı *olumsuz önyargı*, erkek merkezli habitus tarafından üretilir.

Meslek tanımı, işin gerektirdiği yetke, her tür cinsiyetle ilgili yetenek ve beceriyi esas alır. Eğer kadının bu konuma erişmesi olanaklı değilse, bu işin erkek için tasarlanmış olmasındandır. Kadın arzusunun *mazoşist boyutu*, başka bir ifadeyle *tahakküm şeklinde toplumsal ilişkilerin erotikleştirilmesi*, kadınların erkeğe bakışını, moda-güzellik endüstrisini *fiziksel yetersizlik duygusunu* azaltacak biçimde düzenler (krş. Bourdieu, 2001, s.62-68). Öte yandan, tahakküm edenin tahakküm oyunundaki iki yönlü ayrıcalığı, kurumsal ritüellerde erkeklerin sahip olduğu *libido dominandi* sayesinde onları daima ön planda tutar (krş. Bourdieu, 2001, s.75).

Bourdieu'ye göre (krş. 2001, s.82-85), tarih erkek tahakkümünün nesnel ve öznel yapılarının yeniden yaratılma sürecidir. Victoria Çağı'nın erdemlilik taslaması, bekâret kültürünü getirmiş ve kadınların suluboya ve piyano gibi ev sanatlarına yönelmiştir. Heteroseksüelliğin kendisi, toplum tarafından inşa ve tesis edilen *normal* cinsel pratiğin evrensel standardı olmuş ve bunun dışında kalanlar normallikten uzak bulunmuştur. Yakın bir zamana kadar, üreme işi üç eyleyici tarafından gerçekleştirilmiştir: aile, kilise ve eğitim dizgesi.

Bourdieu (2001), "*Masculine Domination*" adlı yapıtındaki "Değişim etmenleri" alt başlığı altında yakın zamanlarda özellikle avantajlı toplumsal kesimlerdeki kadınların koşullarında büyük dönüşümler olduğunu, orta ve yüksek öğretime, ücretli işlere, kamusal alana erişimin arttığını, kadınların yaptığı ev işlerinin ve üreme işlevlerinin oranının azaldığını vurgular, çünkü doğum kontrol yöntemleri gelişmiş, aile ölçeği küçülmüş, evlilikler ve doğum ertelenmiş, doğumun işi uğrattığı kesinti azalmış, boşanma artmış ve evlilik oranı düşmüştür. Ev aletleri işleri kolaylaştırmıştır. Bourdieu'ye göre en önemli değişim etmeni, toplumsal cinsiyetler arasındaki farkları yeniden üreten eğitim dizgesinin işlevindeki dönüşümdür. Kadınlar için eğitime erişimin artmasının sonucu, kadınların ekonomik

özgürlüklerini kazanmaları ve aile yapısının dönüşümüdür. Boşanmalar artmış ve *meşru* cinsellik, yani heteroseksüel ve üremeye dönük aile yapısının yarattığı *doxa* kırılmaya başlamıştır (s.88-90).

Bourdieu'ye göre (krş. 2001, s.91-92), ancak, hâlâ tıp fakültelerinde uzmanlıkların hiyerarşileri yükseldikçe kadınların oranı düşmektedir, örneğin onlara cerrahi kapalı, pediatri veya jinekoloji açık gibidir. İşe çok istem, sosyal güvenliğin olmaması kadınları daha çok etkiler ve onları yarı zamanlı işlere yöneltir. Denilebilir ki, kaderi belirleyen bireyin savaşıdır ve toplumda değişmezler ve sürekliler yoktur, ayrıca bu habitusun daima istisnaları olacaktır. Toplumsal evrim de her zaman lineer değildir.

Alaine Touraine ve Kadınların Dünyası

Fransız kadınların hedefleri kendilerini, kendi benliklerini cinsellik üzerinden inşa etmektir (Touraine, 2007, s.11). Woolf'un nahif ve örtülü cinselliği dönemin İngiliz kadınlarını Touraine'in saptamasından uzaklaştırırken, Weldon'ın kadınları onu doğrulamaktadır. Touraine'e göre (2007, s.84), cinselliğin toplumsal inşası kadın-erkek arasındaki eşitsizliği, ayrımcılıkları yeniden üretir, oysa kişisel inşa cinsel eyleme dayanır ki, bu toplumsal değildir (Touraine, 2007, s.152). Feminist hareket, ulaştığı yerlerde erkek egemenliğine karşı kadınların özgürlüğü, eşitliği ve benliklerini kendilerinin inşa etmeleri bağlamlarında önemli kazanımlar elde etti ve ulaşamadığı yerlerin hemen sınırında duruyor (krş. Touraine, 2007, s.25). Geç kapitalizm kadın bedenini ve şimdilerde erkek bedenini ticari bir araç olarak kullanıyor (krş. Touraine, 2007, s.27). Aslında geç kapitalizmin yaptığı bununla sınırlı değil, her türlü ahlaksal değer bir ticarî meta olduğu günümüzde cinsellik sömürgeleştirildi, bu bağlamda cinsel tatmin olanaksız hale getirildi. Touraine'e göre (krş. 2007, s.238-239) sanayi toplumunun yapıtaşı olarak emek neyse sanayi sonrası toplumunun bu yaşamsal bileşeni cinselliktir. Kadınların özne olarak kendilerini inşa etmeleri feminist hareketle olanaklı olmuştur. Cinselliğe dayalı benlik inşası bilincine ulaşmak günümüz kuşağının pratiğidir (krş. Touraine, 2007, s.242-243).

Kadınlar erkek iktidarın dayattığı kadın imgesi ile mücadele eder (Touraine, 2007, s.60). Kadınlar erkeklerin nesnesi olmaktan kendilerini belirleyen özne olma konumuna yükselmişlerdir; erkek dayatması tarihsel feminizmin kazanımlarıyla en azından Fransa'da son bulmuştur ve toplumsal bilimlerin yönelimleri kadın özneye yeniden şekillenmiştir (Touraine, 2007, s.63). Touraine'e göre (2007, s.67) kadınların sahip olup erkeklerin sahip olmadığı annelikten çok hamileliktir. Ancak, denilebilir ki, son tıpsal gelişmeler en azından

kuramda erkeklerin de her ne kadar yapay görünse de hamilelik süreci yaşayıp çocuk dünyaya getirebileceğini göstermektedir. Bu konuda erkek gönüllülerin azlığı aslında Touraine'i kısmen doğrulamakta kısmen yanlışlamaktadır. Çarpıcı olan, yanlışlanabilirlik ölçütünün kullanılabilmesinin, Karl Popper epistemolojisi çerçevesinde hamileliğin kadına aitliğini genelleyebilmeyi olanaksız kılmasıdır. Dolayısıyla Touraine'e göre (2007, s.69), feminist hareket için esas tehlike, özcülüktür, yani kadınlarla erkeklerin doğası ve psikolojisi arasında ontolojik farklar bulmaktır. Touraine her kadının öznel potansiyeli taşıdığını ortaya koyar (2007, s.75).

Kültürü incelemek feminizmin zaferlerinden sonra olmuştur, erkek egemenliği daha az sorgulanmaktadır. Kültürel feminizm ortaya çıkmıştır (Touraine, 2007, s.176-178). Feminizm başarısını her kadını hedeflemesine ve dolayısıyla evrenselciliğine borçludur. Feminizm cemaatçi ideolojileri radikal olarak eleştirir (Touraine, 2007, s.195). Post-feminizm tarihin anlamının, dolayısıyla akışının altüst olmasını alkışlar, çünkü bu geriye dönüş değildir, Avrupa modernleşme dinamikleri olan ikili karşıtlıkların, dolayısıyla tahakküm biçimlerinin aşılmasıdır. Böylelikle beyaz/öteki, erkek/kadın gibi tahakküm üreten mantık bağı kopar (krş. Touraine, 2007, s.198-199). Touraine'e göre (2007, s.266-267), artık kadınlar Batı toplumlarında merkezî rol oynuyor, erkekler eril yönlerini daha az önemsiyor, ancak hâlâ erkekler paranın, silahın ve iktidarın tekeli, karar verici konumlarıyla hemen hemen ellerinde tutuyor.

Post-feminist kuşak, annelerinin hedeflerini aşar, ancak feminizmin de kendisini toplumsal cinsiyet farklılıklarını yıkmak adına eşitsizlik ve ayrımcılıkları yok etmekle kısıtlandığını kabul eder (krş. Touraine, 2007, s.281-282). Post-feminist hareketin toplumu hem evrenselci hem küreseldir, hem tikelci hem evrenselcidir (Touraine, 2007, s.283). Bu toplumun aşırı modernliği aklın üstünlüğüne ve evrensel düzeyde bireysel hakların savunulmasına dayanır (Touraine, 2007, s.284).

Karl Raimund Popper ve Yanlışlanabilirlik Ölçütü

Popper'a göre (1997, s.ix-x), bilimsel bilgi ve onu üreten insan rasyonalitesi daima yanlışlanabilir ve hataya konu olabilir, fakat bunlar insanoğlunun gururudur. Uzmanlar, uzmanlık alanları içinde hapsolür. Ancak bunlar entelektüel modalardan ve uzmanlıklardan kurtulduka, bilim ve rasyonalite üretme geçer. Uzmanların yetkelerine başvurmak, ne özür olabilir ne de savunma. Tersine, ne kadar az bildiğimiz ve ne aynı zamanda pek çok alanda çalışan insanların ne kadar az bildiği ortaya konmuş olur. Entelektüel modaların,

uzmanlıkların ve otoritelere başvurmanın bilginin ölümü olduğu ve bilginin derinliğinin tamamen uzlaşamamaya dayandığını tanımak da itiraza açıktır.

Popper'ın yanlışlanabilirlik ölçütü kullanıldığı zaman, bazı kişilik tiplerinin kadınlara, bazı kişilik özelliklerinin erkeğe özgü olduğu iddiası, daima istisnaları bünyesinde barındıracaktır. Bu da kadınlara bazı kişilik özelliklerinin, duygusal tepkilerin ait olması iddiasını yanlışlayacaktır, çünkü istisnalar kaideyi bozar. Kadın ve erkek doğuştan eşittir ve eğer bir farklılık varsa bu kadının üstünlüğüdür. Kadınlara erkek arasında görünüşte bazı farklar varsa bunu yaratan toplum ve kültürdür.

Mrs Dalloway ve Spa Decameron'da Kadın Söylemi Çözümlemesi

Woolf'un *Mrs Dalloway* romanı homolog karşıtlıkların sürdüğü feminizmin alacakaranlığında geçmektedir. Toplum, aile, ekonomi, toplumsal işbölümü, kültür ataerkilliği içselleştirmiştir. Binlerce yıldır süren gelenekler, kültür, okul, aile, kilise erkek merkezliliği yeniden üretir. Bu da, erkek egemen doxa'ya, erkeklerin erkek merkezli habituslarına dayanmaktadır. Erkek merkezlilik, toplumdaki ve kişilerin zihnindeki yapılara kazılmıştır. Anatomik ve örgelemler arası var olduğuna inanılan kadın-erkek ayrımı, kadınlar için ancak avantajlı olan toplumsal kesimlerden gelen kadınlarla kısmen aşılar. Örneğin, Clarissa'nın kızı Elizabeth'in tıp öğrenimi görmek istemesi ait olduğu sınıfın aristokrasi olması dolayısıyla kısmen ulaşılabilecek bir istektir. Öte yandan, izleri Woolf'un romanın geçtiği dönemde hâlâ süren Victoria Çağı'ndan beri süren feminist evrim, Weldon'un *Spa Decameron* romanının geçtiği günümüzün post-feminist Büyük Britanya'sında eril doxa'nın büyük ölçüde yıkılışını alkışlar. Erkek merkezli habitus artık Weldon'un kadınlarının elleriyle kazı kazıya, savaşım ile elde ettikleri özdeksel varlık, mesleki başarıları için engel değildir. Kadınlar artık beyin cerrahı, şirket sahibi veya *femme fatal*'dir. Transseksüel Hâkim karakteri de kadınlık ve erkek ikiliğinin geleneksel toplumsal duvarlarını yıkar. Bu bağlamda da popüler kültür, Kırca'nın vurgusuna benzer şekilde, post-feminist söylemin uygulama alanı işlevini görür. Cinsel özgürlüklerini yaşayan Weldon'un kadınları, erkek merkezliliği kısmen dikkate alırlar. Touraine'in araştırmasından hareketle genellediği Fransız kadınları gibi, cinselliklerini olumlarlar. Erkek gerçekliği hâlâ geçerli olmakla birlikte, tek ve birincil gerçeklik değildir. Dolayısıyla, Bourdieu'nün erkek tahakkümünün temeli olarak gördüğü, toplumbilimsel ve insanbilimsel baz olan evrenseller, derin toplumsal ve zihinsel yapılar artsüremliler olarak bakıldığında en azından Büyük Britanya'da bulunmaz. Eski atasözünün dediği gibi, *Omnia mutantur nos et mutantur in illis (Her şey değişir, biz de onlarla birlikte değişiriz)*.

Bourdieu'ye göre (2001, s.84) Victoria Çağı'nın erdemlilik taslaması, bekâret kültürünü getirmiştir ve kadınların suluboya ve piyano gibi ev sanatlarına yöneltmesiyle, Clarissa Dalloway'in ev kadını olması, kayda değer bir öğreniminin olmaması ve tek uğraşının düzenlediği partiler olması bağlantılıdır. Clarissa Dalloway'in yüksek kültür dairesine eklenilen yaşamında kültürsüzlüğü, eğitimsizliği, kızı Elizabeth'in tembelliği, olumsuz ve eleştirilmesi gereken durumlardır. Böyle kadınlar avantajlı toplum kesimlerinden gelmelerine karşın erkek merkezli doxa'yı yeniden üretirler. Bu duruma cinsel özgürlüğünü yaşamaya çalışan, delişmen, çekici Sally de dahil edilebilir. Öte yandan Miss Kilman karakteri, Büyük Britanya'da yoksul kesimin istese de kaliteli formel yüksek eğitime, yüksek kültüre ulaşamayacağını gösterir. Woolf'un bu aristokrat kadınlara karşılık Weldon'ın burjuva kadınları toprağı elleriyle kazıyarak, söke söke statü, prestij ve özdeksel gönence kavuşurlar.

Woolf ve Weldon'ın kadın kahramanları arasında egemen akım heteroseksüel ilişkinin kalıplarını kıranlar vardır. *Mrs Dalloway* romanındaki baş karakter Clarissa ve Sally platonik, örtülü, romantik, nahif lezbiyen ilişki yaşarlar. Ait oldukları yüksek kültür, onları *Spa Decameron*'daki popüler kültür dünyasında yer alan transseksüel Hâkim karakterinin kabalığa bile yönelebilecek gerçekçi, mücadeleci, maddeci cinselliğinden uzaklaştırır. Bu toplumsal, kültürel ve bireysel yönlerden farklılık ve ayrışma, sınıf ayrımını doğrular ancak Büyük Britanya'da hem üst hem de orta sınıftaki feminist evrimi gölgelemez.

Woolf'un feminizmin şafağındaki Lady Bruton, Lady Bexborough gibi karakterleri de, Weldon'ın günümüz Büyük Britanya'sındaki beyin cerrahları Shimmer ve Sparkle ile Manikürcü gibi karakterleri de eril erkek merkezli doxa'nın ve erkek egemen habitusunun etkilerinden kurtulamaz. Söz konusu lady'lerin yurtseverlikleri, milliyetçilikleri ve devlet felsefeleri eril konular kabul edilmektedir, çünkü Büyük Britanya İngiliz erkeklerinin annesidir, sonsuz muhafızları, bekçileri, askerleri erkektir, anneye de ihanet edilmez. O çağda gazeteye makale yazmak, siyasetle uğraşmak, ülkeyi savunmak konusunda kadınların daima erkeklerin en azından bir adım gerisinde durması zorunludur. Lady Bruton bile libido dominandi çerçevesinde hareket eder. En marjinal kadın karakter delişmen, çekici, serbest Sally de cinselliği örtülü, platonik, masum ve nahif yaşar. Büyük Britanya'nın günümüze uzanan feminist evrimi bile, üstelik eril doxa'ya karşın beyin cerrahı kadın karakterleri cinselliği serbest yaşarken erkek merkezli doxa ve habitusu dikkate almaktan alıkoymaz. Manikürcü karakteri ise insan ve kadın hakları konusunda iki zıt kutup olan Büyük Britanya ile Suudi Arabistan'ı karşılaştırma olanağı verir. Touraine'in olumsuzladığı cemaatçi toplumsal yapı, kaskatı erkek merkezlilik, iki cinsiyet ile ilgili bakışsız standartlar bile,

Manikürcüyü özdeksel gönenç ve soyluluk unvanları peşinde koşarak Suudi prenses olma umudundan vazgeçiremez. Bütün bunları yaratan erkek merkezli kolektif bilinçdışıdır. Bourdieu'nün savladığının tersine, kolektif bilinçdışıyla ilgili toplumsal ve zihinsel yapılar genetik değildir. Binlerce yıldan varolan eril geleneklerin izlerinin yaşandığı Büyük Britanya'da, kadınları günümüzde bile sarsan eril doxa ve habitusu yaratan da, soyoluşsal ve bireyoluşsal evrimimizi belirleyen, etkileyen de toplumsal ve kültürel yaşamdır.

Feminizm şafağında, Woolf'un Büyük Britanya'sında erkeklerin zihnindeki hatta idealindeki kadın imgesini en iyi Clarissa Dalloway örnekler, onu Sally izler. Warren Smith'in genç İtalyan karısı Lucrezia da bu bağlamda düşünülebilir. Erkek merkezliliğin, erkek egemen ataerkil toplumun ideal kadını olurlar. Altı çizilen imgeyle en gerçek savaşı Sally ve Doris Kilman verir. İlki cinsel özgürlüğe, diğeri toplumsal statü ve özdeksel varlığa kavuşmaya çalışır. Ataerkilliğin sürdüğü o dönemde söz konusu kadın karakterlerden yalnızca Doris *fiziksel yetersizlik* duygusu yaşar. Ancak, güzellik endüstrisinin peşinden koşmak Weldon'ın kadın karakterlerine özgüdür. Erkeklerin idealindeki kadın imgesine ulaşmak için her yolu kullanırlar. Bazen Konuşmacı veya Manikürcü karakterlerindeki gibi *mazoistçe* erkeklerin peşinden koşarlar. Erkeklerin fiziksel, cinsel ve toplumsal olarak arzuladıkları, küresel medyanın empoze ettiği süslü özne kadınlar olurlar. Zaten romanın adında geçen *spa* da güzellik hizmeti vermektedir.

Woolf'un kadınları Touraine'in çağdaşı değildir. Entelektüel ve eğitimsel güç, öznelik, kültürel yeniden inşa, cinselliği kullanarak benlik inşası, felsefi ikiliklerin kalkması, toplumsal altüst oluş gibi toplumsal-kültürel süreç ve özelliklere uzaktırlar. Seçkin azınlığa ait olanların yüksek kültüre özgü, takdire değer özellikleri vardır. Öte yandan, Weldon'ın kadınları geç modern veya postmodern çağla kısmen uyumludur. Erkeklerin istekleri ve erkelerle ilişkileri bu kadınları belirler, dolayısıyla süslü, biçimli, cazibeli öznelerdir. Bu bağlamda feminizmden uzaklaşırlar. Geç modern çağ eğer postmodern roman yazma ve okuma gibi sofistike, incelikli ve rafine özellikler taşıyorsa, Weldon'ın kadınlarına da uzaktır. Öte yandan, postmodern söylem postmodern romanla da çatışarak ve tutarsızlık oluşturarak entelektüellere, kadının kültürel ve eğitimsel yeniden inşasına mesafelidir. Weldon'ın kadınları popüler kültürün sığ sularında yüzeysellikten kurtulmaz. Yazarın *Spa Decameron*'da derin yapıda yer almayan yüksek kültür öğelerinin basitliği gibi, kadınları da sığdır.

Woolf'un aristokrat kadın karakterleri, ait oldukları yüksek kültürle ilişkilendirilebilecek şekilde ruh, görgü ve etikle kaliteyi birincil kılıyorlar. Oysa, Weldon'ın kadın karakterleri burjuvazi ile ilişkilendirilebilecek popüler kültürün sığ sularında gösterişin,

reklamların ve markaların sözde kalitesiyle boğuluyorlar. Gerçek kaliteye duyarlı değiller. Macdonald'ın popüler kültür tanımından çıkarsanabilecek bir yaşam sürüyorlar. Buradaki sınıfsal ayrışma özdeksel varlıkla değil, kültür, ruh ve yetişmeyle ilgili. *Spa Decameron*'da aristokrat ve alt sınıf kadınları yer almıyor ve Büyük Britanya'daki sınıfsal-kültürel ayrışma işlenmiyor, ayrıca erkek karakterler ikincil, hatta üçüncül. *Mrs Dalloway*'de Büyük Britanya'daki her sınıftan kadın var ve erkek karakterler de bu romanda önemli rol oynuyor.

Sonuç

Geç modern çağ, tarihin altüst oluşunu, kadın-erkek, heteroseksüel-homoseksüel gibi ikiliklerin ortadan kalkışını ve toplumun kadınlar toplumu olmaya yaklaşmasını alkışlar. Bu süreç tarihsel bir kırılma, kopuş, asimetrik gelişme veya süreksizlik değildir, lineer olmasa da sosyokültürel evrim ve dönüşümdür. Söz konusu dinamikler Avrupa modelinin bileşenleridir. Bu bağlamda, Büyük Britanya (kıta) Avrupa(sı) ile postmodern Amerikan dünyası arasında kendine özgü bir duruş sergiler.

Özellikle Batılı ve Batılılaşmış toplumlarda sosyokültürel gelişmeler, dönüşümler ve değişiklikler, kadın hak ve özgürlüklerinde ilerlemeler meydana gelmiştir. Feminizmin hukuk, kültür ve toplum üzerinde olumlu eşitlikçi etkileri vardır. Kadınların ekonomik özgürlük kazanmaları, teknolojinin toplumsal cinsiyeti etkilemesi, cinsel tabuların yıkılması, bekâretin öneminin azalması, ailenin zayıflaması söz konusudur. Geleneksel kadın ve erkek imgeleri sarsılmakta, cinsler birbirine yaklaşmakta, anne ve baba rolleri iç içe geçmekte, androjen tipler popülerlik kazanmaktadır.

Açıkça söylenebilir ki, Pierre Bourdieu'nün savladığı gibi toplumda kadınlara erkek tahakkümünü dayatmaya, kabul ettirmeye yönelik zihinsel ve toplumsal yapılar, kurallar, doxa'lar, habituslar, piyasa mekanizmaları, yasalar vardır. Ancak, değişmeyen tek şey değişim olduğu gibi feminist hareket, evrensel ve laik hukuk ve insan haklarındaki ve kadın haklarındaki ilerlemeler kadınları erkeklerle aynı ve eşit olmaya yaklaştırmaktadır. Üstelik, toplumlarda evrenseller, değişmezler, sürekliler, ölümsüzler yoktur. Genellenebilecek ve daima geçerli toplumsal yasalar peşinde koşmak boşuna ve kasıtlıdır. Elaine Touraine, feminist olmamasına karşın feminizmin büyük kazanımlarını alkışlamaktadır. Doğru olan budur. Woolf'tan Weldon'a geçen sürem içinde *Mrs Dalloway* ve *Spa Decameron*'a yansıyan Büyük Britanya'daki toplumsal-feminist evrim vurgulananları doğrulamaktadır.

Popüler kültür tamamen tecimsel zihniyetle ve tecimsel amaçlar için üretilir. Ruhsuz, şekilden ibaret, mekanik toptan kâr amaçlı ve yaratıcılıktan uzaktır. Ancak, bu söz konusu

kültürü daima olumsuzlamak veya olumsuzluğunu genelleyebilmek için yetersizdir. Yüksek kültür sanatçının ölmez yapıtı, insan uygarlığının en sanatsal ifadesi ve anıtsal yaratısıdır. Elbette, bu iki kültür dairesinde kadın söylemi farklıdır. Popüler kültür kadını aşağılar, erkek merkezli olarak pornografikleştirir, aymazlaştırır, kabalaştırır, yabancılaştırır. Buradaki kadın imgesi kaba gerçekçi, tecimsel zibniyetli, çıkarıcıdır. *Spa Decameron*'daki kadınlar toprağı elleriyle kazıyarak, meşakkat çekerek statü, prestij ve özdeksel varlık sahibi olurlar. Oysa, yüksek kültür kadını yükseltir, yüceltir, estetize eder, hatta idealize eder. Seçkin yazın, seçkin sanatla kadını masum, rafine, ince, nahif ve kırılğan bir bireşime ulaşıır. *Mrs Dalloway*'in seçkin İngiliz kadınlarının söylemi bunun anıtıdır.

Kaynakça

- Bourdieu, Pierre. 2001. **Masculine Domination**. Trans. Nice, R. Cambridge: Polity Press.
- Cengiz, Feyda Sayan. 2010. Bir Yeni Sosyal Hareket Olarak Türkiye'de 1980 sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi alternatif Dinamikler mi? **Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar**. Der. H. Durudoğan.; F. Gökşen, B. E. Oder; D. Yüksekler. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Game, Ann. 1998. **Toplumsalın Sökümü Yapıbozumeu Bir Sosyolojiye Doğru**. Çev. Mehmet Küçük. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Gans, Herbert J. 2005. **Popüler Kültür ve Yüksek Kültür**. Çev. Emine Onaran İncirlioğlu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kırca, Süheyla. 1997. Feminism, Femininity and Popular Culture: Reading Beauty Advertisements in Women's Magazines. **Crossing the Boundries: Cultural Studies in the UK and US Proceedings of the Cultural Studies Seminar Ege University 1997**. Ed. L. Raw, G. Büken and P. Remington. The British Council in association with The American Studies Association of Turkey and Ege University.
- Macdonald, Dwight. 1994. A Theory of Mass Culture. **Cultural Theory and Popular Culture A Reader**. Ed. J. Storey. Hertfordshire: A Division of Simon & Schuster International Group.
- Pârlog H., Brînzeu P., Pârlog A-C. 2007. **Translating the Body**. Muenchen: LINKOM EUROPA.
- Popper, Karl Raimund. 1997. **The Myth of the Framework In Defence of Science And Rationality**. London: Routledge.

Touraine, Alain. 2007. **Kadınların Dünyası**. Çev. Mehmet Moralı. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Weldon, Fay. 2007. **The Spa Decameron**. London: Quercus.

Woolf, Virginia. 2009. **Mrs Dalloway**. The United States: Oxford University Press.

SOSYAL GÜVENLİĞİN DÜŞÜNSEL TEMELLERİ²

THE PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL SECURITY

Mustafa BAYLAN*

Özet

Sosyal güvenlik sosyal risk nedeniyle gelir kaybına uğrayanlara gelir temin eden refah devleti araçlarından biridir. Bu çalışma sosyal güvenliğin düşünsel temellerini klasik, sosyalist ve sosyal liberal görüş çerçevesinde incelemektedir. Genel anlamda, refah devletinin sosyal güvenlik uygulaması klasik ve sosyalist iktisadi düşüncede kendine yer bulamazken, sosyal liberal düşünce sosyal güvenlik uygulamalarını sosyal adalet açısından gerekli ve zorunlu görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, İktisadi Düşünce, Klasikler, Sosyalistler, Sosyal Liberaller.

Abstract

Social security is the one of the tools of welfare state to protect individuals from financial hardships. This study concerns with the philosophical foundations of social security with regard to classic, socialism and social liberalism. In general meaning, although social

² Bu çalışma KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yapılan doktora tezinden türetilmiştir

*Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Pazarcık MYO, email: m_baylan@ksu.edu.tr

security dont find any place in classic norsocialist economic thought, in terms of social justice it is necessary in social liberal thought.

Key Words: Social Security, Economic Thought, Classics, Socialists, Social Liberals.

Giriş

İktisadi sorunlar ve bu sorunlara çözüm yaklaşımları insanoğlunun yeryüzündeki ilk günlerine kadar gitmektedir. Özellikle sosyal güvenlikle ilgili olarak iktisadi düşünceler üretim faktörlerinin mülkiyetinde belirginleşmenin, kitlesel üretimin ve ticaretin artmasıyla daha fazla gelişme imkânı bulmuştur. Sosyal güvenliğin düşünsel temelleri liberal (klasik), sosyalist ve sosyal liberal görüş olmak üzere üç görüşe dayanır.

Liberal iktisadi düşüncenin temel ilkelerinin başında özel mülkiyet, bireysel özgürlük, özel teşebbüs, minimum devlet, rekabete dayalı bir piyasa sistemi vardır. Bu düşüncenin taraftarları, paylaşımında korunmaya ihtiyaç duyanları hariç tutmak şartıyla, üretimden elde edilen hasılanın üretim faktörleri sahipleri arasında nasıl paylaşılacağına piyasada karar verilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Sosyalist görüşün temel ilkelerini kamu mülkiyeti, sınırlı bireysel özgürlük, merkezi planlama ve millileştirilerek devletin yönetimi oluşturmaktadır. Sosyal liberal görüş ise piyasa ekonomisi içinde rekabete dayalı bir üretim gerçekleştirilmesini ancak gelir paylaşılırken, üretim fazlasının daha adil dağıtılabilmesi için devletin müdahale edeceği bir mekanizmayı savunmaktadır. Günümüzde, sosyalist düşünceye dayanan sosyal güvenlik sistemi kalmadığından, toplumlar liberal ve sosyal liberal düşünceye göre şekillenen sosyal güvenlik sistemlerini tercih etmektedirler.

Çalışmada klasik, sosyalist ve sosyal liberal iktisatçıların sosyal güvenliğe yönelik görüşleri tanıtılmaya çalışılmış ve bu görüşlere yöneltilen eleştiriler üzerinde durulmuştur.

Sosyal Güvenliğin Düşünsel Temelleri

Liberal (Klasik) Düşünce

Liberal düşünce, Adam Smith (1723-1790) ile başlamış ve David Ricardo (1772-1823) ve Thomas Robert Malthus'un (1776-1834) katkılarıyla bir düşünce okulu hâline gelmiştir. Liberal düşünce yirminci yüzyılda Milton Friedman ve Friedrich Von Hayek ile ağırlığını korumuştur.

Adam Smith (1723-1790)

19. yüzyılın başlarında politik iktisadın kurucularından olan Adam Smith, bugünkü anlamda entelektüel tartışma yaratan, devletin refah yasaları çıkarmakla piyasanın işleyişini

bozup bozmadığı veya sosyal güvenlik uygulamaları ile ekonomiye yük getirip getirmediği tartışmaları ile muhatap olamamıştır. Smith, endüstri öncesi dönemin ekonomistidir. Smith, eserlerini burjuvazinin Avrupa çapında feodalizme ve feodalizmin kalıntılarına karşı egemenlik mücadelesi verdiği bir dönemde ortaya koymuştur. Smith, “İskoç Aydınlanması” ekolünün önde gelen temsilcilerinden birisiydi ve diğer aydınlanma düşünürleri gibi aklın, adaletin, refahın ve eşitliğin hüküm sürdüğü “iyi bir toplum” düşünüyordu (Kaymak, 2013: 4). Onun döneminde, yoksullara yapılan düşük düzeydeki yardım haricinde bir refah ve sosyal güvenlik uygulaması yoktu. İşçi sınıfının, ekonomik hayat içindeki önemi yok denecek kadar azdı (Heilbroner, 2008: 63). Bu ortam içerisinde Smith’in devlete neden sosyal güvenlik içerikli görevler yüklediği daha net anlaşılmaktadır. Smith, devlete sadece savunma, adalet ve bayındırlık olmak üzere üç ana görev yüklemiştir (Smith, 2013: 767-804). Adam Smith, bireylerin egoizm ve özgecillekle güdülendiğini kabul etmesine rağmen, liberal görüşte olanlar kendilerini haklı çıkarmak için daha çok bencilliğe vurgu yapmaktadırlar (Land, 2011: 77). Bencil bir varlık olan insanın özgeci kararlar alabilmesini kendisini bir başkasının yerine koyabilme ve başkasının ne düşündüğünü anlayabilme yeteneğine bağlamaktadır (Heilbroner, 2008: 43). Adam Smith, özgeciliğin aile içinde önemli olduğunu da kabul eder, çünkü “onun yaptıkları, onların mutluluğu ya da ıstırapı üzerinde doğal ve genel olarak en büyük etkiyi doğurur. Ne var ki politik iktisat aileyi kendi sahasının dışında tutmuş bunun yerine rasyonel egoist ve bağımsız bireylerden oluşan insan toplumu modelleri geliştirmeye odaklanmıştır (Land, 2011: 77).

Smith, herkesin sandığı gibi, etkin ve geleceği parlak burjuvazinin doktriner bir savunucusu değildir. Smith, herhangi bir sınıfın çıkarlarını savunma gayretine girmemiştir. Smith büyük resme bakmış ve ülkenin refahıyla ilgilenmiştir. Ona göre toplumsal refah, eşit miktarlarda olmasa da, toplumdaki bütün bireylerin tüketimlerinin toplamından oluşmaktadır (Heilbroner, 2008: 49). Smith’e göre, bir toplumun büyük bir kısmının yoksulluk ve sefalet içinde olması, o toplumu asla gelişmiş ve mutlu bir toplum yapmaz. Toplumu sürekli olarak geliştiren ve yoksulluğu azaltan muazzam bir makine gibi toplumun bütününe harekete geçiren gizli bir dinamik bulunmaktadır. İşte bu dinamizm uzmanlaşma ve iş bölümüdür. Uzmanlaşma ve iş bölümü, zenginliği en alt tabakadaki insana kadar yayma kapasitesidir. Smith’in zamanında yoksul işçilerin kendi semtlerinden dışarı çıkmaları yasaklanmış ve başka iş bulmaları engellenmişti. Adam Smith bu duruma, emeğin verimli yerlere kaymasını engellediğinden karşı çıkmıştır (Heilbroner, 2008: 55-63). Smith, emeğin bol mükafat

görmesini ulusal zenginliğin belirtisi olarak görmüştür. Ücretlerin yüksek olmasını sağlıklı nesillere sahip olmak için de istemiştir (Smith, 2013: 87).

Smith'e göre toplumu bolluk ve zenginliğe götüren yol ise piyasa mekanizmasıdır. Piyasa sistemi içindeki zenginliği ve verimliliği arttıran iki kural vardır. Birincisi, birikimi yani yatırımları servete dönüştürme yasasıdır. Smith, serveti eritecek verimsiz hayırseverliği reddetmektedir. Aynı zamanda Smith, sermaye birikimini daha çok sosyal fayda olarak görür. Ona göre, sermaye makine için kullanılırsa, kapitalistin sermayesini, işçinin verimliliğini ve toplumun refah ve de zenginliğini arttıracaktır. İkinci kural ise nüfus yasasıdır. Birikimin ilk etkisi işçi sınıfının ücretlerini yükseltmek olacaktır. Çalışan kesimin zenginleşmesi sayısının artmasına neden olacaktır. Emek arzındaki artış ücretlerin asgari geçim düzeyine yani doğal düzeye inmesine neden olacaktır. Ona göre, bu sarmalda en kazançlı kesim toprak sahipleri olacaktır. Adam Smith'e göre, devlet müdahalesinin en düşük düzeyde olması kuşkusuz en iyisidir. Savurgan, sorumsuz ve verimsiz olmasına rağmen yine bu devlet bazı önleyici sıkıntılara katlanmadıkça işçiler insani değerlerini yitirecektir (Heilbroner, 2008: 58-62).

Kısaca, Smith toplumsal refaha giden yolun bireysel refahı maksimizasyonundan geçtiğini vurgulamıştır. Smith'e göre kişisel çıkarlar sosyal servete ve refaha ulaşmanın kaynağıdır. Smith'in bireyciliği gözü kapalı bir bireycilik değildir. Ona göre iktisadi hayat görünmez el yardımıyla eksiksiz bir biçimde işler, bundan dolayı da hükümetlerin ekonomiye müdahalesine gerek yoktur. Sosyal refaha zarar verecek bütün oluşumları rekabetin bertaraf edeceğine inan Smith, devlete müdahale hakkını sadece sosyal refah söz konusu olduğunda tanımıştır.

David Ricardo (1772-1823)

David Ricardo, iktisadi olaylara hep "çatışma" zemininde bakmıştır. Bu çatışma ona göre toplumsal sınıflar arasında meydana gelmektedir (Heilbroner, 2008: 74). Çatışmanın ana nedeni ise bölüşümdür. Söz konusu sınıflardan birincisi, iktisadi enerjinin vazgeçilmez parçası işçilerdir. İşçiler, yaratılan gelirden ücret adı altında pay alırlar. Ricardo, ücretlerin asgari geçim düzeyinde olduğunu varsaymaktadır. Ücretin bir piyasa değeri, bir de doğal değeri vardır. Emegün piyasa fiyatı, ona gerçekte ödenen fiyattır ve arzın talebe oranını düzenleyen doğal işleyişle belirlenir; emek kıt olduğunda pahalı, bol olduğunda ucuzdur. Emegün doğal fiyatı, emekçinin kendisini ve ailesini geçindirmesi için gereken besin, ihtiyaç maddesi ve keyif eşyası fiyatı tarafından belirlenir. Besin ve temel ihtiyaç maddelerinin fiyatı yükselirse emegün doğal fiyatı da yükselir, düşerse emegün doğal fiyatı da düşer. Toplum ilerledikçe emegün doğal fiyatı da yükselme eğilimi gösterir. Çünkü söz konusu doğal fiyatı

belirleyen ana mallardan biri, üretilmesi giderek zorlaştığı için pahalalanmaktadır (Ricardo, 2013: 67-68).

Sermayedarlar, ikinci sınıfı oluştururlar ve yaratılan gelirden aldıkları pay ise kârdır. Onların tek amacı biriktirmektir. Sermayedarların arasına girmek kolay değildir. Bunu, kendi aralarında rekabet ederek, kârlı ticaret yaparak ve kârları hiç etmeyerek başarmaktadırlar (Heilbroner, 2008: 86). Kârın ortaya çıkması için satış fiyatından emek ve toprağın payı çıkınca kalan değer artı olması gerekir, Ricardo'ya göre kâr artıktır. Ekonomide ücretler ve rantlar sürekli arttığından kârlar düşme eğilimi gösterir (Ricardo, 2013: 69).

Üçüncü sınıf ise toprak sahipleridir. Ricardo, toplumun örgütlenme biçiminden tek yararlananların toprak sahiplerinin olduğunu ileri sürmüştür. Emekçi sınıf ancak çalıştığında ona bir ücret ödeniyordu. Ama toprak sahibi, hiçbir şey yapmıyor sadece toprağın gücünden faydalanıyordu (Heilbroner, 2008: 86). Ricardo, toprak sahibinin gelirini yani rantını, toprağın özgün ve yok edilemez güçlerini kullanarak elde edilen üründen toprak sahibine ödenen parça ve verimli toprağın insanların artan ihtiyaçlarına göre kıt olmasının yarattığı bir unsur olarak görmüştür (Öztürk, 2010: 64).

Ricardo'ya göre, ücretler doğal fiyatla buluşma eğilimindedir. Emeğin piyasa fiyatı doğal fiyatının altına düştüğünde, emekçilerin yaşam koşulları sefaletе varacak düzeye düşebilir. Bu, emek arzını azaltır. Sermayedeki artış, hem emek talebinin yükselmesine hem de ücretlerin yükselmesine neden olur. Sermaye artışı hem tedrici hem de devamlı ise, o zaman emeğe olan talep, insanların çoğalması için sürekli bir dürtü oluşturacak, artan nüfus işçi miktarını çoğaltarak piyasada gerçekleşen ücretlerin doğal seviyesine inmesine neden olacaktır. Piyasa ücretleri uzun süre doğal ücretlerin üzerinde kaldığı zaman, uzun dönemde, nüfus artacak ve artan işgücü arzı ücretlerin asgari düzeye inmesine yol açacaktır. Ücretleri arz talep mekanizması belirleyecektir (Ricardo, 2013: 77).

Ricardo'ya göre, yoksul yasalarının net ve doğrudan etkisi, piyasa kurallarına aykırıdır. Söz konusu yasalar iyi niyetle düşünülmüş olmasına rağmen yoksulların koşullarını düzeltmeye değil, hem zengin hem yoksulun koşullarını kötüleştirmeye eğilimlidir. Yoksulu daha refah içinde yaşatma yerine, zengini yoksul hâle getirecek şekilde tasarlanmışlardır (Ricardo, 2013: 78). Ricardo, yoksulların dostu olan herkesten söz konusu yasaların kaldırılmasını savunmalarını istemiştir. Çünkü Ricardo'ya göre, yoksul yasaları yoksulların erken tedbirsiz evliliklerini çoğaltmakta, sayıca artmalarını sağlamakta, iş aramalarına gerek bırakmadan güvence sağlamaktadır (Ricardo, 2013: 79). Ricardo, yoksul yasalarının

kapsamının tedricen daraltılması; yoksulların, sadakalara değil kendi bileğine güvenmesi gerektiği hususunda eğitilmesi gerektiğini savunmuştur.

Yoksula yardım vergisinin, çiftçiye, ödediği rant oranında tahakkuk ettirildiği iddiasını reddetmektedir. Ona göre, bu doğru olsaydı, tarım sınıfı tarafından ödenen yoksula yardım vergisi, bütünüyle toprak sahibinin omuzlarına yüklenir ve ham mahsul tüketicilerine kaydırılmazdı. Ricardo, çiftçinin ödemesi gereken yoksula yardım vergileriyle birlikte tüm harcamalarını telafi edecek şekilde mahsulün fiyatını hesaplayacağını ve mahsulün fiyatının yükseleceğini ileri sürmüştür. Aksi takdirde çiftçi, toprağını iyileştirme yoluna gitmez. Bu durumda vergi tamamen tüketici tarafından yüklenilmiş olacaktır. Ona göre, yoksula yardım vergileri olmasaydı zahire fiyatları daha düşük olacak, ücretler düşecek ve sermayedar için ise daha yüksek kâr oranı sağlanacaktır (Ricardo, 2013: 226-228). Kısaca, Ricardo kendi zamanının sosyal güvenlik kurumu olan yoksul yasalarına karşı gelerek, sosyal güvenlik sistemine muhalif olduğunu göstermiştir.

Thomas Robert Malthus (1766 - 1834)

Sosyal güvenlik karşıtlarından bir diğeri de Thomas R. Malthus'dur. Malthus açısından insanlığın önünde en büyük tehlike, önlenemez ancak tedbir alınabileceği olan nüfus artışıdır. Ona göre, insanoğlunun bir kısmı şu veya bu nedenden dolayı sefaletle maruz kalacaktır. İnsan sayısı ile gıda miktarı arasında açığın kapatılması gerekir. Bu açığın kapatılması ancak insan sayısının azaltılması ile mümkündür. Bunun ilkel biçimleri arasında, yeni doğmuş çocukların öldürülmesi, savaş, hastalık, kıtlık ve özellikle yoksulluk ile vardır (Heilbroner, 2008: 81). Nihai amaç, nüfusla yiyecek miktarının aynı düzeye getirilmesidir. Malthus, yoksulluk yasalarına nüfusla yiyecek miktarı arasındaki dengeyi nüfus lehine bozduğundan en baştan karşı çıkmıştır. Malthus'a göre, yoksulların durumunun iyileştirilmesinde yapılabilecek tek şey "Yoksullar Yasası"nın kaldırılmasıdır (Meek, 2013: 27). Malthus'a göre, yoksulların yoksul olmasının nedeni kendileridir. Yoksulların yardım almasını sakıncalı bulmuştur. Çünkü yoksul yardımları, gıda miktarını artırmadan nüfusun artmasına neden olmaktadır. Gıda miktarı artmadığından her bir bireye düşen pay daha da küçülecektir. Bu durum fiyatlarda artışa ve reel ücretlerde ise azalışa neden olacaktır. Böylece, yoksul yasaları, tek sermayeleri emekleri olan işçi sınıfının daha da yoksullaşmasına katkı sağlayacaktır. Günü kurtarma telaşı içinde olan emekçi yoksul grubun geleceğe dair hiçbir beklentisi olmayacaktır. Daha fazla tüketmek için ya daha fazla çalışmak ya da emek arzını artırmak gerekecektir. Yoksul yasalarının yaratmış olduğu yoksul nüfus artışına bağlı olarak artan emek arzı ücretlerin daha da düşmesine neden olacaktır. Böylece yoksul kesim

daha çok çalışmasına rağmen zenginleşmeyip fakirleşecektir. Yapılan yardım miktarı kâfi gelmediğinden yoksullar yardımlara daha da bağı hâle gelecek ve ahlak olarak zaafiyet içine düşeceklerdir (Maltus, 15.05.2013, www.econlib.org).

Malthus'a göre, yoksulların yardım istemeye hiçbir hakları yoktur. Hayat mücadelesi, tabiatın bir hikmetidir ve insanların tembelleşmesini engellemektedir. Malthus, sahiplenilmiş bir dünyaya gözlerini açan bir bebeğin, ebeveyninin kendisine bir geçim imkânı temin edemiyorsa ve toplum onun emeğini istemiyorsa, yiyeceklerden en ufak bir pay isteme hakkının olmadığını ileri sürmüştür. Hatta gerçekte, onun, bulunduğu yerde bir işi yoktur. Tabiatın büyük sofrasında ona boş yer yoktur. Doğa, ona defolmasını söyler ve sofradaki bazı konukların acıma duygularını uyandırmayacak olursa, kendi buyruğunu derhâl yerine getirir. Ama bu konuklar sıkışarak yeni gelene yer açarsa, ortaya derhâl başka yabancılar çıkacak ve aynı iyiliği onlar da isteyecektir (Meek, 2013: 28). Bu, aslında bir hayır değildir. Ne var ki, yoksul sayısı sonradan çoğalacağına göre, böyle bir hayırseverlik, aslında sadece bir zulümdür (Heilbroner, 2008: 75). Her ne kadar daha sonraları katı tutumunu yumuşatmışsa da, temel olarak yoksul yardımları sisteminin tamamen kaldırılmasını, ancak zor durumda kaldığında, yardımların disiplin altında ve çalışma evlerinde verilebileceğini savunmuştur. Malthus'a göre yardım, şartları ne kadar ağırlaştırılırsa o kadar çok gerçek yoksula ulaşılabilir (Kovancı, 2002: 265). Kısaca Malthus, yoksullara yaşama şansı bile vermemekte ve yoksul yardımları sonrasında harcanacak gelirin kalmayacağına inanmaktadır.

Milton Fridman (1912-2006)

Neo-liberal düşünce, bir refah devletini oluşturan kamu finansmanlı, devletçe sunulan ve düzenlenen kurumların çoğunluğuna duyulan ihtiyacı temelden reddetmektedir. Bu düşünce, kamu refah sistemlerinin pahalı, verimsiz ve gereksiz olduğu inancında olması nedeniyle kamu refah sistemlerini savunanların görüşlerine katılmamaktadırlar. Bu düşüncenin kökleri klasik liberal düşünceye ve özellikle Adam Smith'in düşüncelerine dayanmaktadır. Bireysel özgürlük ve serbest piyasa mekanizması neo-liberal fikirlerin temelini oluştururken bu düşüncede çok az değişiklik meydana gelmiştir. 20.yy'ın son dönemlerindeki neoliberalizm Milton Fridman ve Friedrich Von Hayek'in eserlerinde vücut bulmuştur (Ellison, 2011: 88)

Fridman, sosyal güvenliği satın alma zorunluluğu, kamusal olma ve gelir dağılımı aracı olarak kullanılması nedeniyle kurulu düzenin zorbalığı olarak görmektedir. Ona göre, sosyal güvenliğin ne liberal ilkelere ne de başka herhangi bir ilkeye dayanan haklılık payı yoktur. Sosyal güvenlik uygulamalarını üç başlık altında reddetmektedir. Birincisi, Fridman

çok çeşitli sınıflardan kişilerin belirli yaşam boyu gelir sigortasını satın alma zorunluluğunda bırakılmasını kabul etmemektedir. Ona göre sosyal güvenlik uygulamasının zorunlu olmaması gerekir. Friedman'a göre, eğer bir kişi yalnız bugün için yaşamayı, gelirini şimdiki zevklerine harcamayı ve yaşlılıkta ise kıt kanaat geçinmeyi tercih ediyorsa, ona aksini yaptırmaya hiç kimsenin hakkı yoktur. Liberal ilkelere dayanarak Friedman, sosyal güvenliği uygulamasının tek haklı gerekçesini, ileri görüşsüz insanların kendi eylemlerinin sonucuna sadece kendilerinin katlanmak zorunda kalmaması ve toplumun diğer üyelerine de yüklemesi olarak görmektedir. Yoksul ve yaşlı kimselere sefalet içinde yaşamaması için bağışlarla yardımcı olunması bile bir maliyettir. Friedman'a göre, bireyi emeklilik sigortası satın almaya zorlamak, onun yararına olduğu için değil de, toplumun geride kalan kesimin yararına olduğu için savunulmalıdır (Friedman, 2011: 254). Friedman'a göre emeklilik sigortasının zorunlu tutulması, küçük kazançlar için büyük maliyetlere katlanmak demektir. Genç yaşta gelirin büyük bir kısmı üzerinde kontrolden vazgeçmektir. Sosyal güvenliğin devletleştirilmesi rekabetin ortadan kalkmasına ve özel düzenlemelerin gelişmemesine neden olmaktadır. Bürokrasinin artması demektir. Nihai olarak, bunların hepsi bir yaşlının kamuya yük olmaması için yapılmaktadır (Friedman, 2011: 259). Friedman, özel yardımseverliği, kamu yardımseverliğine tercih etmektedir. Ona göre, yoksulluğun ortadan kaldırılması için a) yoksullara yönelik programların geliştirilmesi ve b) bu programların piyasa işleyişini bozmaması gerekir. Friedman'a göre, yoksul bir çiftçiye yardım, çiftçi olduğu için değil yoksul olduğu için yapılmalıdır (Friedman, 2011: 260). İkinci olarak Friedman, yaşam boyu gelir sigortasının devletten satın alma zorunluluğuna yani yaşlılık sigortasının devletleştirilmesi şartına karşı çıkmaktadır. Friedman, sigortaların devletleştirilmemesinin gereğini çok farklı nedenlere dayandırmaktadır. Bunların başında devletleştirmenin ölçek ekonomisi avantajlarını yaratmaması gelmektedir. Ona göre, sosyal sigorta kurumunun kendi büyüklüğünden dolayı fiyat kırarak rakiplerinden daha fazla satması gerekir. Bunun içinde sigortayı zorunlu kılmaya gerek yoktur. Eğer fiyat kırarak onlardan daha fazla satamıyorsa, o zaman büyük ölçekte ekonomik olma durumu geçerli değildir. Diğer neden ise, sigortanın zorunlu satılmasının bireysel seçme özgürlüğünü, özel girişim rekabetini ve çeşitlilik ile farklılığı yok ettiğini savunmaktadır. Oysa devlet, ona göre, özgürlükleri artırması gerekmektedir. Friedman'ın sosyal güvenlik uygulamalarını ret etmesinin üçüncü nedeni ise yüksek maliyetlerdir. Ona göre, toplanan primler ehil olmayanların elinde layıkıyla değerlendirilmediğinden maliyetler yüksek olmakta ve bu da devletçe işletilmenin ekonomik olmayan diğer yönüdür (Friedman, 2011: 252).

Friedman'a göre sosyal güvenlik, gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi için bir araç olamaz. Ona göre sistem iki şekilde dağıtım yapmaktadır. Ya sosyal güvenlik sisteminden faydalananların kendi içinde ya da genel vergi yükümlülerinden sosyal güvenlik sisteminden faydalananlara şeklinde olmaktadır. Friedman, sistemin fayda-maliyet yapısının adil olmadığını savunmaktadır. Ona göre, sisteme genç yaşta girip, çok ödeyip az faydalanmanın ve ileri yaşlarda girip, az ödeyip çok faydalanmanın savunulacak hiçbir gerekçesi yoktur. Çünkü ödemelerin faydalananların servet düzeyine bakılmaksızın yapılmasından dolayı veya yoksul da zengin de aynı miktar da faydalandığından gelir dağılımını düzenleyici hiçbir yanı yoktur. Diğer yandan, yardımlar vergilerle finanse edilmekte ve bu vergiler belirli bir tavana kadar tek oranlıdır. Bu, yüksek gelirlilerden düşük, düşük gelirlilerden ise yüksek vergi alınması anlamına gelmektedir. Friedman, zengin yaşlılara yardım amacıyla çalışan gençlerin vergilendirilmesinin ya da bu amaçla bordrolu ücretlilerden alınacak vergilerin artırılmasının akla yatkın bir gerekçesinin olamayacağını savunmaktadır.

Friedman, sistemin kendi kendini finanse edememesi nedeniyle devlet desteği ile finanse edilmesine karşı çıkmakta ve bunu için haklı bir gerekçenin olmadığını ileri sürmektedir. Yoksullara yardım isteğini kabul etmesine rağmen Friedman, yoksul olup bakılmaksızın sadece yaşlı olduğu gerekçesiyle yardım yapılmasını akla uygun bir davranış olarak görmemektedir. Diğer yandan Friedman, OASDI (Old Age, Survivor and Disability Insurance) ile yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere bir transfer yapıldığını ve bu yolla gelir dağılımında düzelmelerinin olduğu savını da akla aykırı bulmaktadır (Friedman, 2011: 249).

Son olarak Friedman, gelir dağılımının yeniden düzenlenmesinde vergileri sosyal sigorta uygulamasına tercih etmektedir. Gelir dağılımı düzenlenmesinde vergileme gücünü kullanmayan kamunu, arzu eden bireylerden bu tür sigortaları özel sigorta şirketlerinden satın almasına izin vermesini ve daha önemlisi devletleştirmemesini istemektedir. Friedman'a göre, görünmez elin gelişmedeki gücü, görünür elin gerilemedeki elinden daha üstündür (Friedman, 2011: 271).

Friedrich A. Hayek (1899-1992)

Hayek, risklere karşı bireysel sorumluluğun esas olduğu ve sosyal sigortalar alanında devlet ile özel sektörün rekabet ettiği, ayrıca sosyal yardımlarda devletin yanında gönüllü hayır kuruluşlarının da yer aldığı liberal sosyal güvenlik sisteminden taraf olmuştur. Onun düşünceleri özellikle IMF'in taraf olduğu "güvenlik ağı" yaklaşımına öncülük ettiği söylenebilir. Hayek, insanlara gelirlerinin bol olduğu dönemlerde kötü günler için tasarrufta bulunmalarını tavsiye etmektedir. O, tasarruflardaki artışın özel sigorta piyasalarını

geliştireceğine inanmaktadır. Ona göre, devletin görevi ise yalnızca bu sigorta şirketlerinin gelişmesini temin etmektir. Sosyal refahın kamu otoriteleri tarafından sağlanması etkinsizlik yaratır. Çünkü ihtiyaç ve tercihlerden bağımsız olarak herkese standart bir refah düzeyi sağlanması işe yaramaz. Ayrıca, ulusal düzeyde büyük çaplı sosyal refah organizasyonları, potansiyel olarak daha yüksek düzeyde refah sağlayabilecek olan diğer özel refah kurumlarının ortaya çıkmasına da engel olmaktadır. Ayrıca, ona göre, politikacıların vadettiği yüksek refah düzeyi ancak yüksek vergi (prim) düzeyi ile sağlanacağından, bu durum enflasyonun artmasına neden olur. Enflasyon ise yoksulluğu ve gelir dağılımını daha çok bozar (Fouarge, 2003 :13).

Hayek'e göre, iktisat politikasının toplumun bazı kesimlerine önceden belirli sonuçları garanti etmesi toplumun özgürlüğüne gölge düşürmektedir. Bundan dolayıda, sosyal adalet kavramını tamamen anlamsız ve sadece bir serap olarak görmektedir. Ayrıca, sosyal adalet düşüncesinin arkasında liberal düzenin ortadan kaldırılması yatmaktadır. Ona göre, toplumlarda sosyal adaleti belirleyecek kural ve bunu test edecek bir araç olmadığından, bu kurallar iktidarı elinde bulunduranlar tarafından kendilerine göre oluşturulacaktır. Halbuki piyasanın yaratacağı adalette hiç kimse keyfi davranamaz. Hayek'e göre, adalet ancak insan eylemine atfedilebilir. Hayek'e göre kendiliğinden gelişen ve hiç kimsenin bilinçli olarak yaratmadığı düzenin sonuçları adalet açısından değerlendirilemez. Dolayısıyla piyasaların doğal işleyişi sonrasında meydana gelen gelir dağılımı eşitsizliği bir adalet problemi değildir. Ona göre, adalet düşünceleri piyasa sonuçlarını "düzeltmek" için hiçbir haklılık yaratmaz. Muamele anlamında adalet, her bireyin, bütün iştirakçilerin adil biçimde davrandığı pazarda pazar ne sağlarsa onu almasını gerektirir. Sadece bireysel davranışın bir adaleti vardır, fakat ayrı bir "sosyal adalet" yoktur (Hayek, 1991). Dolayısıyla "refah ekonomisi" olarak adlandırılan şeyin amacı yanlıştır. Hayek, çalışamayacak durumda olanlara ve kimsesiz çocuklara devlet yardımını gerekli görmüştür. Ancak, nedeni ne olursa olsun, bu grupların dışındaki gruplar için (yoksullar, kadınlar, göçmenler, etnik gruplar vs.) gelir aktarıcı özel politikalar geliştirmeyi reddetmiştir. Bununla birlikte, piyasada gelir elde edemeyen bu belirli gruplara yapılacak ödemeyi bir adalet sorunu değil, bir vicdani bir mesele olarak görmüştür. Bu amaca ulaşmak için sosyal adaletin teminini sağlayacak özel amaçlı kanunların çıkarılmasına ve kurumların oluşturulmasına gerek yoktur. Diğer yandan Hayek, zorunlu genel sağlık ve işsizlik sigortasını savunmuştur (Kurt, 2006: 207; www.wikipedia.org, 01.02.2014).

Kısaca, Hayek en alttakiler hariç olmak üzere sosyal güvenlik sistemlerinin devlet tarafından yüklenilmesini kabul etmemektedir. Sosyal güvenlik alanında da piyasaya güvenilmesini ve piyasanın gelişmesi için düzenlemelerin yapılmasını savunmuştur. Refah uygulamalarıyla gelir dağıtımını kamuya aşırı yük getirmesinden dolayı işe yaramayacağı görüşündedir. Refah uygulaması ile birlikte refah uygulamalarının finansman kaynağı olan vergilerin de artacak olmasının, gelir dağılımı adaletsizliğini ve yoksulluğu daha da çoğaltacağını savunmuştur.

Sosyalist Düşünce

Ondokuzuncu yüzyılın başından siyasal tartışmaların en önemli konularından olan sosyalizmin sisteme dönüşmesi yirminci yüzyılın ikinci yarısında hız kazanmıştır. Sosyalizmin pek çok biçimi bulunmakla beraber, sosyalist perspektif temelde kapitalizmin yarattığı sonuca muhaliftir. İlk sosyalistler idealist ve ütopyacı olarak tanınmaktadırlar. Sosyalizm, Karl Marks (1818-1883) ile bilimsel sosyalist düşünce, sonraları Karl Polanyi (1886-1964) ile Marksist olmayan sosyalist düşünce ve James O'Connor (1930-) ve Clause Offe (1940-) ile Neo-Marksist düşünce olarak şekillenmiştir. Sosyalist düşünce genel anlamda kapitalist sistemin yarattığı sosyal güvenlik dâhil tüm refah devleti uygulamalarına karşıdır.

Karl Marx (1818-1883)

İlk sosyalistlerin düşünce yapısında ahlaki değerlerin yer alması onları idealist ve ütopyacı sosyalist yapmıştır. Ama Karl Marx'ın (1818-1883) düşünceleri sosyalizme bilimsellik kazandırmıştır. Marx'ın anlayışının merkezinde sosyal hayatın devamı için gereken doğal, fiziksel, teknolojik ve mali kaynakların bizatihi toplumun yapısını belirlediği inancı vardır (Dean, 2011: 119). Marx'a göre, sosyal yapıların belirleyicileri üretim tarzları ve üretim şartlarıdır. Sosyal yapıdaki yenilikler medeniyeti oluşturur. Marx, feodal toplumu yaratan etkin gücün "elle üretim" ve kapitalist toplumu meydana getiren etkin gücün ise "buhar gücüne bağlı üretim" olduğunu ileri sürmüştür. Marx'ın düşüncesindeki sosyal yapı içinde toplumsal sınıflar ön plana çıkmaktadır (Schumpeter, 2010: 32-60). Marx, bu konudaki görüşlerini 1848 yılında yayınlanan Komünist Manifesto'da şu cümlelerle ifade etmektedir: "Gelişmiş geçmiş bütün toplumların tarihi, sınıf savaşmaları tarihidir. Özgür ile köle, senyörle serf, bey ile kul, lonca ustası ile kalfa; kısacası ezenle ezilen sürekli birbiriyle karşıtlık içinde olmuş, kimileyin örtük, kimileyin açık kesintisiz bir savaşım, her kesimde tüm toplumun devrim yoluyla dönüştürülmesiyle, ya da savaşan sınıfların ortak yıkımıyla sonuçlanan bir savaşım yürütmüştür." (Marx, 1998; aktaran Ersoy, 2008: 442). Aslında bu ifade Marx'ın dünyasında toplumsal uzlaşmanın ne kadar zor bir şey olduğunun ilamıdır.

Marx'ın toplumsal sınıf yapısında iki farklı ana sınıf vardır: Mülkiyet sahibi kapitalistler ve herhangi bir mülkü olmayan, emeklerini satarak geçimini sağlayan çalışan, yani işçi ya da proletarya (Talas, 1969: 171). Marx, kapitalist gelişim boyunca proletaryanın yaşam kalitesinde ve reel ücret düzeyinde azalmalar olacağına inanmıştır. Ona göre, bu durum kapitalist sistemin ana karakterlerinden biriydi. Bu karakter aynı zamanda sömürülen, yoksul, yıpranmış ama kalabalık, disiplinli, birleşmiş ve örgütlenmiş bir işçi sınıfı yaratmaktaydı. Kapitalist sistemin ana karakterlerinden diğeri ise ekonomiyi elinde tutan büyük işletmelerin varlığıydı. Bu iki karakter çatışacak ve sonunda proletarya iktidarı ele geçirecek diktatörlüğü kurup “insanın insanı sömürmesini” engelleyeceğini ve sınıfsız bir toplum kuracağını ileri sürmüştür (Schumpeter, 2010: 60-75). Sınıfsız bir toplum ortaya çıkarken özel mülkiyet ortadan kaldırılacak, üretim araçları ortak kullanım doğrultusunda herkese devredilecek; insanların çatışan sınıflar hâlinde bölünmesi ve sınıf kavgası ise sona erecektir. Sınıf çatışmasının yer almadığı bu yeni toplumda devlet zamanla ortadan kalkacaktır (Ölmezogulları, 1999: 161).

Sosyalizm, işçilerin egemen olduğu, sosyal güvenlik dâhil insanın ihtiyaçlarının eksiksiz karşılanacağı ve tatmin edileceği, sınıfsız ya da komünist topluma gidecek projenin adı olarak kabul edilmekteydi. Marx, sınıfsız bir toplum konusunda bir plan önermemiştir, nitekim niteliklerini ortaya koymuştur. Sovyet ve Çin sosyalist devrim örnekleri “komünist rejimler” olarak bilinir. Bu rejimlerde bireysel refah, devlet müdahalesi olmadan sağlanamamış ve insanilik arka plana atılmıştır. Bu rejimlerde yurttaşlarına ücretin yanı sıra bir dizi sosyal fayda sağlayan devlet, aynı zamanda iş garantisi de vermiştir. Tam istihdam düzeyi sağlanmıştır. Fiyatlar sübvansede edilmiştir. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik tamamen devlet garantisıyla temin edilmiştir (Dean, 2011: 123). Ancak ilerleyen yıllarda sosyalist sistem insanları devlet baskısı altında çaresiz bırakmıştır. Refahlarını artırmamış, düşüncede olmasa da fiiliyatta sistem yıkılmıştır.

Marx, bir refah devleti teorisyeni değildir. Ona göre devlet, kapitalist sınıfın yönetim aygıtı olarak işlemektedir. Kapitalist sınıfın çıkarlarına hizmet ettiğinden zamanla ortadan kalması gerekmektedir. Lakin, komünist rejimlerde bile ortadan kalmamış, aksine merkezileşmiş ve güçlenmiştir. Sosyalistlere göre, kapitalizmin içinden çıkan refah devleti işçilerin değil sermayedar sınıfın çıkarlarına hizmet etmektedir. Refah devleti, kapitalizmin hem hizmetçisi hem de kahyası olmuştur. Devlet sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim politikalarıyla sanayiye sağlıklı, eğitimli işçi sağlamak ve böylece emeğin yeniden üretim maliyetini düşürmektedir. Refah devleti, sosyal hizmetlerle zayıf ve güçsüzlerin maliyetini

kendisi üstlenmektedir. Devlet, sosyal güvenlik ve emek piyasası politikalarıyla da işsiz ya da herhangi bir nedenden dolayı geçici olarak çalışamayanları kontrolü altında tutmayı başarmaktadır. Marx, kapitalizmin temeldeki istikrarsızlığına vurgu yapmıştır ancak refah devleti, kapitalizmin ölümünü hızlandırmamış, çelişkilerini düzenleyerek ayakta kalmasına yardımcı olmuştur (Dean, 2011: 120).

Marx'a göre kapitalist sistem, adalet kavramını sömürünün maskesi olarak kullanmaktadır. Ona göre adalet kavramı eşitsizliklerin meşrulaştırılmasında kullanılan bir alet olmuştur. Oysa adalet, paylaşımdaki temel ilke olan "herkesten kabiliyetine göre alınıp, herkese çalışmasına göre verildiği toplum" da ortaya çıkar (Ersoy, 2008: 444).

Kısaca, Marksist düşünce sosyal güvenlik sistemini kapitalist sistemin bir ürünü olarak gördüğünden reddetmektedir. Ancak sosyalist ülkelerde her şeyin sahibi ve garantisi devlet olduğundan, herkesin sosyal güvenliğinin devlet tarafından temin edilmesi ayrı bir çelişki olarak yaşanmıştır.

Karl Polanyi (1886-1964)

Karl Polanyi, piyasa kapitalizmine köklü eleştiriler yönelttiği Büyük Dönüşüm: Çağımızın Politik ve Ekonomik Kökenleri'ni (The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time) 1944 yılında yazmıştır. Aynı yıl Hayek de Köleliğe Giden Yol'u yayınlamıştır. Hayek, sadece piyasanın düzgün işlemlerini sağlayacak bir hukuk düzeni kurma ve güvenliği sağlama görevi olan minimal devlet taraftarıydı. Kendi dengesini sağlayan piyasa fikrinin düpedüz ütopya olduğunu vurgulayan Polanyi ise, böyle bir sistemin toplumun insani ve doğal özünü yok etmeden uzun süre devam etmesinin olanaksız olduğunu vurgulamaktadır. Toplumun kendisini savunmak için bazı koruyucu önlemler alacağını ileri sürmektedir (Polanyi, 2011: 194). Bu iki ekonomistin tam zıt fikirlere sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Buğra ve Ağartan, Polanyi'yi Marksist olmayan sosyalist olarak tanıtmaktadır (Buğra ve Ağartan, 2009: 15). Standing ise, Polanyi'nin faşizm ve devlet sosyalizmi dehşetini yaşadığından refah devletini, piyasa mekanizmasını sosyal bakımdan terbiye edecek bir araç olarak gördüğünü ileri sürmektedir (Standing, 2009: 106). Belirtmek gerekir ki, Polanyi, kendi kurallarına göre işleyen piyasanın neden olduğu sosyal felaketin öncelikle ekonomik değil de kültürel bir olgu olduğunu savunmaktadır (Sayer, 2009: 10). Polanyi'ye göre, bütün toplumlarda üretim ve dağıtım belirli sosyoekonomik entegrasyon prensipleri ile düzenlenir. Bu prensipler yeniden dağıtım, karşılıklılık ve değişim ilkeleridir. Yeniden dağıtım, kurumsal olarak devletin işidir. Karşılıklılık, eş-dost ve akrabalık bağına bağlıdır. Değişim ise piyasanın işidir (Buğra ve Ağartan, 2009: 17). Dolayısıyla, değişim

dağıtımda adeleti sağlamadığından Polanyi, dağıtım görevini piyasadan daha adil yapacağına inandığı devlete vermektedir.

Karl Polanyi'ye göre toplum ekonomik yapıyı çift hareketle şekillendirmektedir. Ona göre çift hareket, iki düzenleyici ilke arasındaki mücadeledir. Birinci ilke kendi kurallarına göre işleyen bir piyasanın kurulması amacını taşıyan ekonomik liberalizm ilkesidir. İkinci ilke ise, piyasanın kendi kurallarına göre işleyişinden ve yıkıcı etkilerinden zarar görenlerin korunmasını amaçlayan sosyal koruma ilkesidir. Sosyal koruma ilkesi: insan ve doğanın aynı zamanda da üretim düzeninin korunmasını amaçlamaktadır. Piyasanın yıkıcı etkilerinden doğrudan doğruya zarar gören çeşitli grupların (özellikle çalışan sınıfların) desteğinden yararlanmakta ve yöntem olarak koruyucu yasal önlemler (sosyal hukuk; iş hukuku, sosyal güvenlik hukuku) ile ekonomik liberalizmi kısıtlayıcı örgütler (sendikalar) ve çeşitli müdahale araçlarını kullanmaktadır (Polanyi, 2011: 194). Bu sayede serbest piyasanın yıkıcı etkileri ortaya çıkarken toplum bunlara karşı sosyal koruma tedbirleri olarak etkileri en aza indirmeyi amaçlamaktadır.

Polanyi, piyasa toplumunu sosyal olarak çözülmüş (disembedded), sosyal ve politik kurumlardan kopmuş ve köksüzleşmiş olarak tanımlamaktadır. Çözülmüş ve köksüzleşmiş bir piyasanın insanlarda güvensizlik ve toplumsal endişe yaratacağını vurgulamaktadır. Toplum ve devlet tarafından oluşturulacak koruyucu karşı hareketlerle; devlet müdahalesi ve sosyal hukuk yoluyla piyasanın toplumsal ve siyasal kurumlardan tümüyle kopmasının ya da onlardan bağımsızlaşmasının önüne geçilmelidir (Çelik, 2004: 2). Polanyi, emeğin ve diğer üretim faktörlerinin metalaşmasını reddetmektedir. Ona göre, emeğin metalaşmasıyla insanlar, “kazanç elde etme” ile “aç kalma korkusu” güdüsüyle yaşayan varlıklara dönüşmektedirler. Bu güdüler, bireyi insani değerlerinden uzaklaştırmaktadır (Özel, 2000: 70). Emeğin metalaşmadan kurtulabilmesi mevcut piyasa sistemi içerisinde belki imkânsız olabilir; ancak sosyal politika uygulamalarının genişletilmesi ve hatta sosyal politikaların güçlendirilmesi yoluyla bu süreç hızlandırılabilir. Diğer yandan Polanyi'ye göre sosyal politikalar, kontrolsüz piyasa ekonomisinin zararlarını ortadan kaldırarak toplumsal bütünleşmeyi sağlayan bir yoldur (Polanyi, 2011, 248). Kısaca, sosyal güvenlik uygulamaları sosyal politika araçlarından biri olduğundan, Polanyi'nin düşüncesinde sosyal güvenlik piyasanın sağlayamadığı sosyal adaletin tesis edilmesinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

James O'Connor (1930-...)

James O'Connor refah devletini eleştiren ve özellikle siyasal sınıf mücadelesini öne çıkaran Neo-Marksist bir iktisatçıdır. O'Connor'ın yaklaşımı esas olarak Marx'ın kuramına

dayanır. James O'Connor, sosyal güvenliğin temel amacının genel anlamda yanlış değerlendirildiğini savunmaktadır. Ona göre, işsizlik sigortası, emeklilik maaşı ve tazminat gibi ödemelerin temelinde yatan neden, bu ödemelerden faydalananlara iktisaden ihtiyaç duyulmamasıdır. Kapitalist sistem için bu uygulamaların insani yönünün hiçbir önemi yoktur. Çünkü ona göre teknolojik, konjonktürel ve diğer işsizlik türlerinin yaratacağı kapitalist sistemim kendisidir. Sistem bu kadar işsiz yaratmasaydı sosyal güvenlik sistemleri bu denli yaygınlaşmayacaktı (Çaklı, 2008: 105).

O'Connor'a göre, sosyal nitelikli devlet harcama ve programlarının büyümesi tekelci endüstrilerin büyümesine bağlıdır. Yani, devletin büyümesi tekelci sermayenin genişlemesinin hem nedeni hem de sonucudur. Bundan dolayı, refah harcamalarındaki artışın ekonomik, sosyal ve politik kriz yarattığını ileri sürmektedir. Ona göre, devletin refah harcamalarının maliyetine düşük gelirlilerden oluşan tabanın katlanması, buradan yaratılan fazlanın üst gelir grubuna bırakılması asla kabul edilemez. Maliyetler tabana yayılırken, kârların özel kesim tarafından sahiplenilmesi mali kriz yaratmaktadır. O'Connor'a göre, kapitalist devletin sosyal refah harcamalarını artırmasının nedeni kapitalizmin yaratmış olduğu krizlerin maliyetini sermayedar olmayan sınıf üzerine yıkarken bu sınıfın muhalefetini ve toplumsal tepkisini engellemektir. Gerekirse devlet sistemin meşruiyetini sağlamak için harcama kompozisyonunu değiştirir ve yeni sosyal harcamalar yapar. Bu durum kamu gelirleri ile kamu giderleri arasında bir açık yaratmaktadır. Bu süreç değişmediği müddetçe sürüp gidecektir. O'Connor kamu giderlerinin vergi ve borçlanma ile finanse edilmesinin sınıflar arasındaki maliyetin adil paylaşımında işe yarayacağını savunmaktadır. Çünkü vergi ve borçlanmanın yarattığı yük dolaylı vergilerle ve borç faiz ödemesiyle yine sermayedar olmayan sınıfa yansıtılacaktır. O'Connor'a göre çözüm ise yaratılan fazlanın üst gelir grubuna bırakılması değil devletçe sahiplenilmesidir (Karahanoğulları, 2003: 248-252).

O'Connor kamu harcamalarının her zaman ortak çıkara yönelik kurgulanmadığını, birçok kamu harcamasının özel çıkara hizmet edebildiğini savunmaktadır. O'Connor'e göre kapitalist devlet genelde birbiriyle çelişen iki temel fonksiyonu yerine getirmeye çalışır. Bu fonksiyonlar birikim ve meşrulaştırma (Rosanvallon, 2004:143). Sosyal güvenlik sistemi meşrulaştırma fonksiyonunu üstlenmiş durumdadır. Sosyal sigorta harcamalarını emeğin yeniden üretim maliyetini azaltan kamusal tüketilen mal ve hizmet olarak tanımlamaktadır. O'Connor, sosyal güvenlik sisteminin temel amacının, istihdam edilmekte olan (özellikle tekelci sektör içinde) işçiler arasında bir iktisadi güvenlik yaratarak morali yükseltmek ve disiplini tekrar güçlendirmek olduğunu savunmaktadır. O, sosyal güvenlik sisteminin, işsiz ve

emekli işçileri ılımlaştırarak sosyal ve siyasal istikrara katkıda bulunduğunu da inkâr etmemektedir. Ona göre bu durum, sermaye birikimi ve üretimin büyümesi için zorunlu olan yönetim-emek ilişkilerinin uyumlu duruma getirilmesine katkıda bulunur. Bu nedenle sosyal güvenliğin temel amacı ve sonucu verimliliği, üretimi ve kârları artırmaktır. Bundan dolayı da O'Connor, sosyal güvenliği, işçiler için değil, kapitalistler ve büyük sermaye şirketleri için bir güvenlik olarak görmektedir (Çaklı, 2008: 105).

Kısaca O'Connor, sosyal güvenliğin kapitalist sistemin devamını sağlayan bir araç olduğuna inandığından reddetmektedir.

Clause Offe (1940-...)

Sosyalist bir sosyal bilimci olan Offe'nin sosyal güvenlik sistemi hakkındaki görüşleri onun devlet kuramıyla yakından ilgilidir. Offe'nin devlet kuramının vücut bulmasında 1960'lı ve 70'li yıllarda Almanya'da meydana gelen gelişmelerin etkisi büyüktür (Kaynar, 2013: 8-15). Pierson (1997), Offe'yi Marksizm içinde sosyal demokrat anlayışına yakın bir revizyonist olarak tanımlamaktadır. Revizyonizm ise refah devletini sosyalizme geçişte stratejik bir unsur olarak görmektedir. Offe de James O'Connor ve Ian Gough gibi refah devletinin çelişkili yönlerine vurgu yapan ve özellikle siyasal sınıf mücadelesini öne çıkaran bir iktisatçıdır. Offe, Neo-Marksist düşüncede rönesansı temsil edenlerin arasında yer alır (Çaklı, 2008: 88).

Offe, kapitalist devleti incelemekle işe başlamıştır. O'na göre devlet, toplumun özel ve kamusal alanlarını oluşturan ve düzenleyen kurumsal aygıtlardan, bürokratik organizasyonlardan, resmî ve gayri resmî norm ve kurallardan meydana gelmektedir. Devletin görece özerkliğinin temelinde de bürokratik yapısı yatmaktadır. Bürokrasi, sermaye birikimi sürecinde sınıf mücadeleleri içerisinde bağımsız arabulucu olarak görev alır. Bürokrasinin sağlamış olduğu bu özerklik sayesinde devlet, hiçbir zaman ideal kolektif kapitalist olamaz. Diğer yandan Offe'nin devlet kuramında demokrasi kavramı gizli ancak son derece önemli bir yer kaplamaktadır. Offe'ye göre, devlete meşruiyetini kazandıran unsur, toplumun ortak çıkarını temsil ediyor olması yani halk desteğidir (Kaynar, 2013: 8-15). Offe'ye göre kapitalist bir toplum devletinin varlığı için hem toplumun hem devletin kapitalist olması gerekir. Devletin kapitalist olması tek başına kapitalist bir toplum devletini yaratamaz. Devlet bölüştürücü ve üretici politikalara sahiptir. Bölüştürücü politikalarla devlet, daha önce üretilmiş bulunan değer paylaşılmasında düzenleyici rol oynamaktadır. Üretici politikalarla ise birikim süreci için gerekli mal ve hizmetlerin üretiminde bizzat görev alır. Offe'nin

üçüncü seçici mekanizması olan gizleyici seçmede devletin sınıflara karşı tarafsız görüntülerini sürdürmek zorunda olması vurgulanır (Çaklı, 2008: 103).

Offe, piyasa mekanizması ile refah devletinin çelişen yönlerini ortaya kayarak refah devletini eleştirmiştir. Tam rekabetçi serbest piyasa ekonomisi ile merkezi-otoriter planlamacı ekonomi arasında orta yol bulmaya çalışan refah devletinin iktisadi krizlere çözüm bulması imkânsızdır. Onun görüşüne göre, plan ile piyasa bağdaşmaz. Bunun altında yatan neden ise refah devletinin ekonomiye ancak vergileri kullanarak müdahale edebilmesi ve serbest piyasanın ise bu müdahaleyi kabul etmemesidir. Söz konusu müdahalenin sonucunda refah devletinin vergi gelirleri azalacaktır. Bu şekilde de refah devleti piyasanın sorunlarını daha da kötüleştirerek kendi kendini de ayakta duramaz hâle getirecektir. Bu bağlamda Offe'ye göre, refah devleti yaklaşımı sosyoekonomik problemlerde kifayetsiz kalmaktadır. Offe, refah devletine karşılık bir alternatif de sunamamaktadır (Arslan, 2003: 1). Offe'ye göre refah devleti, iktisadi sınıflar arasında bir barış formülüdür. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra zengin kapitalist demokrasilerde emek-sermaye arasında çatışmayı engellemek için ortaya konulmuştur. Bu devlet modeli içerisinde sıradan vatandaşların desteklenmesinde ve kamu politikalarının biçimlendirilmesinde işçi sendikalarına formel bir rol tanınması esastır (Şahin, 2009: 176).

Sosyal Liberal Düşünce

Sosyal liberaller, devletin müdahaleci olması ve sosyal güvenlik alanında devletin sürekli genişleyen görev üstlenmesi gerektiği görüşünü savunduklarından klasik liberallerden ayrılırlar. Sosyal adaleti savunanların başında John Maynard Keynes (1883-1946) gelir. Bu düşünceyi savunan diğer iktisatçılar “adalet teorisi” ile John Rawls (1921-2002) ve “dengeleyici güç yaklaşımıyla” John Kenneth Galbraith'dir (1908-2006).

John Maynard Keynes (1883-1946)

1920 ve 1930'ların yoksulluk ve işsizlik düzeyi, Nazizm ve II. Dünya Savaşı ile doruğa ulaşmıştı. 1936'da İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi'ni (General Theory of Employment, Interest and Money) yayınlayan Keynes, makro ve mikro ekonomi teorileri arasında ilk net bir ayrımı ortaya koyan iktisatçıdır. Keynes'in makro teorisi, talep yönlü iktisadın temellerini oluşturdu. Keynes'e göre, ekonomi davranışlarını belirleyen faktörler bir bütündür; bireysel faktörlerin toplamı değildir. İşsizlik ise ne arz ne de fiyatın yalın sorunudur; talebin bir sorunudur. Çare ise işsizlik ödeneği ve istihdam yaratan kamu yatırımlarıdır (Townsend, 2002: 1-3).

Keynes, New-Deal politikalarına katkıda bulunmuştur. İşsizlik ve büyük kamu harcamalarına duyulan ihtiyaç hakkındaki görüşleri ABD’de itibar görmüştür. Keynes’in işsizliğin azaltılması hakkındaki görüşleri tamamen sosyal karakterlidir. Keynes, hem planın hazırlanmasında yardımcı olmuş, hem de 1942’nin Aralık ayında yayınlanan rapordan önceki kritik aylarda sık sık Beveridge ile buluşmuştur. Örneğin, daha iyi bir emeklilik sistemi için fon sisteminden ziyade dağıtım sistemini ve gönüllü ve özel sigortacılığa nazaran devletin sosyal sigorta anlayışının kuvvetlendirilmesini önermiştir (Timmins,1995; aktaran Özdemir, 2007:196). Keynes ve Beveridge’in “liberal kolektivizm” felsefesini temel alan sosyal güvenlik sisteminin ana özellikleri şunlardır: Sosyal güvenliğin bütün nüfusu kapsamaması; ücretlileri ve kendi işinde çalışanları ve bunlara bağımlı nüfusu da çerçevesine alması; sosyal güvenlik sistemine katılımın zorunlu olması; gelir kaybına yol açan bütün temel riskleri kapsamaması; sosyal güvenlik sisteminin katılanların ödediği primlerle finanse edilmesi; katkıların ve prim ödemesinden yararlanmanın otomatik olmasını sağlaması; sosyal güvenliğin sınırlı bir asgari geçim düzeyi sağlaması; katkıların, yani prim ödemelerinin tek oranlı olmasıdır (Arın, 2013: 325).

Keynes, Ricardo’nun yoksula yardım edilmesinin hata olduğuna dair fikirlerine karşı gelmiştir. Keynes’e göre, Ricardo’nun birçok sosyal adaletsizlikleri ve açık zulümleri, büyüme yolunda kaçınılmaz birer olay olarak izah etmesi ve bunları değiştirmeye kalkışmanın, netice itibariyle, iyilikten ziyade kötülüğü neden olacağını söylemesi, ona, devlet makamlarında himayeden başka bir şey kazandırmamıştır (Keynes, 1959: 319). Keynes kapitalist sisteme inanmış biri olmakla birlikte, bırakınız yapsınlar felsefesini terk ederek piyasaya devlet müdahalesini savunması nedeniyle klasik liberalizmden ayrılmaktadır. Ona göre, serbest piyasa ekonomisi kendi başına bırakıldığında ekonomik gelişmeyi sağlamada yeterli olamaz ve bu nedenle de devlet müdahalesi gereklidir (Erbaş, 2009: 59). Onun makro ekonomisi planlamaya ve sosyal kalkınmaya sıkı sıkıya bağlıdır. Bu olgu Adam Smith, Ricardo ve Malthus ile inşa edilen iktisadi düşüncüyü yeniden inşa etmek anlamına gelmektedir. Ona göre, hükümetler talebin kurumsal yapısına katkıda bulunmaya mecburdur. Özellikle kriz zamanlarında piyasalar kendi kendilerini toparlayamaz ve bireyler ulusal çıkarları düşünerek hareket edemezler ve de etmezler. Hükümet, bu durumda sorumluluktan kaçamaz; aktif ve hatta dominant faktör olarak müdahale etmesi gerekir (Townsend, 2002: 2-4).

Keynes’e göre kapitalizm, ekonomik etkinlik ve kişisel özgürlüklerde göstermiş olduğu başarıyı, tam istihdama ulaşmada ve sosyal adaleti sağlamada gösterememiştir

(Ölmezoğulları, 1999: 87). Ona göre, işsizlik, bir işgücü arzı problemi değil, aksine talep sorunudur; dolayısıyla işsizlere yönelik maksimum işsizlik ödenekleri ve devletin iş yaratmak amacıyla yapacağı yatırımlar soruna köklü bir çözüm olabilecektir. Keynes, kapalı bir ekonomik sistemde, işsizlik ödenekleri diğer tüketicilerden sağlanan transferlerle oluşturulduğu zaman tüketimdeki artış çarpan etkisiyle millî geliri de arttıracığını ileri sürmüştür. Keynes'e göre, işsizlik ödenekleri hem efektif talebi etkileyecek hem de iktisadi dalgalanmayı azaltacaktır (Keynes, 1962: 441). Bu tür ödemelerin kamuda yük yaratacağının farkında olan Keynes, bayındırlık işleri aracılığıyla istihdam yaratılmasına önem vermiştir. Keynes'e göre, bayındırlık işlerinden elde edilen gelir, masraflarından birkaç kat fazla olur ve şiddetli işsizlik zamanlarında gelirden ayrılan tasarruf kısmının az olduğu düşünülürse, bu bayındırlık işleri, kamunun katlandığı yardım masraflarını azaltmış olur (Keynes, 1962: 446). Buradan da anlaşılacağı üzere Keynesyen iktisatta amaç, devletin aktif müdahaleleriyle ekonomide tam istihdamın sağlanmasıdır. Keynes, devlete tam istihdamın sağlanmasının yanında sağlık, eğitim, çevre sorunları, konut yapımı, işsizlik sigortası, emeklilik gibi konularda da sorumluluk vermektedir. Keynesyen iktisat, etkinlik ile eşitlik arasında önemli bir tercih yapmaz. Keynes'in politikaları, piyasa etkinliğini sosyal adalet ile ilişkilendirmiştir.

John Rawls (1921-2002)

Rawls, liberal ekonomin yarattığı sorunlar ve büyüyen eşitsizlikler gibi konular üzerinde durarak, liberal iktisadi anlayışı "bölüştürücü adalet" kaygısıyla yeniden kurgulayan bir liberal iktisatçıdır. Her bireyin kendi çıkarlarını gözettiği serbest piyasa ekonomisinde genel refahın artacağını, geriye bu refahtan yararlanamayan az sayıda insanın kalacağını, devletin görevinin de, piyasanın işleyiş dinamiklerini bozmadan, bu dezavantajlıların ihtiyaçlarını karşılamak olduğunu vurgulamaktadır (Özdemir, 2007: 76). Rawls, adalet anlayışını refahın bölüşümü ile ilişkilendirmektedir. Bu yaklaşım açısından, adaletin sağlanması için yalnız "herkes için geçerli eşit temel özgürlükler" yeterli değildir, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin "en az avantajlı olana en büyük yarar sağlayacak" biçimde düzeltilmesi gerekmektedir (Koray, 2007: 42).

Buradan hareketle Rawls, fırsat eşitliği, sosyal güvenlik, kamu sağlığı ya da fakirlere sosyal yardım gibi sosyal politikalardan elde edilecek sonucun mutlak bir eşitlik olmak zorunda olmadığına inanmaktadır. Rawls, fırsat eşitliği yaratan tüm politikaları devlete yüklemiştir. Devletin, toplumdaki herkese eşit fırsatlar tanıyacak eğitim imkânları sağlaması, sosyal ayrımcılıkları müdahalelerle önlemesi, ağır fakirliği ve işsizliği önlemesi, sağlık ve emeklilik için sigortalar kurması gibi çeşitli düzenlemeler yapması gerekir. Böylece, yaratılan

mal ve hizmetlerden toplumun tüm kesimleri faydalanabilir. Rawls'a göre toplam mal ve hizmetlerin arzındaki artışın anlamlı olabilmesi, birçok insanın bundan yararlanabilme imkân ve ihtimaline bağlıdır. Sadece belirli bir grubun faydalanması tek başına anlamlı veya onaylanabilir bir sonuç değildir. Bunlara rağmen Rawls özünde bireycidir. Birey için doğru olan rasyonel kararların toplum için de doğru olacağını savunmuştur. Toplumlar da bireyler gibi rasyonel kararlar alabilirler. Rawls aslında, toplumun tümünün refahını artıracak karar alma ve politika uygulama görevini sosyal kurumlara yüklemiştir. Ona göre, sosyal kurumlar hiç kimsenin refahında bir azalma olmadan toplum refahını artırma gücüne ve yeteneğine sahiptir. Böylece, sosyal adalet ve ekonomik etkinlik kurumlar aracılığıyla sağlanmış olur (Rawls, 1973: 320-327).

Rawls'a göre üst makam ve mevkilerde yer almanın şartı topluma fayda sağlayabilmedir. Rawls'çu ahlakta esas önemli olan en alttakilerin refahını artırmaktır ve en alttakinin refahını her ne artırıyorsa o adildir (Ecer, 2013). Eşitliğin adalet sağlayıcı olması için fakirliği azaltması gerekir. Fakirliği azaltmayan eşitliği savunmanın bir anlamı yoktur. Buradan da anlaşılacağı üzere Rawls, sosyal adalet ve eşitliği, yoksulluğu azaltması koşuluyla savunmaktadır. Refah devleti uygulamalarını sigorta mekanizmasına benzeten Rawls, gelir dağılımının bozulduğu durumlarda herkesi tatmin edecek gelir dağılımını düzenleyecek sosyal mekanizmalar yaratacağını ileri sürmektedir. O'na göre bu mekanizmalar, geliri yoksullarının lehine olacak şekilde yeniden dağıtırlar. Böylece, alt gelir kesimine yapılan transferler sonucunda alt ile üst gelir grubu arasındaki farkın kapanması nihai olarak dağılımda eşitliğin sağlanmasına neden olur. Sosyal güvenlik sistemlerinin altında yatan gerçek, bireysel ihtiyaçtan veya güdülerin toplamından oluşan sosyal güdüdür. Herkesin yardıma, muhtaç duruma düşme ihtimali olması, insanların sosyal güvenlik taraftarı olmasının temel nedeni olarak kabul edilir. Yani, kendi faydasını maksimize etme peşine düşen iktisadi birey, sosyal risklere karşı sosyal sigorta talebini artırır. Kısaca, bireysel çıkar sosyal güvenlik sisteminin varlığını açıklayabilmektedir. Bu da Rawl'ın sosyal güvenlik ve adalet hakkında liberal görüşlere sahip olduğunu gösterir (Fouarge, 2003: 13).

John Kenneth Galbraith (1908-2006)

Sosyal devlet düşüncesiyle dönemin önemli yaklaşımlarından biri "kurumcu iktisat"ın ABD'deki öncü isimlerinden biri olan J.K. Galbraith, liberal iktisatçıların tersine siyaseten liberalizmi, iktisaden de belli bir devletçiliği savunur ve bundan dolayı da bazıları için sosyal bir teorisyendir. (Alp, 2009: 268; Yılmaz, 2008: 72). Klasik liberallerin "görünmez el" kavramına karşı "dengeleyici güç" kavramını iktisat literatürüne kazandırmıştır. (Kesting,

2010: 182). Monopoller dünyasında dengeleyici güç kavramının çağın kaçınılmaz gerçekliği olduğunu ileri süren Galbraith, asıl sorunun monopollerin ortadan kaldırılmasından çok, üretici ve tüketiciler yönünden karşılıklı dengenin oluşturulması olduğunu ifade etmektedir. İktisadi sorunların temelinde yatan nedenin bir grubun diğeri üstünde sağladığı üstünlük olduğunu belirtmiştir. Ona göre, dev monopoller karşısında sendika örgütlenmesinin geliştirilmesi ve tüketici örgütlerinin güçlenmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2008: 78).

Sanayi toplumu, üretim artışında göstermiş olduğu başarıyı bölüşümde gösterememiştir. Özellikle kamu kesiminin yetersizliğine değinen Galbraith, özel kesimle kamu kesiminin birbirinin tamamlayıcısı olduğuna inanmaktadır. O, devletin toplumsal tabakalar arasındaki farklılıkları azaltmak için yatırım yapması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, toplumsal yaşam kalitesinde artış refah harcamalarının artırılmasına bağlıdır. Bu açıdan sosyal amaçlı olan yoksulluk yardımı, eğitim yardımı, adaletin sağlanması gibi toplumun geneline hizmet eden kamu harcamalarının artırılması şarttır. Galbraith'a göre kamu harcamaları hem toplumsal refahı hemde büyümeyi artıracak şekilde yapılmalı ve bu harcamalar vergilerle finanse edilmelidir (Yılmaz, 2008: 90-118). Refah devletinin sadık savunucusu olan Galbraith, hükümetlerin eğitimi, sağlığı ve sosyal güvenliği koruyucu ve kollayıcı politikalar izlemesi gerektiğine inanmaktadır. Onun görüşüne göre, hükümetler ve bireyler, ekonomik refahın nimetinden faydalanamayan ve yoksulluk içinde yaşayanlara yardım etmede daha fazlasını yapmalıdır (Clapham, 2000:1). Millî eğitim, toplu konut, sosyal güvenlik ve diğer sosyal harcamalar ile fakirlerin tüketim kalıplarını varlıklarının düzeyine yaklaştırmaya katkıda bulunmalıdır (Galbraith ve Salinger, 1998: 127).

Galbraith'e göre yoksulluğun iki farklı nedeni vardır. Birincisi, sosyal güvenlik ağı (social welfare safety net) gibi kurumlardır. Sosyal güvenlik ağı, sosyal dengesizliklerin varlık nedenidir. Ona göre, şayet sosyal güvenlik ağı gibi kurumlar yoksulluğu azaltmıyorsa yapılacak iş yenisini inşa etmektir. İkinci neden ise fakirlerin kendi başlarına üstesinden gelemedikleri yoksulluk tuzağıdır. Diğer bir ifadeyle kapitalist sınıfın "yoksul kitle" talebidir. Ona göre, modern büyük işletmelerin olduğu bir dünyada yoksulluk refaha dönüştürülemez. Mevcut sistem içerisinde iktisadi güç büyük şirketlerde toplanmakta ve sosyal-çevresel dengesizlikler ise bu büyük şirketleşmenin sonucu olarak ortaya çıkmakta ve yoksul kitleyi yaratmaktadır (Dunn ve Pressman, 2005: 178). Galbraith yoksul kitlenin, eğitim ile kalifiye beşeri sermayeye dönüştürülebileceğine inanmaktadır. Galbraith, beşeri sermaye yatırımlarını emeğin marjinal verimliliğini artırdığından dolayı önemser. Bu yolla yoksulluğun azalacağını savunur (Dunn ve Pressman, 2005: 161). Bireysel yetenekleri ve geliri artırmak için beşeri

sermayenin eğitilmesi ve geliştirilmesi gerektiği fikri Galbraith ile klasik iktisatçıların hemfikir olduğu noktadır. Ancak o, Hayek'in bir ahlak sorunu olarak gördüğü adil gelir dağılımı ahlaktan çok bir gerçekçilik ve uygulama sorunu olduğuna inanmaktadır. Hatta ona göre geleneksel çözümler gelir bozukluğunu gidermemekte bizatihi artmaktadır. (Galbraith ve Salinger, 1998:140-152). Dengesizliği gidermede Galbraith hükümet müdahalesini meşru ve geçerli bir yol olarak görmektedir (Kesting, 2010: 189)

Sonuç

A. Smith'in özgeciliği hariç klasik iktisatçılar kamu sosyal güvenlik uygulamalarını kabul etmemektedirler. Onlara göre kamu sosyal güvenlik uygulamaları devletin ekonomiye müdahalesini ve ekonomideki payını artırmaktadır. Bu durum piyasa mekanizmasının işleyişine zarar vermektedir. Onlara göre devlet sadece piyasanın işlemlerini sağlamalıdır. Sosyal güvenliğinde piyasadan temin edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Sosyalist düşünce sosyal güvenlik sistemini kapitalist sistemin bir ürünü olarak gördüğünden reddetmektedir. Kamu sosyal güvenlik uygulamalarının başarılı olması refah ekonomisinin başarı olması ile eş anlamlı olduğundan bu durum devrimi geçiktirecektir. Dolaysiyel devrimi geçiktiren hiçbir uygulama kabul edilemez. Buradan da görüldüğü gibi farklı nedenlerden olsa da klasiklerle sosyalistler birlikte kamu sosyal güvenlik uygulamasına karşı gelmektedirler.

Sosyal liberaller ise devletin müdahaleci olması ve sosyal güvenlik alanında devletin sürekli genişleyen görev üstlenmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar ve bu açıdan klasik liberallerden ayrılırlar. Her bireyin kendi çıkarlarını gözettiği serbest piyasa ekonomisinde genel refahın artacağını, geriye bu refahı yararlanamayan az sayıda insanın kalacağını, devletin görevinin de, piyasanın işleyiş dinamiklerini bozmadan, bu dezavantajlıların ihtiyaçlarını karşılamak olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıdan sosyal liberallere göre kamu sosyal güvenlik uygulamaları kapitalist sistemin sosyal adaleti sağlamada gösteremediği başarıyı telafi edecek uygulamadır.

Kaynakça

Alp, S. (2009). "Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör", Maliye Dergisi, 156 (1), ss.265-279.

Arın, T. (2013). *Kriz, Devlet, İktisat ve Sosyal Güvenlik politikaları Seçilmiş Yazılar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 550s.

Arslan, B. (2003). "Prychitko, L. D. Markets, Planning and Democracy",

<http://turdoc.com/docs/index-206966.html>, Erişim Tarihi: 07.05.2013.

Buğra, A. ve Ağartan, K., (Ed) (2009). 21.Yüzyılda Karl Polanyi'yi Okumak, İletişim Yayınları, İstanbul, 357s.

Clapham, B. (2000). "World of Ideas: John Kenneth Galbraith", Canadian Investment Rivew, 1,

<http://www.investmentreview.com/print-archives/winter-2000/world-of-ideas-john-kenneth-galbraith-729/>, Erişim Tarihi: 25.04.2013.

Çaklı, S. (2008). "Devlet Harcamaları: Birikim ve Meşrulaştırma", Ekonomik Yaklaşım, 19 (Özel Sayı), ss. 85-119.

Çelik, A. (2004). "AB Sürecinin En Uyumsuz Alanı: Sosyal Haklar", Birikim, 184 (10), ss. 1-12.

Dean, H. (2011). "Sosyalist Perspektif", Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar, Ed.: Pete Alcock, Margaret May ve Karen Rowlingson, Siyasal Kitapevi, ss. 118-127.

Dunn, P.S. ve Pressman, S. (2005). "The Economic Contributions of John Kenneth Galbraith", Review of Political Economy, 17(2), ss.161-209.

Ecer, A. (2013). "Siyaset Felsefesinde Bir Restorasyon: John Rawls ve "Bir Adalet Teorisi", Yeni Yüksektepe E-Dergi, (63).

Erbaş, H. (2009). *Küreselleşme Kapitalizm ve Toplumsal Dönüşümler*, 1. Basım. Ankara: Palme Yayn. s.212

Ellison, N. (2011). "Neo-Liberalizm", Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar, Ed.: Pete Alcock, Margaret May ve Karen Rowlingson, Siyasal Kitapevi, ss. 87-97.

Ersoy, A. (2008). *İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 800s.

Fouarge, D. (2003). Costs of Non-Social Policy: Towards an Economic Framework of Quality Social Policies—and the Costs of Not Having Them, Report for the Employment and Social Affairs DG.

http://www.ucc.ie/social_policy/EU-docs-socpol/final_en.pdf, Erişim Tarihi: 05.09.2012.

Friedman, M. (2011). *Kapitalizm ve Özgürlük*, Çev.:D. Erberk ve N.Himmetoğlu, Plato Film Yayınları, İstanbul, 275s.

- Galbraith, J.K. ve Salinger, N. (1998). *Pazar Ekonomisi Masalı ve Gerçekler Ekonomi Üzerine Hemen Her Şey*, Çev: Ö. Ozankaya, Cem Yayınevi, ISBN: 975-406-670-1, 207s.
- Hayek, F.A. (1991). *Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri*, Çev.: Atilla Yayla, Yeni Forum, 2 (263), <http://www.yeniforum.com/hayek.htm>, erişim Tarihi: 02.07.2013.
- Heilbroner, R. (2008). *İktisat Düşünürleri Büyük İktisat Düşünürlerinin Yaşamları ve Fikirleri*, Dost Kitapevi, Ankara, 295s.
- Karahanoğullar, Y. (2003). Türkiye’de “Devletin Mali Krizleri, (9), ss.247–276.
- Kaymak, M. (2013). “Adam Smith’i Anlamak”, <http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/32-sayi-212/251> Erişim Tarihi: 5.07.2013.
- Kaynar, A.K. (2013). “Devlet Kuramları: Claus Offe'nin Devlet Kuramı”, http://www.academia.edu/2294473/Devlet_Kuramlari_Claus_Offenin_Devlet_Kurami, Erişim Tarihi: 12.03.2014.
- Kesting, S. (2010). “A Radical Economist?”, *International Journal of Social Economics*, 37(3), ss.179-196.
- Keynes, J. M. (1959). Çalışma Faiz ve Para Hakkında Genel Teori (1), çev: Ali Erginay, 1959. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16(1-4), 459ss. <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1963-20-01-04/AUHF-1963-20-01-04-Keynes.pdf>, Erişim Tarihi: 12.03.2013.
- Keynes, J. M. (1962). Çalışma Faiz ve Para Hakkında Genel Teori (1) çev: Ali Erginay, 1962. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 19(1-4), <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1962-19-01-04/AUHF-1962-19-01-04-Keynes.pdf>, Erişim Tarihi: 12.03.2013.
- Koray, M. (2007). “Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak”, *Çalışma ve Toplum*, (4), ss.19-56.
- Kovancı, O. (2002). Hayır Anlayışından Sosyal Devlete: İngiliz Yoksul Yasalar, *Mülkiye Dergisi*, 27(239), ss. 255-278.
- Kurt, S. (2006). Hayek’in Özgürlük ve Adalet Teorisi, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), ss.199-213.

- Land, H. (2011). “ Özgeçilik, Karşılıklılık ve Yükümlülük”, Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar, Ed.: Pete Alcock, Margaret May ve Karen Rowlingson, Siyasal Kitapevi, ss. 75-85.
- Malthus, T. R. (1826). An Essay on the Principle of Population, 6th Edition, <http://www.econlib.org/library/Malthus/malPop.html>, Erişim Tarihi: 15.05.2013.
- Meek, R.L. (2013). Malthus – Geçmişte ve Bugün: Bir Tanıtma Denemesi www.solyayinlari.com/pdf/nu_meek.pdf , Erişim Tarihi: 12.03.2013.
- Ölmezoğulları, N. (1999). Ekonomik Sistemler ve Küresel Kapitalizm, Ezgi Kitapevi Bursa, 290s.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2007-57, İstanbul, 509s.
- Özel, H. (2000). “Ölümün Politik İktisadı: Polanyi ve Marx'ın İnsan Anlayışlarına Dayanan Bir Deneme”, Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 18 (2), ss. 61-81.
- Öztürk, N. (2010). “Klasik Ve Neoklasik İktisatta Gelir Bölüşümü”, Çalışma ve Toplum, 1(24), ss. 59-90.
- Polanyi, K. (2011). *Büyük Dönüşüm, Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*, Çev.: A. Buğra, İletişim yayınları, İstanbul, 411s.
- Rawls, J. (1973). “Distributive Justice”, Economic Justice, Ed.: E.S. Phelps, Penguin Education, Middlesex, ss.319-363
- Ricardo, D. (2013). *Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri*, Çev.: B. Zeren, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 395s.
- Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*, Çev.: Burcu Şahinli, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 159s.
- Sayer, A. (2009). *Önsöz. 21. Yüzyılda Karl Polanyi'yi Okumak*, Ed.: Ayşe Buğra ve Kaan Ağartan, İstanbul, 357s.
- Schumpeter, J.A. (2010). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, Çev.: H. İlhan, Alter Yayıncılık, Ankara, 398s.
- Smith, A. (2013). *Milletlerin Zenginliği*, Çev.: H. Deren, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1094s.

Standing, G. (2009). “Küresel Dönüşümde Emegın Yeniden Metalaşması”, 21.Yüzyılda Karl Polanyi’yi Okumak, Ed.: Ayşe Buğra ve Kaan Ağartan, İstanbul, 357ss.

Şahin, Y.E., 2009. “Küreselleşme ve İnsan Hakları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 2 (4), ss.174 -178.

Talas, C. (1969). *Ekonomik Sistemler*, Sevinç Matbabası, Ankara, 415s.

Townsend, P. (2002). “The Restoration of Universalism, The Rise and Fall of Keynesian Influence on Social Development Policies”, Social Policy in a Development , The United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), November 2002, Geneva.

Yılmaz, S. (2008). “John Kenneth Galbraith’ın İktisadi Düşünceye Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İktisat Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.